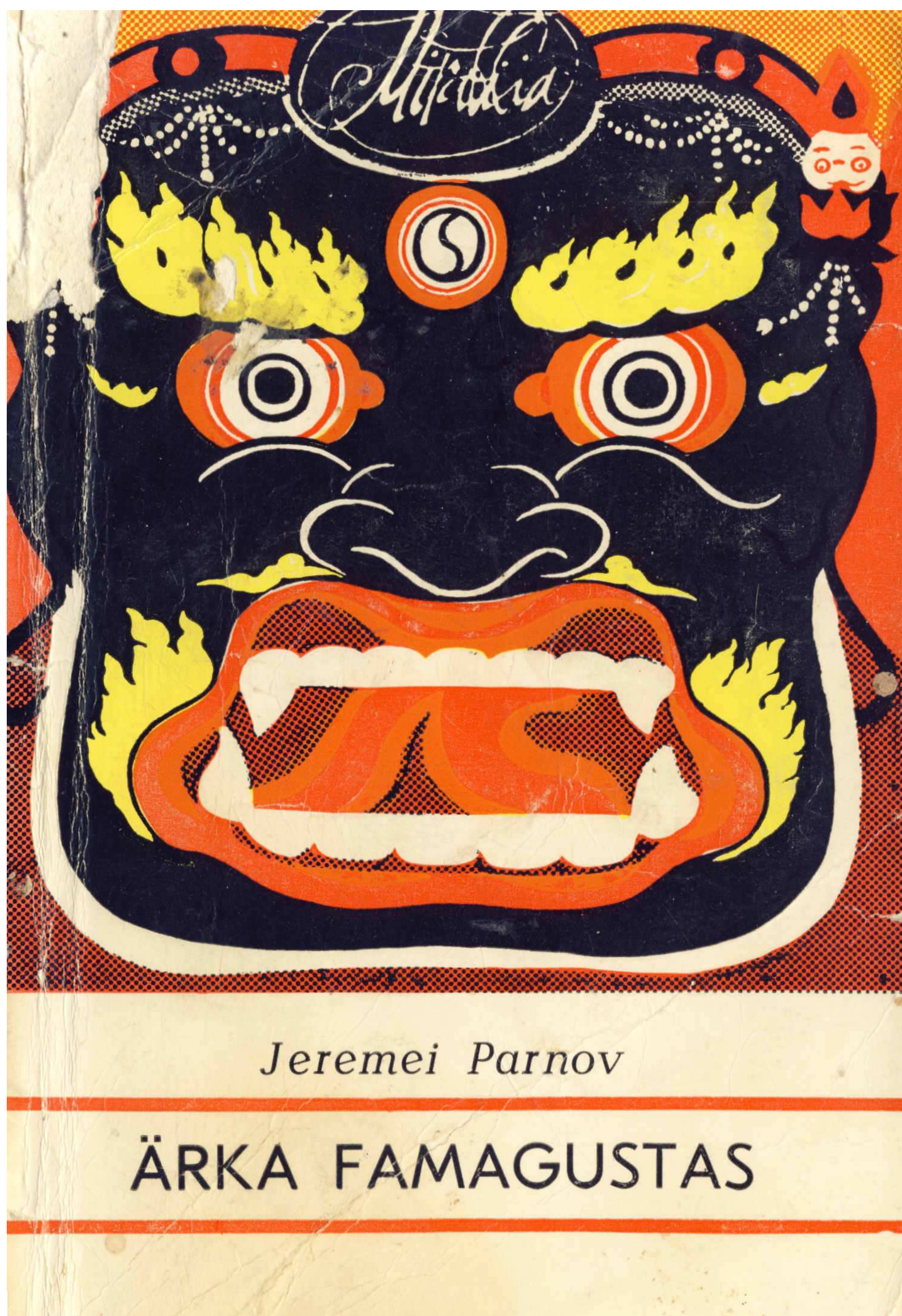

Jeremei Parnov_ÄRKA FAMAGUSTAS

Ulmejutustus

Tallinn

"0

«Eesti Raamat» 1984

V2 P18

Tõlgitud ajakirjast «Октябрь» 1983 № 2

Tõlkinud Jüri Ojamaa
Kunstiline kujundus: Endel Palmiste
Kaas: Katrin Leis

Põletussõnniku suitsu järele lõhnav vana buda munk tuli tornist alla. Loputas suud nikerdatud nefriitkannust võetud püha veega, ajas oiates sirgeks radikuliidist vaevatud ristluud ja vantsis ette kandma, et kurult on jalgsi tulemas võõramaalane. Ei kuru ennast, mida varjasid pilgu eest mäed, ja seda enam salapärast rändurit, kes oli veel kahe päevateekonna kaugusel, ta muidugi mõista oma silmaga näinud ei olnud..,

I

Teinud kindlaks, et Lha-la kurul on lumekork ees, oli Macdonald sunnitud laskuma mäestikuorgu, kus jõgi möirgas kiirest voolust uuristatud sügavas kanjonis nagu aerodünaamilises torus. Kõigest tuhat jalga otsejoones alla, kuid see laskumine oli samaväärne langemisega tuhat aastat tagasi, järsu kukkumisega hoopis teise aegruumi.

Miniraal sai automaatselt ühenduse sidesatelliidiga ja võttis peilingu, kuigi selleks polnud enam erilist vajadust. Paneelil lõi halvaendeliselt vilkuma rubiinpunane tuluke. Kontrollida oli mõttetu: segaja töötas kuskil sealpool kuru, mis vastavalt kõigile hooajatabelitele pidi juba liikumiseks lahti olema, kuid öli ikka veel lumevangis.

Fort või täpsemalt öeldes dzong — see tiibeti sõna tähendab nii kindlust kui ka administratiivset üksust — kaitses ainukest teed, mida mööda pääses üle kuru salapärasesse -Seitsme Õnneaarde orgu. Mitmesaja miili raadiuses oli see ainuke asustatud punkt, kus võis oodata ära mussoonide lõpu ja lume sulamise. Macdonaldil oli küll peale paikkonna krokiide ka ülitäpne kaart, mis oli koostatud kosmosest tehtud fotode järgi, kuid ta ei teadnud, mis ootab teda seal, soomuselise seina ja madalate tüvi-püramiidide moodi tornide taga.

3

Selle põhjuseks oli nii andmete vähesus kui ka igipõline administratiivne segapuder. Juriidiliselt peeti dzongi, kus elas praegu kõigest veidi üle saja inimese, ikka veel iseseisvaks vürstiriigiks, mis oli iidses feodaalses sõltuvuses naaberkuningriigist Dug-jüüst[1]. Lepingu järgi, mis oli sõlmitud kas seitsmeteistkümnendal või kaheksateistkümnendal sajandil, maksis kohalik radža või kuidas teda seal nimetati, keskvõimule igal aastal andamiks neliteist ja pool taaka kuivatatud juustu, mida peeti kuni kõige viimase ajani riigi peamiseks valuutaks. Kuna Kõikeneela-val Valgusel ei olnud diplomaatilist esindust

[1] **Kõuedraakonimaa (Bhutan).**

üheski maailma pealinnas, siis sissesõitu siia, kuivõrd see tegelikult üldse võimalik oli, ei limiteerinud mitte mingid kirjalikud piirangud.

Allpool igavese talve piiri, kus sulava lume laigud vaheldusid valge rododendroni jäikade põõsastega, tõi teeraja iga käänak kaasa hämmastava dekoratsioonide vahetuse. Alistamatute kaheksatuhandeliste mägede teravad sätendavad tipud olid valgemad pilvedest taevas ja varjasid võimukalt silmapiiri. Ääretu ruum, kus kõikvõimalikes sinakates toonides hämused kurrulised ahelikud kerkisid lainetena üha kõrgemale, murdus äkki kuristikuks, mis oli täis raskelt ja aeglaselt voogavat udu. Nii on see mägedes alati, sest siin ei ole sirgeid ja lühikesi teid ning mäekülgedel keerutavad rajad sunnivad rändurit kurnavale ringitammumisele kaootilises labürindis. Kuid igal asjal on lõpp ja hirmuäratavalt otse kuristiku kohal vingerdav kiviklibune rada lõppes ootamatult veidi ülespoole kaldu müüri all, mis oli hoolikalt laotud väävlikarva samblikega kaetud tumedatest lamedatest kividest. Mäeküljele liibuvad madalad tornid ja üle müüri paistvad obeliskid näisid mägede loomuliku järjena. Kindlus oli nagu tuulest voolitud kummalise kujuga hiigelrahn või tektoonilise purske poolt maapõue peidupaikadest ja soontest pinnale tõstetud tohutu kristallipesa. Oli raske uskuda, et inimeste eluase võib niimoodi välja näha. Kaljurahnudest ümbritsetud liikumatust panoraamist õhkus ääretut üksindust ja igavest rahu.

Fort, mis oli Macdonaldi krokiidel tähistatud üpris arusaamatu nimega Kõikeneelav Valgus, joonistus selgelt vaskrohelise taeva taustale, ja mida lähemale mees kindlusele jõudis, seda enam sarnanes see nekropoliga, kus magavad igaveet und tundmatud pooljumalad. Niisama suurejooneline

4

oli ka ebamaine ümbrus, mis pani võbelema atavistliku mälu tummad keeled. Otse pea kohal valendas alles küpsemata arbuusiseemnena ükskõikne kuu ning mäeahelike kohal põlesid loojangueelses kumas neli ühtviisi hirmuäratavat päikest, mille kiired jäistel pindadel lõpmatult peegeldusid ja killustusid.

Oli hämmastavalt vaikne. Ritvadel rippusid elutud palvelipud ja laialisirutatud tiibadega liblikas oli just nagu kleepunud priimula lillakatele õielehtedele. Vilksatas ebamäärane soov lausuda šerpade hõimu kombel laulvalt tänumantrat või laskuda palveks põlvili ja kiruda valjusti, täiest südamest.

Macdonaldit valdas arusaamatu rahutus, ta viskas seljakoti maha ja istus veidi eemal kivile, millesse olid raiutud alatasa pruugitavad tiibeti loitsud «om mani padme hum» — nendega pöörduti armuliku üheteistkümne pea ja nelja kätepaariga bodhisattva poole, kes oli alati valmis tulema appi illusioonide kütkes vaevlevale inimolendile. Fort siia ei paistnud, ka rändurit ei olnud näha kindluse karniisidega varjatud kitsastest akendest. Macdonald katsus habemetüügast haavades ja verekorpas näol ning heitis endale kriitilise pilgu. Särk oranži tormikuue all oli kunagi olnud helesinine, praegu oli see tahmast must ja üleni udumetsa kaanidest jäänud vereplekkides ning sarnanes kaltsuga, millesse kunstnik pühib oma pintslit, saapad ja eriti säärekaitsed olid rõskusest vettinud ning neid kattis tihe okkaräga. Jäi vaid üle loota, et Kõikeneelava Valguse elanikud olid oma elus ka varem kohanud alpiniste, kes viimastel aastatel lausa ujutasid üle Maha-langur-Himali[2] ürgsed avarused. Vastasel korral peetakse teda õnnetust toovaks karvaseks «telmaks» ja visatakse kividega surnuks.

---

[2] Sõnasõnalt: Lumeinimese mäed.

Macdonald päästis jäiga raami külge kinnitatud seljakoti suu lahti. Võttis tinapaberisse keeratud šokolaaditukl ja näris ilma erilise vaimustuseta kibedat, toitvatest rasvadest koosnevat tahvlit, otsis siis välja väikese «Sharp»-süsteemi raadiosaatja, mis oli hoolikalt peidetud haha-sulgedega vooderdatud magamiskoti ja üheinimese telgi vahele.

Niipea kui ta toite sisse lülitas, hakkas kõrvaklapis undama torm ja krigisema metall. Ilmselt osutus nimi Kõikeneelav Valgus prohvetlikuks. Raadiolained neel-dusid siin peaaegu kõigis diapasoonides. Neil harvadel

5

hetkedel, kui õnnestus läbi häda luua side, ilma milleta kaasaegne alpinism on mõeldamatu, lülitus kronomeetri täpsusega sisse seesama krigisev segaja ja kõik kadus kujuteldamatusse kaosesse. Näis, nagu oleks keegi pannud vahele Himaalajast kõrgema metallseina, ja appihüüded, mis mattusid katkendlike ja vähimagi mõtte minetanud morsesignaalide laviini alla, põrkasid sellest seinast tagasi.

Kohalik seadusandlus erines oluliselt Bhutani omast selle poolest, et hankida luba sissesõiduks Dug-jüüsse oli praktiliselt lootusetu ettevõtmine. Bhutani lasti sisse vaid valitud õnnelikke, kellel oli isiklikult kuninga või vähemalt mõne kuningliku perekonna liikme küllakutse. Selle tava terassoomusest ei olnud veel kellelgi õnnestunud läbi murda. Macdonald teadis juhtumeid, kus saadeti halastamatult tagasi rändur, kellel oli ette näidata peaministri enda kiri. Erand tehti ainult lamaistlikele vaimulikele, kes tulid otsima tõde muistse Tiigriuru kloostri müüride vahele. Macdonald võis vaid õnnelik olla, et tal ei olnud plaanis külastada keelatud kuningriiki. Ka kõige halvemal juhul, kui Bhutani jurisdiktsioon peaks täielikult laienema Kõikeneelavale Valgusele, ei oleks miski takistanud üksikut alpinisti panemast oma telki üles dzongi müüri äärde või nulusalu servale teisel pool kanjonit.

«Vahetuskaubandust ei peaks niisugune kompromiss takistama,» arvas Macdonald, kes lootis hankida veidi toidukraami siinsetes paikades haruldase viskipudeli ja ploki sigarettide eest. Krediitkaardi ja sularaha peale ta mõistagi eriti ei lootnud. Selles mõttes oli Bhutani sisemaa veelgi metsikum koht kui üsna kiviaegne kant, mis kandis südantkosutavat nime Lumeinimese mäed.

Macdonald lükkas teleskoopantenni pesasse tagasi, pani peilimisraami kokku ja pistis raadiojaama kindluse mõttes — et patareid niiskust ei saaks — plastikaatkotti. Peaaegu kolmeteistkümne tuhande jala kõrgusel ei tõmmanud eriti suitsetama ja ta otsustas lühendada viimast puhke-peatust teel dzongi.

Eesmärgist lahutas teda tühine teelõik — oli vaja vaid minna jõe teisele kaldale üle silla, mis oli tehtud liaanidega kokkupõimitud viiest bambusridvast. Mitme päikese petlikus säras meenutas see ebakindel ehitus kastepiiska-dest sätendavat ämblikuvõrku. Macdonald teadis, kui sageli katkesid sellised rajatised ning inimesed langesid vahust piimvalgetesse märatsevatesse voogudesse. Kuid tal ei olnud valikut ning tuli, hambad ristis, astuda rohelisele

6

lülilisele õlekõrrele. See kõikus vasakule ja paremale ja vajus jalge all lausa tuntavalt. Märjad tallad kippusid libisema, koledasti segas õlgadele rõhuv seljakott. Käed klammerdusid iseenesest «käsipuudesse» — sama-sugustesse liaanidega ühendatud bambusritvadesse — ja kurku tõusis südant pööritama panev klomp. Šokolaadist paks sülg takistas hingamist hõredas õhus. Isegi kogenud alpinistile, kelleks Charles

Macdonaldit, elektroonikadoktorit ja Austraalia kodanikku, õigusega peeti, olid Himaa-laja sillad tõsiseks katsumuseks. Palju lihtsam oleks olnud vuhiseda üle põrgupõhja surutud sünge jõe mööda kindlalt ankurdatud köit.

Alles loojangu ajal, kui valepäikesed üksteise järel kustusid, jõudis Macdonald võimsatest seedriplankudest kokku löödud värava juurde, mida valvasid kaks hirmuäratavat lõusta, kolpadest kroonid peas ja silmaaugud kinnaverist hõõgumas. Teravate paljastatud kihvade vahele surutud vaskrõngaste külge olid seotud luitunud riideribad ning ajast ja rajuilmadest kolletanud lamba-abaluud, mida katsid tiibeti ilusas põimkirjas tähed. Just selliste tules tahmatud luude järgi ennustasid kohalikud laamad saatust.

Macdonald ei võinud teada, et igaõhtune kurjade vaimude väljaajamise tseremoonia oli juba läbi tehtud ja sedapuhku öödeemonite eest kindlalt kaitstud dzong ei avaväravat enne järgmist hommikut.

II

Alguses võeti tulnukas vastu kui külaline, kuigi tal polnud vähimatki õigust nii suurele aule, mis pealegi tõi kaasa täiesti konkreetseid eluhüvesid. Muide, arusaamatus lahenes niipea, kui Macdonald juhiti ülemlaama ruumidesse. Esimene kokkupuude lõppes mõlemapoolse pettumusega. Keelebarjäär osutus täiesti ületamatuks. Tõsi küll, Macdonaldil läks vist korda žestide keeles selgeks teha, et ta tuleb mägedest, kuid arusaamatuks jäi, kuidas tõlgendas väikese vürstiriigi vaimulik juht talle ettemän-gitud pantomiimi. Ta võis sellest saada ehk ainult puhtesteetilise rahulduse. Kes teab... Ja nüüd ei jäänud üle muud kui vaikides oodata, mis saab edasi. Oma ekstrasen-soorse suhtlemise võimele ei pannud Macdonald mõistagi mingeid lootusi.

Kuni kohmetusega võitlev külaline vaatas nikerdatud sambaid, mille ümber väänlesid eredaks värvitud draakonid, ja paberirulle, millel oli kujutatud budistlikke jumalusi, ning imetles kuldtasse, milles kuuma leegiga põles pühvlirasv, jõudis kuivetu vanamees, kes miskipoolest sarnanes õhu käes tumenenud sandlipuust kujuga, luua endale külalisest ettekujutuse.

«Ilus?» küsis ta tiibeti keeles, tabanud valge barbari pilgu, kes vahtis vähimagi aukartuseraasuta aplikatsioonidega kaetud siidlinikut, mis kujutas usukuulutaja Pad-masambhavat.

Macdonald ei saanud küsimusest aru, kuid pidas sobivaks näidata ülemlaamale keelt. Seda peeti siin umbes nagu sõbralikuks tervituseks. Siis märkas ta, et ülemlaamal on peas samasugune kuldnupuga müts nagu linikule tikitud vuntsidega isandal, kes hoidis ähvardavalt käes pealuude ja skeletiga kaunistatud saua, ning langetas lugupidavalt pea. Oli üsna usutav, et pühade esemete vaatlemine avas äkitselt ta silmad ning järgides hetke jooksul välgatanud impulssi, otsustas ta aktiivselt tegutseda. Ta kiirustas lävele jäetud seljakoti juurde, tõmbas sealt välja hoolikalt hoitud «G & B» pudeli ja ulatas selle seltskondliku naeratuse saatel peremehele. Ja see oli parim, mis ta üldse teha sai.

Ülemlaama naeratas viisakalt ja kutsus käeliigutusega lähemale lühikeseks lõigatud juustega noviitsi, noorukil oli üll samasugune igapäevane punakaspruun rüü nagu tal

endalgi, mis jättis parema õla paljaks. Poiss kadus kuhugi sammaste taha, riivates kogemata kirjusid linte täisriputatud väikest rohelist trummi, ning tumm audients jätkus. Macdonald vahtis nüüd südamerahus imeasju: papjeemašeest kolme tühja silmakoopaga kolpa, seišelli pähklit, mis hämmastavalt sarnanes naise rüpega, ja kolmetahulise teraga nuga, mille ümber oli põimitud madu. Sandlikarva vanamees ei püüdnud enam juttu alustada, ta jälgis Macdonaldit heatahtliku uudishimuga.

Noviits oli peagi koos tõlgiga tagasi. Macdonald tundis jässakas, lausa mustaks päevitunud mehes esimesest pilgust ära šerpa, teejuhi. Too astus templisse ega võtnud peast juba ammu oma kuju kaotanud viltkübarat, heitis ainult õlgadelt tšuba — sooja voodriga tiibeti halati — ja sidus selle varrukaidpidi vööle.

Šerpa võimsal päevitunud rinnal rippus Lumetiigri kuldmärk — alpinisti kõrgeim autasu, mis antakse kaheksatuhandelise vallutamise eest. Macdonald teadis, et

8

vaid väga rikas sportlane suudab palgata endale niisugust teejuhti.

«Kuidas käsi käib?» teretas šerpa üsna talutavas inglise keeles ja ütles oma nime: «Ang Temba... Ma olen pärit Solo Khambust, see on Nepaalis, ja töötan siin lepingu alusel.»

«Väga meeldiv teiega tutvuda, mister Temba.» Macdonald oli siiralt rõõmus ja sirutas käe. «Niipalju kui ma asjast aru sain, nõustusite te olema tõlgiks?... See on teist väga kena! Olen teile südamest tänulik!» Ta tabas šerpa äraootava pilgu ja ruttas end esitlema: «Charles Macdonald Sydneyst... See on Austraalias, mister Temba.»

«Kõrgeauline laama Agvan,» osutas Temba vanamehele, «tahab teada, kuidas te siia sattusite?»

«Olen meelsasti valmis seletama.» Macdonald hakkas tõtakalt rääkima: «Teie, mister Temba, tunnete mägesid minust palju paremini. Seda kinnitab kõnekalt teie aumärk,» osutas ta šerpa rinnale. «Meie rühma ülesandeks oli teha Sjama Tara juurdepääsude eelluuret, et üritada tuleval aastal mäkketõusu. Mina ja mu paarimees lahkusime baaslaagrist, et uurida võimalust ületada põikisuunas kaljukamin liustike ühinemise kohal kõigest kolme tunni tee kaugusel laagrist. Me liikusime mööda täiesti tasast platood ega olnud omavahel köiega ühendatud, sest mingeid ohtusid polnud ette näha. Kuid ilm läks halvaks. Lõhedest tõusis udu ja varjas ära kõik orientiirid. Otsustasime juba tagasi pöörduda, kui äkki langes täiesti hääletult alla laviin ja kandis meid laiali nagu tulvavesi puupilpad. Laviin vedas mind kaasa vist ligi viis minutit, aga võibolla veelgi kauem. Lendasin mitu korda vastu kive, aga imekombel jäin ellu. Kui kõik oli läbi ja mul õnnestus hädavaevu lume alt välja rabelda, oli udu nii tihe, et ei näinud oma sõrmigi. Ma ootasin peaaegu terve ööpäeva, kuni nähtavus paranes, ja hakkasin kompassi järgi liikuma, aga miskipärast ei jõudnud ma välja laagrisse, vaid mingisugusele mulle tundmatule rajale. Minu katsed raadio teel sõpradega ühendusse astuda jäid tulutuks. Eetris, kas teate, märatseb elektromagnetiline torm. On see siinkandis tavaline asi, mister Temba? Võib-olla ei või 1 siin ka kompassi uskuda?»

Macdonald jäi äraootavalt vait. Kõige järgi otsustades oli tema seletus kõlanud veenvalt ja nõudlikud küsimused lõpetasid selle väärika finaaliga. Serpa jutustas ülemlaamale lühidalt ümber tulnuka emotsionaalse sõnade-valingu.

9

Vanamees nähtavasti võttis jutu sisu teadmiseks ja päris midagi lühidalt.

«Kõrgeaulist laamat huvitavad teie edasised plaanid,» resümeeris tõlk.

«Öelge kõrgeaulisele, armas kolleeg, et esialgu ei ole mul mingit kindlat plaani. Kõigepealt tahaksin ma natuke puhata ja end ravida... Ehk õnnestub mul luua side oma kaaslastega või otsivad nad mind ise üles.»

«Kas te kavatsete jääda siia või hakkate taotlema luba sissesõiduks Bhutani?» küsis Temba kähku. Kuningriigi nimi kõlas tema suus nagu «Phutan».

«Kas ma siis ei olegi juba Bhutanis?» kergitas Macdonald üllatunult kulme.

Tema küsimus jäeti tõlkimata ja sellele ei järgnenud vastust.

«Ma ei tahaks kuhugi minema hakata,» tunnistas Mac-donald ohates. «Aga kui kohalikud seadused ei luba mul siia jääda, siis paluksin näidata kohta, kuhu ma võiksin oma telgi üles panna.»

Tõlkimiseks kulunud aja järgi otsustades rääkis Temba sedapuhku kõik üksikasjalikult ära. Macdonaldile koguni näis, et Temba vaidleb vanamehega, veenab teda tuliselt milleski.

«Kuidas te metsa sattusite?» Ang Temba libistas pilgu üle plekkide tema riietel, mis olid tekkinud kaua veritsevatest haavadest. «Sel ajal on mets kaanide tõttu peaaegu läbipääsmatu.»

«Rada viis välja karniisile, mis paistis mulle liiga kitsas. .. Tuli otsida ringtee. Pikem küll, aga ohutum.»

«Ohutum? Kaanid oleksid võinud teid verest täiesti tühjaks imeda. Kus kohal te ära pöörasite?»

«Kivist püramiidi kohal, mille külge seotakse linte ja kuhu pannakse raha.»

«Darkše1,» ütles Temba pigem ülemlaamale kui poole aruga hulkurile, kes oli otsustanud minna läbi metsa mus-soonide ajal, mil puud ja rohi kubisevad verejanulistest kaanidest. Need aplad loomad sajavad ülevalt kaela või poevad saapasse ka läbi kõige pisema prao.

«Teie ekspeditsioon töötas muidugi litsentsi alusel?» päris Ang Temba ning küsimusest rõõmu tundev Mac-donald oli valmis vanduma, et selle esitas šerpa omal algatusel, soovides leida kinnitust mingile oma argumendile.

' Sõnasõnalt: «julm timukas», mongoli keeles «dokšit».

«Aga loomulikult! Siin on minu dokumendid.» Macdo-nald sikutas tõmbluku lahti ja võttis välja mahuka rahatasku. Otsekui kogemata demonstreeris ta rahatasku vasakut sisekülge, mis kirendas kõikvõimalikest krediitkaartidest nagu margialbum, ja õngitses siis välja naaberriikide viisadega varustatud Austraalia passi. Isegi teades, kui rangelt Himaalajas piiriformaalsusi järgitakse, ei pruukinud kuigi tõsiselt muretseda selle üle, et arusaadaval põhjusel puudus Bhutani pitsat. Võis ju inimest riiki mitte sisse lasta, aga mõeldamatu oli teda minema kihutada eikuskile, sest ümberringi olid vaid igijääga kaetud mäed.

Ülemlaama ja šerpa lehitsesid kaua templeid täis löödud lehekülgi, vahetades ühtepuhku tõttamata tulnukale täiesti arusaamatuid lauseid. Macdonaldi kõrv tabas vaid kolm tuttavat sõna: mitu korda kõlasid sõnad «alpinism» ja «Phutan» ning šerpa lausutud seni alistamata «Sjama Tara». Seitsmesilmalise armuliku jumalanna jäine troon oli alles möödunud aastal antud mäkketõusmiseks vabaks. Nähtavasti alpinisti juttu korrates joonistas Temba sujuva käeliigutusega õhku mäe reljeefi, ja löönud peopesaga ülevalt alla, märkis niimoodi ära kaljukamina. Nüüd polnud enam kahtlust, et ta astub hätta sattunud võõramaalase eest välja.

Ülemlaama ei olnud just ägedalt vastu, kuid ta ei kiirustanud ka nõustuma. Mõlemad olid nii hõivatud pro ja contra arutamisest, et paistis, nagu oleksid nad vaidlusaluse sootuks unustanud.

«Te võite siin muidugi elada nii kaua, kui soovite,» ütles Temba, pöörates lõpuks ometi tähelepanu oma saatuse otsustamist ootavale külalisele. «Kõige raskem küsimus on see, kuidas teid toiduga varustada.»

«Aga mul on küllaldaselt raha!» hüüatas Macdonald.ja raputas oma rahataskut.

«Asi on palju keerulisem.» Temba niheles kohmetult. «Kurud, nagu te isegi teate, on lume all ja üldse on teed aastas kuus-seitse kuud läbipääsmatud... Lühidalt öeldes on toiduvarude täiendamine väga raske, olemasolevatest aga ei jätku õieti kohalikegi elanike jaoks. Ühesõnaga, vaevalt teil õnnestub siin kütet ja toidukraami osta, sir... Võib-olla leidub teil midagi vahetuskaubaks?»

Macdonald tegi näo, nagu mõtleks ta järele.

«Kõik minu asjad jäid laagrisse,» sügas ta mõtlikult kukalt, «kaasas on mul vaid kõige hädapärasem... Muide, mul on natuke sigarette, mõningad ravimid, katalüüssoo-jendi, ilma milleta ma saaksin ehk läbi... Äärmisel juhul

11

võiksin ma ära anda telgi, magamiskoti ja... Ühesõnaga, ma võin ohverdada kõik peale raadiojaama — see on minu viimne lootus...»

Niipea kui šerpa oli peremehele vestluse edasi andnud, noogutas too ja pöördus otse Macdonaldi poole.

«Kõrgeauline laama ütleb,» šerpa ei varjanud oma heameelt, «et inimene ei pea oma tööriistu ära andma. Te võite tasuta süüa kloostris koos munkadega, kuni teed lahti lähevad. Kõrgeauline laama tahab teiega rääkida ravimitest, aga mitte praegu, vaid hiljem, kui juhtub vaba aega olema.»

«Näe, viski tegi oma töö!» Macdonald heitis heakskiitva pilgu suurele maagile Padmasambhavale, kes oli talle sisendanud mõtte teha see geniaalne hea tahte žest, ja tänas sõnaohtralt.

«Head on siin vähe,» märkis nüüd juba sõbramehe õigusega Temba. «Nad söövad kõigest kaks korda päevas: päikesetõusu ajal ja keskpäeval. Ja mida nad söövad! Teie niisuguse söögiga kaua vastu ei pea. Riisi ja kuivatatud puuvilja antakse ainult pühade ajal, enamasti on laual kuum lobi tsampast[3]... See on muidugi parem, kui mitte midagi, nälga te just ei sure, aga ...» Omaenda sõnu ümber lükates kehitas šerpa õlgu. «Hea küll!» lõi ta otsusekindlalt käega. «Katsun rääkida sahibiga, kindlasti ei keeldu ta kaasmaalast aitamast.»

«Mis?» oli Macdonald siiralt hämmeldunud. «Siin on veel teisigi austraallasi?»

«Üks on,» täpsustas põhjalik Temba. «Ameerika Ühendriikidest, Philadelphia osariigist.» Ta näitas käega kuhugi põhja poole. Nähtavasti lähtus ta indobudistlikust kontseptsioonist, mis peab maailmaruumi keskpunktiks müütilist Sumeru mäge.

---

[3] **Läbipraetud odra jahu.**

III

Robert Smith, kes elas Kõikeneelavas Valguses juba teist nädalat, oli sündinud Philadelphias, linnas, mis oli etendanud tähtsat osa Põhja-Ameerika kolooniate lahku-löömisel Briti kroonist. Erinevalt oma vastleitud «kaasmaalasest», ei lakanud ta mõtlemast sellele, kuidas pääseda — kui mitte otse, siis kõveriti — keelatud riiki. Tema

katse jõuda Dug-jüüsse Kalimpongist oli jooksnud tühja, nüüd otsis ta mingit muud võimalust ja ootas, kuni teed lahti lähevad, et saata uus palvekiri pealinna Thimphusse. Erilisi lootusi soodsat vastust saada tal mõistagi polnud, aga vähemasti võis pärast teede läbitavaks muutumist oodata kohaliku turu elavnemist. Hariduselt oli Smith keemik, ta oli Vietnami sõja veteran ning paar viimast aastat tegelenud lamaistliku rituaalse pronksi uurimisega, mis pakkus järjest uusi mõistatusi.

Kõik algas templikellukesest drilbust, mis hämmastavalt puhtalt ja õrnalt kõlas mitu pikka minutit. Smith avastas, et sulamisse kuuluvad ka hõbe, kuld ja koguni iriidium ning püüdis vastavast sulamist kellukest valada, kuid edu tal ei olnud. Originaali vahamudeli järgi valatud kelluke tuli üsna tavaline välja, sel ei olnud mingeid üllatavaid akustilisi omadusi. Umbes samasuguse tulemuse sai Smith siis, kui ta püüdis sulatada metalli tsinliniks nimetatavate väikeste tiibeti taldrikute valamiseks. Originaal, mida kaunistas keerukalt põimuv «eluniit», helises üksteist minutit pärast seda, kui selle pihta lööti hõbedast vadžraga[4], aga koopia hääl vaibus jonnakalt mõne sekundi jooksul. Ei aidanud koostise täpne järgimine, kristallilise struktuuri uurimine elektronmikroskoobiga ega koguni maagilise «elu-niidi», mida tiibetlased üpris lugupidamatult nimetavad «Buddha soolikateks», oksüdeeritud koopia.

Ülikool oli juba otsustanud uurimused lõpetada ja Smith oli lausa meeleheitel, aga siis näitas massispektro-meetriga tehtud analüüs, et sulamis on ilmselt 43. elementi — tehneetsiumi. Mõistmaks uurijate hämmeldust meenutagem, et alles hiljuti, aatomieelsel ajastul, ei olnud Maa peal ühtegi selle aine aatomit. Võis vaid mõistatada, kuidas oli sattunud tehneetsium Bhutani valanditesse, mis olid valmistatud mitte hiljem kui kaheksateistkümnenda sajandi lõpus!

Aega viitmata otsustati uurimusi jätkata, heldeid annetusi selleks tuli nagu küllusesarvest, Smith sai eristipen-diumi ja kihutas Himaalajasse vanaaegset pronksi kokku ostma. Selline oli vähemalt tema enda poolt esitatud versioon. Vaevalt sai tutvus sõlmitud, kui ta selle kähku ette kandis hätta sattunud alpinistile viiendalt kontinendilt, mille olemasolu indobudistlikud kosmoloogid ei olnud oma süsteemis ette näinud.

1 Rituaalne kepike, mis kujutab kimpu seotud välke, tiibeti keeles «dorže».

Smith oli saabunud Kõikeneelavasse Valgusesse karavani saatel, mis koosnes kümnest jakist ja mille eest ta võlgnes tänu mister Ang Temba püüdlikkusele. Nepaali pealinnas Kathmandus Lumetiigri märgi kavaleriga sõlmitud leping oli Philadelphia keemiku ainuke kordaminek, 'Smithi enda vaimne tasakaal oli paari aatomi tehneetsiumi pärast üsna häiritud. Igatahes esialgu näis Macdonaldile asi sedamoodi olevat.

---

[4] **Läbipraetud odra jahu.**

Macdonald istus himaalaja karu karedal nahal ameeriklase vastas ja haaras ühtepuhku bambustoru järele, et juua sõõm kuuma õlut — kohalikku eksootilist jooki. See oli seda meeldivam, et kivitornis, mille Smith oli rentinud, uitas jäine tõmbetuul ning soojendaval joogil oli väga tore omadus mitte otsa lõppeda. Niipea kui kausi põhjas ilmusid nähtavale kääritatud läikivmustad hirsiterad, lisas asendamatu šerpa keevat vett vaskkannust, mis mõnusasti sumises kolde tahmunud kividel, ja pidu võis jätkuda. Oli vaja ainult veidi oodata, kuni jook hakkas vahutama ja kangemaks muutus.

Umbes siis, kui kolmandast kausist oli pool ära joodud, hakkas Macdonald tundma, et kuum alkohol oli üsna kenasti arteritest ja kapillaaridest jahtunud vere välja tõrjunud. Selle keemilise protsessi tulemused osutusid üpris meeldivaiks. Puukilpidega suletud akendest sissetungivad nugateravad tuulehood ei nõelanud enam kukalt, märkamatult oli kadunud hais, mida immitses alumiselt korruselt, kus jakid, puhkides nagu vedurid, jahvatasid õlgi, ja üldse oli maailm tema poole pööranud oma märksa sõbralikuma palge. Talade vahele pistetud kadakaokstest vihad levitasid meeldivat lõhna, pannil särisesid peekon ja ketšupiga maitsestatud oad.

«Okay, Charlie,» oli ameeriklane kohe nõus, kuulanud ära kurva jutu alpiniste varitsevatest salakaridest. «Ma võin teile loovutada veidi toidukraami... Mõistagi hinna eest, mis ma ise Kathmandus maksin.»

«Kuid me ei ole ju Kathmandus...» püüdis rõõmus Macdonald vastu vaielda, kuid teda katkestati resoluutselt:

«Mitte sentigi rohkem! See on minu viimane sõna, Charlie. Mis aga veoloomadesse puutub, siis kardan, et siin ma teid aidata ei saa. Isegi sel juhul, kui Thimphust peaks tulema soodus vastus, ei riski ma loobuda ainsastki jakist. Kes teab, mis võib mind oodata niisugusel maal, nagu seda on Bhutan? ... Ma loodan, te ei pane pahaks...»

«Mis te nüüd! Ma olen teile niigi äraütlemata tänulik!»

«Iseasi, kui te tahaksite minuga kaasa tulla. Ma julgen

14

loota, et me võiksime enda jaoks üsnagi kasulikult läbida Bhutani kirdest edelasse ja naasta üheskoos tsiviliseeritud maailma. Ärge kiirustage vastama, kaaluge ja mõtelge järele... Aega on meil kahjuks küllaga.»

Macdonald ei kiirustanud keelduma, kuigi teadis surmkindlalt, et keelatud riiki ei lähe ta mitte mingil tingimusel.

«Aga kas me ei võiks õnne proovida Seitsme Õnne-aarde orus?» püüdis ta ameeriklast veidi teisale suunata. «Lha-la kuru vabaneb täna-homme lume alt, ja kuni teie küsimust otsustatakse, võiksime pronksi otsida sealt.»

«See on võimatu,» raputas Smith mõtlikult pead. Tema punakad käharad juuksed kumasid koldetule napis valguses vaskpunaselt. Alatasa kitsas raamis prille kohendades — prillid tegid tema niigi väikesed, märgatavalt kõõ-ritavad silmad veelgi väiksemaks — , nihkus ta vestluskaaslasele hästi lähedale ja poetas vaikselt, vist selleks, et tukkuma jäänud šerpa ei kuuleks: «Ärge sellest rohkem rääkige.»

«Aga miks?» küsis alpinist, kuulekalt häält tasandades.

«Leidub inimesi, kes usuvad, et teisel pool kuru algab tee üleüldise õnne võluriiki. Ei maksa lolle õrritada.»

Macdonald tõmbus sisemiselt pingule ja nihkus ettevaatlikult varju. Smithi sõnad tundusid olevat naljast kaugel. Kivitorni nurkades varitses pimedus ja jäine külmus.

"0

Kuum õlu andis end juba tunda valulise tukslemisega meelekohtades ja ohtliku nõrkusega maos.

«Kas te mõtlete seda tõsiselt, Robert?»

«Kui te teaksite, kui palju näguripäevi ma selle pronksi pärast olen näinud!» tunnistas Smith, muutes järsult teemat. «Pronks on praegu moes ja üsna kallis. Aga kui igal pool, nii Nepaalis kui ka Ladakhis, võite te osta praktiliselt iga kujukese, siis siin, kujutage ette, ei tule see kõne allagi. Ma räägin tühjadest, täitmata valanditest. Metallist kui niisugusest... Arvatavasti te teate, et enne kui kujust saab elava jumala kujutis, täidetakse see hea-lõhnaliste rohtude ja võlumärkidega kaetud paberirullidega ning pühitsetakse siis maagilise tseremoonia saatel. Koletute kaitsejumaluste idamite huuled määritakse koguni ohvriverega kokku. Mõnikord pannakse kujude sisse väga väärtuslikke kive. Seepärast on praktiliselt mõeldamatu omandada avamata kujukest, eriti tantrist-likku. Jah, sir, see on täiesti mõeldamatu. Mul ei ole õnnestunud osta ühtegi vähegi huvitavat kuju, veel enam,

15

ma ei ole saanud neilt kraapida isegi tühist kogust metalli analüüsi jaoks!»

Macdonald jälgis ameeriklast huviga. Too kippus oma hädaldamisega liiale minema. Häält tõstes ja kätega vehkides manas ta lausa oiates kõiki taeva needusi kohalike

munkade kaela.

«Ma vedasin end siia ainult selleks, et leida bhutani, saate aru, ainult bhutani pronksi! See kõlab paradoksaalselt, aga nad ei taha mitte kui midagi müüa! Neid ei huvita ei raha — sellest võib sihukeses kolkas veel kuidagi aru saada — ega asjad. Ainuke, mille õnge nad ehk võivad minna, on alkohol. Ja ometigi ei õnnestunud mul kahe pudeli «Canadian Clubi» vastu vahetada isegi paari tühist muusikataldrikut! Tiibeti tänaval Kathmandus on neid jalaga segada.»

«Siis ei tohiks teil ju probleeme olla?»

«Jah, aga mul on vaja bhutani pronksi!»

«Noh, aga kui siiski heidaks kas või silmanurgast pilgu teisele poole mäekuru?» püüdis Macdonald vestlust vanadesse roobastesse tagasi juhtida. «Paradiisis on ehk mungadki lahkemad...»

«Kuss!» Smith tõstis hoiatavalt sõrme. «Mitte sõnakestki rohkem!»

Macdonald piidles vargsi vestluskaaslast. Silmade järgi otsustades, kust oli kadunud viimne kui helesinine varjund, oli too juba üsna täis. Ka pisikesed silmaterad nõgusate prilliklaaside taga olid alkoholiuimast hägused ja otsekui optilisest keskpunktist kõrvale kaldunud.

Kuid kõigest hoolimata oli Smithi jutt loogiline.

«Te ei kujuta endale ette, kui fanaatilised on siinsed punamütsilised laamad...» Smith tegi käega tõrjuva liigutuse, langetas pea ja vajus raskelt kausi kohale. Tema bambuskõrre ots kadus lillakasse teralisse pärasse, kust tõusid vahumullid, ja ummistus. «Ühesõnaga, hoidke keel hammaste taga, muidu teete keeruliseks nii enda kui ka minu elu. Tõsijutt, raskustest ei tunne ma siin puudust!»

«Ta pole hoopiski nii lihtne mees, see jänki, nagu esimesel pilgul arvata võib,» mõtles Macdonald.

Smith vajus seljaga vastu kotte, lükkas jahtunud joogi eemale, hingas sügavasti ja võttis äkki kuskilt välja uue korneti. Kõlas läbilõikav, veidi katkendlik meloodia. Seejärel hakkas ameeriklane laulma kähiseva, kuid üsna meeldiva häälega. Ainult laul ise oli veidi kentsakas:

Uinu kastesel niidul, kaunitar kaisus,
sa risti all ärka Famagustas...

«Famagusta?»

Macdonald oli kunagi olnud selles väikeses praetud skumbriast lehkavas linnas. Ta silme ette kerkis imeselgesti kreeka surnuaed, selle sädeleva korallipuruga kaetud alleed ja tolmused, määrdunud ärnblikuvõrkudes küpressid. Kontrast kastese niiduga oli üpris mõjuv.

Macdonald tõusis, kallas bambuspudelist kätele lõputuseks vett ja läks mööda sisseraiutud astmetega kald-palki alla lauta.

Karvased loomad jätsid mälumise katki, tammusid tüminal ja põgenesid kaugemasse nurka. Valvsad ja täiesti metsikud silmad läikisid õliselt. Niisama vaenulikult ja tuhmilt helkis jää, mis oli kaanetanud lombid õuel. Inimene oli ääretult üksildane selles külmas ja tühjas ilmaruumis. Ainult äärmise maja lameda katuse kohal viskles tuules lõkke tulekeel. Selgelt paistis munga siluett, tal oli peas teravatipuline müts, mille kõrvaklapid lipendasid tuules, vahel harva varjas suits munga üksildast kogu, Põletussõnniku magusavõitu lõhn hajus kristallselge öö salapärases avaruses, kus õudusttekitavalt ägas lihetest piinatud jää.

Pimedusedeemonid ja kõik lamaistliku põrgu kurjad jõud olid koondunud vaenulikku ringi võluriigi ukse ees.

IV

Salk mehi, salakaubaks heroiin, venis mööda mäeharja, mis oli Himaalaja kohta üsna tagasihoidliku kõrgusega. Üksteist ööpäeva oli lennuki kõrgusemõõtja osuti värele-nud 3000 meetri tähise kohal. Siis algas aeglane tõus. Möödunud hõlpsasti Hiina piirivalvepostidest, mille asukoht oli täpselt teada, andis salga juht märku teha väike puhke-peatus.

Pakistanlane Abbas Rahman pani käest automaatpüssi M-16 ja asus seljakotti lahti päästma. Oli paras aeg keerata lahti palvevaip, et võtta päikesetõusu vastu muha-meedlasele ettekirjutatud igapäevase esimese palvusega, mis kannab nimetust as-subh. Sadžad — vaip, mille Abbas oli palverännakult Mekasse kaasa toonud — oli kõrgmäes-tiku komplekti all, kaitstes plastikaatkotte hinnalise pulb-

riga. Ligi kümme kilo kaaluvasse komplekti kuulusid kahekohaline nailontelk, kaks soojustatud magamiskotti, täispuhutavad madratsid, kerge piirituspliit ja plastmass-nõud. Söögikraam ja laskemoon olid Abbasi paarimehe, ühesilmalise Muslimi seljakotis, too tundis mägesid niisama hästi nagu uskmatud šikarid, kes olid salga teejuhtideks. Pikaajalised kogemused olid näidanud, et seljakott ei tohtinud olla raskem kui kolmkümmend kaks kilo, seepärast tuli peale relvade ja varustuse iga mehe kohta üheksa kuni kümme kilo narkootikumi. Musta turu hindades tegi see välja ligikaudu kaheksa miljonit dollarit. Nii kasulik kaup õigustas igasugust riski ja mistahes kaotusi.

Kuiva voolusängi kaldal, kus läbi musta kruusa tungisid madalad helesinise iirise puhmad, laotas Abbas vaiba maha ja langetas pea, mille ümber oli seotud roheline turban.

Tal ei olnud vaja otsida Mekat kompassi järgi. Teravate kaljutippude ja tihedasse uttu mattunud mäestikuoru kohal läigatasid kuldsed kiired. Valgusküllane Maritši kihutas maailma kohal kaarikus, mille ette olid rakendatud kolm roosat põrsast, ning läbipaistvad smaragdkettad värelesid kahel pool tõusvat päikest.

Mida palus kõikvõimsalt Allahilt musta habeme ja sünge, rõugetest puretud näoga pakistanlane sel maailma uuenemise imepärasel hommikutunnil, mil iga kivi säras juhuslikus elustavas valguskiires ning läbi kiiresti hajuvate pilvede hakkasid paistma metsaga kaetud kõrgendikud keset terrasside fantastilist amfiteatrit? Mida ootas igavikult isani ja maffia kuulekas ori? Kes võis kuulda selle mehe kirglikku pominat, kes tegi kummarduse kummarduse järel ja sirutas käsi jääväljade süttivate peeglite poole?

Kui Abbas palus edu ettevõttele ja õnne raskel teel, siis ei olnud tema sõnadel määratud Allahi kõrvu jõuda.

Hoopis teised jumalad vaatasid alla nendelt vikerkaarevärvilises vines lõõmavatelt tippudelt. Hoopis teised kõrvad kuulasid arusaamatut sosinat siinsetel, palvelippudest kaitstud mäekurudel, kus tšörtenist1 tšörtenini ja gompast2 gompani oli iga miil teada ja inimeste saatused vaagitud.

Khampa suguharu laialipillutud salgad, kes olid sunnitud mägedest alla tulema ja otsima peavarju naaberrahvaste juures, olid loonud uue reaalsuse. Khampade üksikud väikesed rühmad olid pagenud kõrgemate mäekurude taha

[1] **Tee (tiibeti k.).**

1 Usukultuslik rajatis.

* Üksildane klooster,

metsikutesse paikadesse ja varjatud koobastesse ning pidid ajutiselt loobuma avalikust võitlusest. Need meeleheite piirile viidud inimesed tulid vahel harva toidu, relvade ja ravimite hankimiseks välja karavaniteele, et rünnata sõja-vaevoori või võtta kaupmeestelt vabatahtlikult loovutatud andamit.

Khampad olid kasvanud kõigi elusolendite austamise lamaistlike traditsioonide vaimus ja püüdsid seepärast verevalamist vältida, saanud kätte neile hädatarviliku, kadusid nad kauaks mägedesse. Kuid mõjuka ja väga hästi varustatud oopiumimaffia jaoks kujutasid nad tõelist nuhtlust. Kuigi noored ülestõusnud kandsid laiaäärelistel sõjaväemütsidel dalai-laama kujutisega kokarde, olid nad vabanenud mitmetest eelarvamustest ja astusid välja vanade tavade vastu. Nad lugesid Marxi ja Sun Yatseni ning igaühel neist oli sugulasi, kes olid müünud maha oma ihu ja hinge magusaid unenägusid tekitava suitsu eest. Seepärast polnud midagi imestada, et khampad õiendasid eriti julmalt arveid nendega, kes kauplesid «valge surmaga».

Kuni kaitsemeeskonda kuuluvad muhameedlased toimetasid saljatti ja kulid soojendasid riisiga hautatud liha, sosistas salga juht — kuivetu, tugev vanamees, kelle rahvust oli võimatu ära arvata — kahe paljasjalgse šikariga. Teejuhtidel olid seljas niudevöö peale tõmmatud puu villased särgid, kuid külma nad ei tundnud ja olid valmis teekonda jätkama. Mõlemad soovitasid sahibile üksmeelselt Suurest Harjast põhja poolt mööda minna, suundudes ammu mahajäetud rajale, mida tiibetlased olid varem kasutanud Himaalaja turgudele soolakottidega koormatud kitsi ajades. Kuigi tee oli kohati kitsas ja seal tuli liikuda kahelistes köiskondades, viis see igati kindel lam[1] välja otse Sinise Oru juurde, kus võis ööbida mahajäetud gompas.

Just seal, enne laskumist, kui seljataha oli jäänud üleni pühasid tekste täis kirjutatud kalju ja all paistsid juba ridvad palvelintide ja jakkide sabadega, sattusid salakaubavedajad varitsusele. Nad liikusid alles kahelistes köiskondades, sest suurvesi oli rippsilla ära viinud ja salgal tuli ületada astang mööda kitsukest eendit, kui kõlas kogupauk. Esimesel hetkel näis, et see on laviin, nii kõrvulukustavad olid mitmekordse kaja poolt võimendatud vee-uputusaegsete püsside paugud. Rasked kuulid, mille eest

1 tee (tiibeti keeles)

poleks ka soomus kaitsenud, lendasid kehadest läbi ja lõid kaljudest teravat kivipuru lahti.

Nähes, et eespool liikunud kulid olid langenud näoli sõredasse lumme, mis kohati kattis rododendronite paljaid oksi, viskusid Abbas ja Muslim pikali ning rasked seljakotid surusid nad porisesse pinnasesse. Ees ja taga kõlavate laskude järgi otsustades oli salk lõksus. Rasked seljakotid ja julgestusköis ei lasknud silmapilk vastutuld avada. Seepärast tärisesid automaatpüsside lasud kiviniššide pihta, kus kallaletungijad tõenäoliselt end varjasid, alles siis, kui vähemalt pooled salakaubavedajad olid juba rivist välja löödud.

Abbas vabastas end seljakoti rihmadest ja julgestus-köiest, varjus seljakoti taha ja lükkas palavikuliselt, sõrmi veristades, kaitseriivi eest. Ta tulistas taevasse, veeretas end eemale ja hakkas küürakil taganema ülespoole mööda sulalumest märga kiviklibulist nõlva. Just sel hetkel oleks ta ilmselt pidanud surma saama, aga Muslim, kes polnud oma koormat seljast visanud, lõi äkki käed laiali ja langes otse tema jalgade ette maha. Abbasil lendas püss käest ja ta kukkus lumme. Instinktiivselt klammerdusid nad teineteise külge ja veeresid koos alla.

Siis tuli järsak ja kukkumine ning tundus, et lõpp on käes, kuid löögile, põrutusele ja valuhoole, mis lõi silmadest sädemeid välja, järgnes pikk lend lämmatavas liiva- ja lumepilves, mida saatis okste ragin ja veerevate kivide üha paisuv kõmin. Abbas tuli teadvusele öösel. Ta värises külmast. Iga liigutus tegi valu ja vaeva. Hammustades huulde ja hoides oigeid tagasi, kõmpis ta end hoolikalt ja see tegi ta meele veidi rõõmsamaks. Vastu ootusi tundusid kõik luud-liikmed terved olevat. Erandiks olid ehk roided: kuskil külje sees torkis talumatult. Abbas võttis kogu tahtejõu kokku, et end püsti ajada ja jalule tõusta, toetus käega mingile kõvale esemele ja tõmbas ehmunult, nagu oleks ta põletada saanud, kipitavad sõrmed tagasi.

Kuid külm ja läheneva surma peaaegu et füüsiline adumine sundisid teda tegutsema. Algul ettevaatlikult, siis aga palavikuliselt kiirustades kõmpis ta enda kõrval lamavat keha ja sattus seljakoti kinninööritud suule. Peale plastikaatkottide ja konservikarpide, mis oli teada, leidis ta Muslimi seljakotist kaamelikarvast teki, lõhkeainet ja vahetuspesu.

Pugenud teki alla, püüdis ta end oma hingeõhuga soojendada ning pani taskulambi põlema. Viirastuslik valgus hüpnotiseeris ja peletas kohutavaid mõtteid. Kell oli

seisma jäänud, öö tundus olevat lõputu ja lootus seda üle elada oli tühine.

Läbi jäise tardumuse, mil aja kulgu võis tajuda vaid hanguva pulsi katkendlike tuksatustena, tungis ootamatu mõte.

Abbas oleks nagu elektrilöögi saanud. Ta sirutas käe teki alt välja, leidis kobamisi seljakoti klapi ja pistis käe juba kangestunud Muslimi kotti. Ta leidis trotüülipaki ja ajalehte mässitud tükikese mumiod, mida Muslim võttis sisse vähimagi terviserikke korral,

korjas ühte hunnikusse kõik, mis võis põleda, jättis väikese prao, et saaks hingata, ja tõmbas tiku põlema. Improviseeritud telgis süttis väike lõke.

Trotüül sulas aeglaselt tulel ja andis hästi sooja, mis tungis lausa üdini. Inimene jäi elama ja võis võtta päikesetõusu vastu tänupalvega, soojendada end mäestikupäikese põletavates kiirtes ja taas taevale tänusõnu lausuda. Ainult et surnukeha kõrval ei sobinud palvetada. Laip on alati roojane, isegi siis, kui surnu oli sinu sõber. Kõigepealt tuli Muslim maha matta ja end pesta. Seda enam, et Abbasi nägu ja veritsevaid sõrmi kattis rasvane tahm. Suuri vaevu sai ta raskeks muutunud keha ümber keeratud. Muslimi rind oli kolmest kohast läbi lastud. Kuulide välja-lennu mustad augud seljal olid uskumatult suured ja äärtest kõrbenud. Üks kuul oli seljakotti tunginud, läbistanud mitu narkootikumipakki ja jäänud pidama ubadega plekk-toosi.

Kangestunud Muslimi lahti riietada oli veelgi keerulisem. Abbas tegutses hammaste ja täägiga ning tal läks korda kiskuda Muslimil seljast tormikuub, mohäärvest ja laiad sõjaväepüksid, mille otsad kadunu oli toppinud säärekaitsetesse. Abbas raputas läbilastud kottidest heroiini hoolikalt Muslimi tormikuue taskutesse, tõmbas tõmblukud kinni ja peitis kogu varanduse seljakotti. Niisama asjalikult ja tõttamata võttis ta surnu jäigalt käelt ära elektronkella, millel täies rahus vaheldusid numbrid, ja astus enda oma kontsaga puruks. Kogus siis lume alt paistvaid kive ja mattis surnu kuidagimoodi nende alla. Lõpuks seisatas ta armetu kalmukünka juures ja luges hingepalve, ning korjanud möödaminnes üles püssi, hakkas astuma eemale tollest peaaegu vertikaalsest lund täis tuisanud lõhest, mis oli talle elu kinkinud.

Muslimi krokiidel oli Suure Harja läheduses märgitud vaid kaks punktiirjoont. Põhjapoolne ülemine tee, kus oli langenud suurem osa salgast, tuli igaveseks unustada.

21

Seega jäi üksainus võimalus: mööduda Sinisest Orust lõuna poolt ja liikuda piki harja mäekuruni, kust läks tee Bhutani. Muud võimalust peatselt mõnda asustatud paika jõuda ei olnud.

Kui kaugele ja kui selgesti oli näha kõrgmäestikus! Ühel pool, seal, kus järsakud lõõmasid päikesekiirtes, turritasid udustes sügavikes okkalised metsad, mis sel aastaajal olid vee all. Seal kollendas harvade laikudena lehiste mullune okastik ja välgatasid peegeldunud valguse nõelteravad tähed. Veelgi allpool, kivivarede ja ümarate küngaste roheluse taga paistsid binoklis päästvad nulumetsad, kus oli palju linde ja külluses lõkkepuid.

Nälga Abbas ei kartnud. Konservidest pidi talle jätkuma mitmeks päevaks. Peavaenlaseks oli jäine öökülm. Kuid enne laskumist soojadesse orgudesse tuli jõuda lumisele platoole ja leida lähikonna ainumas kettsild, mis oli ehitatud juba Tiibeti kuningate ajal.

Teisel pool mäeharja kangastus lillas vines ligipääsmatu kantsina kauge maa, seal laotus pilvedele hiigelvari ja järgnes Abbasile, korrates iga tema liigutust.

Sinises Orus praksusid ja väänlesid gompa lamedale katusele süüdatud lõkkes rododendroni vintsked oksad ja vesi susises jändrikes kasepakkudes. Vahtides taeva-laotusse, jälgis erakmunk nägematul pilgul, kui tujukalt ja tõtakalt kerkib suitsuvine, joonistades lõpmatusse hajuvaid poolringe.

Tuul kandis suitsu otse pilkumatutesse silmadesse, pani lehvima palvelindid, mis olid kaetud iidsete ümarate kirjadega, ja viis nad kaasa sõnulseletamatusse algsesse tühjusesse, millest kunagi olid sündinud stiihiad.

Kuid Abbas nägi binoklis vaid kahvatut suitsuviirgu, mis tõusis taevasinasse. See paistis veel kaua ja kadus alles siis, kui lam tõi ränduri madalate mustakooreliste kaskede väikese salu juurde.

V

Kõiksusele ohvritoomise tseremooniale kogunesid kõik fordi asukad. Peale kolmekümne seitsme munga, kes osalesid talituses, olid templi sissepääsu juures summas talupojad, kaubitsejad ja neli sõjameest, kes moodustasid kohaliku garnisoni. Nende otsene ülemus ja toitja dzongi valitseja auastmes oli lubatud altari juurde, kus ülemlaama kullatud budade pilgu all puistas teri türkiiside ja koralli-

dega inkrusteeritud astmeliselt ahenevale kettale, mille kontsentrilised ringid sümboliseerisid illusoorse maailma kesti.

Erkpunases pidulikus riietuses mungad lugesid kooris pühasid tekste. Madalaks sunnitud kõmisevad hääled sulasid ühte kirjeldamatuks vurinaks, mis näis kostvat tulevase buda Maitreja paljast kõhust. See oli kõige uhkem E?Uju kõrgel punase lakiga kirjatud altaril, kus sularasvas põlesid tahid ja suitsesid sandlipuust kepikesed. Värvide ja lõhnade sümfooniaga oli suurepärases kooskõlas ka orkester. Tuhmilt paukus trumm, inimluudest tehtud flöödid vingusid ning taldrikud ja kellukesed helisesid nagu veetilgad kevadel.

Maitrejat, keda siin nimetati Tšampaks1, oli kujutatud heasüdamliku, paljaks pöetud peaga priske unelejana. Aeg, mil ta pidi uue budana tulema patusesse maailma, ei olnud veel käes ning, reisipaun näpus, vaatas ta unise naeratusega toimuvat läbi healõhnalise suitsu.

Tuleb aeg ja võiduka mürina saatel lõheneb kaheks mägi, mis teda varjab, ning ta astub printsi kujul Himaalaja radadele, kuulutades õnne ja õigluse ajastu saabumist.

Ratta salarnärk ja kann amritat — surematuse jooki — märgistab mäekurusid, et kauaoodatu ei eksiks teelt. Tšampa lumivalge portselanõis joodab teda oma mõrkja puhta hingusega lühikese peatuse hetkel. Koiduvalgus kingib talle kõikeneelava valguse särapärja...

Pomisev koor vaikis. Gongilöögid teatasid, et läheneb talituse kulminatsioonihetk — mandala väljaviimine. Vanemad mungad võtsid palveid sosistades kätest kinni, tõstsid ketta siidkangaga üles, nagu oleks see äsjaküpsetatud leivapäts, ja ruttasid välja.

Käputäis lihtsurelikke vajus kahte lehte, inimesed langesid näoli maha ja roomasid taassündinud ilmaruumi kannul, suudeldes oma tarkade karjaste jalajälgi ja korjates mahapudenenud teri. Oli ju neil odra- ja hirsiteradel, mis jäid järele pärast lindude söötmise riitust, imeline võime ravida sada kaheksat tõbe.

Seega oli tseremoonia läbi ning igaüks võis oma asjatoimetuste juurde tagasi pöörduda. Kuid Kõikeneelava Valguse elanikud ei tõtanud laiali minema. Käsitamatul kombel levis kuuldus, et möödunud ööl oli Sinises Orus puhkenud verine võitlus ja päris gompa juurde oli jäänud hunnik laipu. Lahingu hirmsad üksikasjad käisid suust

1 Armastaja (tiibeti k.).

"0

suhu. Eriti häiris kõiki teade, et olevat juhtunud ka rolang[1]. Ellu ärganud surnu on laetud kurja jõuga ja liigub praegu dzongi poole. Jõudnud elavate inimeste maailma, võib ta tuua loendamatuid õnnetusi.

Ebausklikud mägilased sosistasid kaitsvaid palvesõnu ja keerutasid kõigest jõust palveveskeid, et häda endast ja oma majast eemale peletada.

«Tõega on algamas uued ajad,» ennustasid mungad. «Läheneb õudsete illusioonide ajastu lõpp. Kogugem siis mehisust, et elada üle viimased ilmutused. Siis saab meile osaks kuulda kokkuvariseva mäe mürinat, kust astub välja Armastatud Prints, käes lootosepung.»

«Aga mis saab deemonist, kes on meie poole teel, õpetaja?» küsisid kloostris elavad poisid. «Ta lõhub maha majad ja toob meile piinarikast surma. Kuidas kaitsta end? Kuhu põgeneda?»

«Jääge siiasamasse,» rahustas laama, kes õpetas neile võrratut kirjakunsti. «Kartmatu hing on suurim voorus. Surm ei ole lõpp, vaid kõigest uus algus. Rändurile, kes on valinud ülla eesmärgi, kingib ta kõrge uuestisünni printsina ja kõige väärikamatele — pääsemise teel kaugele jõudnud askeedi rüü.»

«Nii see on, iga sõna on kui pärl,» toetasid omalt poolt väikeste noviitside isad-emad. «Kuid kas ei ole mitte mingit vahendit, et kaitsta end põrguväest kantud surnu eest?» Ja nad heitsid lootusrikkaid pilke sõjameestele, kes olid jätnud oma ränilukuga püssid kloostrikünka jalamile.

Kuid sõjameeste — eilsete karjuste ja küttide peale võis vaevalt küll lootma jääda. Need vaesekesed olid sellesama lootusetuse ja seletamatu hirmu küüsis. Kes teab, mis on hullem: kas surnu kihvad või lõpmatud piinad allilma peremehe Jama maa-aluses kohtukojas. Raske on siin ilmas olla inimene. Kuidas ka ei püüaks, aga patust pääsu ei ole. Seepärast polnudki erilist põhjust loota paremale uuestisünnile. Oli vaja kas või natuke aegagi elada veel siin, et vähendada oma süükoormat ja mitte sündida ilma vastiku ämblikuna või krokodillina.

Ühesõnaga, Abbas Rähmani saabumise eel oli olukord Kõikeneelavas Valguses pingeline. Ja ometi juhtus nõnda, et verdtarretavate kuulduste ja süngete ennustuste kiuste sõitis kindluse värava ette hoopiski mitte see, keda peljati. Veritseva suu ja tühjaks jooksnud silmakoobastega inimsööja asemel nägid inimesed veetlevat kuldsete juus-

[1] Levinud uskumus, et laip võib ellu ärgata.

tega daami. Ta ratsutas kirju muula seljas suure karavani eesotsas. Tema kannul sõitis sadulas väsinult õõtsudes vurrudega mees, kellel oli peas nepaali müts topi, ning rongkäigu lõpus tuli rändjoogi, kel oli kolmpii kujuline kepp. Ta kõndis tavakohaselt paljajalu, üle mungarüü oli tal heidetud täpilise pantri nahk, mille ta arvatavasti harjutuste tegemisel maha laotas. Mitte keegi külalistest, bhutaanlastest muulaajajad kaasa arvatud, ei sarnanenud põrgusigitisega. Vastupidi, kuldjuukseline rongkäigu juht, esimene valge naine, kes austas oma külaskäiguga Kõike-neelavat Valgust kogu selle ajaloo kestel, näis pigem olevat taevaneitsi apsära.

Kuid kas deemon Mara polnud katsunudväärata kuulutaja Šakjamunit ingelliku nägemusega oma tütardest?

"0

Seepärast polnudki üllatav, et väikesearvuline, kuid kähku end kogunud garnison ei rutanud tõotatud väravat avama. Algasid pikad ja tüütud läbirääkimised, mida jälgis kogu katustele ja tornidele roninud dzongi elanikkond.

Kohe esimestest sõnadest peale sai selgeks, et vurrudega härra, kel oli peas nepaali müts, räägib vabalt tiibeti keelt ega vaja tõlgi, agara Ang Temba nimelise šerpa teeneid. Niisugusesse imesse suhtuti arusaadavalt vaimustusega, aga ka üsna ettevaatlikult. Seniajani olid kõik dzongi sattunud valged rändurid, nii kinnitasid muistsed kroonikad, olnud keeleta olevused nagu ka kaks praegust külalist.

Kas ei olnud see eriti osav nõiatemp? Mis siis, kui karavan ja meestesadulas istuv kaunitar ei ole midagi muud, kui eurooplase kesta pugenud inimsööja pettekuju? Või karmalik nägemus, mille on oma meeleväega esile kutsunud pantrinahas joogi?

«Ärge kahelge,» vastas tunnimeeste küsimustele vurrudega härra. «Me oleme samasugused lihast ja verest inimesed nagu teie. Me ei ole vaimud ega deemonid, me ei ole orjad ega orjade lapsed. Minu nimi on Tomaso Valenti ja ma tulin teie juurde tema kõrguse Bhutani kuninga kirjaga,» ta lehvitas vahapitseriga suletud kirjarulli. «Ja see on minu naine Joy,» esitles ta sujuva artistliku liigutusega kaunitari1. «Ja tema taga, nagu te näete, seisab auväärne rimpotše1 Norbu Tiigriuru kloostrist, tal on kiri kõrgeaulisele ülemlaamale.»

«Nii et te tulete Bhutanist?» hüüatas dzongi hämmeldunud valitseja, puudutades ebausklikult talismani oma rinnal.

1 Rimpotše — suur aare (tiibeti k.).

«Otse pealinnast Thimphust endast,» vastas mees, kes oli end nimetanud Tomaso Valentiks. «Nii et mäekurud on juba lahti?» «Täna koidikul ületasime viimase kuru.» «Aga milleks?» Aeglasevõitu taibuga valitseja ei suut-A nud kuidagi oma üllatust varjata. «Pärast Bhutani ei leia te meil midagi tähelepanuväärset. Meie kaupmeestel ei ole teile midagi vahetuskaubaks pakkuda.»

«Me ei ole kaupmehed. Ma olen valmis teile rääkima oma reisi eesmärgist pisut sobivamas olukorras,» vastas mõistatuslik külaline väärikalt.

«Jah, muidugi, muidugi,» oli valitseja kärme vastama, kuid ei andnud ikka veel märku, et riiv eest lükataks. «Kahju ainult, et dzongis on toidu varud otsakorral... » poetas ta nagu muuseas.

Kaval administraator püüdis igati edasi lükata otsuse langetamist, mis võis halbu tagajärgi kaasa tuua. Võibolla ei olnud tema kahtlused veel lõplikult hajunud, kuid pigem ei olnudki tal piisavalt võimu, et lasta kindlusesse võhivõõraid inimesi. Siin, Kõikeneelava Valguse müüride vahel peeti kuninga kirja pigem mõjukaks soovituseks kui käsuks, mida tuli vastuvaidlemata täita.

«Vastavalt kuninga käsule on mul õigus saada igas dzon-gis toitu ja veoloomi,» ajas vurrudega ratsanik rinna ette, kuid tegi kohe lahkema näo ja seletas: «Tõsi küll, esialgu ei ole seda vaja. Tänu jumalale, mul ei ole millestki puudu. Me palume ainult ajutist peavarju ning ma julgen kinnitada, et võtate oma katuse alla auväärt inimesed.»

Neil, kes seisid üleval, oli olnud küllalt aega, et uurida võõraid tähelepanelikult pealaest jalatallani, ning mulje oli üldiselt soodne. Hallide juuste ja kortsude järgi otsustades oli sahib oma ilusast naisest palju vanem. Ilmselt oli mees jõudnud oma elus juba palju näha ja rännata kaugetes maades, kuid teadmisi talletades polnud ta siiski kogunud küllaldaselt

tarkust, mistõttu tema uudishimulike silmade nurkades peitus ääretu nukrus. Ta istus sadulas sundimatult ja osavalt ning tundus olevat sirgjooneline inimene, kes on küll õppinud kõike mõistma, kuid ei ole siiski vabanenud maistest ihadest.

«Tema abi võib julgesti tarvitada, kui seda peaks vaja minema, sest südames on ta meie poolt,» võttis ülemlaama kokku oma vaatluse tulemused, ta oli salaja jälginud läbi-rääkimisi paksu kivimüüri raiutud kitsast aknast. «Kuid talle südant avada ei ole mõistlik, sest oma mõtete poolest on ta meile täiesti võõras inimene.»

Tantristlik1 laama, rimpotše Norbu, kes kogu aeg oli hoidunud veidi eemale, libistas ükskõikse pilgu üle inimeste nägude, kes sosistades ja itsitust varjates seisid tüseda valitseja selja taga, ning ta pilk jäi peatuma varikatusega T-kujulisel aknal, mille taga oli ülemlaama.

«Need inimesed on just need, kelleks nad end nimetavad,» noogutas kõrgeauline rahulolevalt, ja tajudes ergutavat impulssi, andis märku noorukesele noviitsile ning ütles: «Tehtagu värav lahti!»

Kuigi ta ütles seda kindlal toonil, ei olnud ta eneses sugugi nii väga kindel. Midagi tegi ta teisiti, mitte nii, nagu oleks pidanud, milleski talitas ta oma äratundmise vastu. Muidugi ei saanud ta keelduda andmast peavarju rändavale vennale, kes tegelikult kuulus ju sugulaslikku vennaskonda. Ja kuninga külalise vastu tuli samuti olla piisavalt aupaklik.

Tundus, et ta oli andnud ainuõige korralduse, aga seletamatu aimdus tehtud veast ei andnud rahu, peas keerlesid heitunud mõtted nagu pesalt lendu kohutatud mustad linnud.

Olgu kuidas oli, aga peavarju oleks ta pidanud ränduritele igal juhul andma, vähemalt üheks ööks. Kui ei oleks olnud seda ootamatut tõuget, õigemini küll kerget väljastpoolt tulnud puhangut, ei piinleks ta praegu.

Oli veel üks näriv mure, mis teda järelejätmatult painas: kas ei olnud Kõikeneelava Valguse müüride vahele kogunenud liiga palju külalisi? Mispärast küll ilmusid nad üksteise järel siia, nagu poleks mujal maailmas enam jala-täitki vaba ruumi?

Tunnistades põhjuse ja tagajärje seadust, mille sümboliks oli ratas hirvedega selle mõlemal pool, ei uskunud rimpotše Agvan asjaolude juhuslikku kokkusattumist. Võõraste inimeste kogunemisele siia praegu oli algus pandud kas äsja või kunagi mäletamatul ajal, mil keegi, võibolla koguni tema ise, kuid mõnes varasemas kehastuses, oli teinud parandamatu vea.

Aga millise? Millal? Kus?

Nendest kahest, kes juba elasid siin, igatseb esimene miskipärast pääseda Bhutani ja teisel paistab olevat vaid üks tahtmine: pöörduda tagasi koju. Ei see ega teine soov ei kujutanud iseendast ohtu. Jääb vaid üle selgitada, mida tahavad uued külalised.

Tantrism ~ budismi suund, mis on omaks võtnud jooga meetodid.

Kõrgeauline ülemlaama võttis riiulilt kroonika, mis oli hoolikalt mähitud kullakarvalisse siidi, pani ninale vanad, traadiga paigatud prillid ja lappas kitsaid bambusliista-kuid, mille peale tema eelkäijad olid seitsmest kallihinnalisest ainest valmistatud tussiga kirja pannud kõik võõraste inimeste külaskäigud siia.

Seitsme ja veerandi sajandi jooksul olid kroonikakirju-tajad üles tähendanud kõigest üheksa niisugust juhtumit. Katsu sa siis rahulikuks jääda ja muretsemata olla!

Kloostri eestseisja lõi lahti koolivihiku, kuhu olid sisse kantud üksikasjalised andmed praeguste võõraste kohta, ja vajus mõttesse. Kas võib meie päevil sõnu uskuda? Kõik need varajasemad tulnukad olid endast rääkinud ühte, aga lõpuks oli ilmsiks tulnud midagi hoopis muud. «Millega veel oleks võimalik seletada nende ennatlike tegude hämmastavat ühetaolisust, mis nad ette võtsid niipea, kui kuulsid teest Seitsme Õnneaarde orgu?» küsis kloostri eestseisja endalt.

Ka ihuüksi olles vältis ta täpseid formuleeringuid, kui mõtles maast, mis asus Lha-la mäekuru taga. Lõpuni arendatud mõte omandab ju iseseisva jõu. Eetris hõljuva mõtte võib kinni püüda mõni autu, kuritahtlik või valelik inimene.

Jälgides kloostri raamatukogu aknast pikakarvaliste koormatud jakkide voori, keda ajajad teravate kidaliste keppidega ergutasid astuma edasi piki dzongi ainsat kitsukest tänavat, otsustas rimpotše Agvan alustada küsitlust just neist, ajajatest. Nad olid põlised bhutaanlased ning järelikult otsekohesed ja oma sõnades sõltumatud. Seejärel võib vestelda rändlaamaga, pealegi on tollel kaasas kiri. Ja alles pärast seda, kui asjast on tekkinud teatud ettekujutus, võtab ülemlaama vastu kuninga külalise ja tema ilusa naise. Muidugi ei suuda ta tungida nende mõtete põhjani, kuid saab võtta nad pisiasjadega õnge ja ara tunda, kas võõramaalased valetavad, nagu see on neil kombeks, või räägivad tõtt. Oleks tahtnud loota, et inimene, kes valdab tiibeti jutlustajate keeruka sõnapruugi kõiki peensusi, on siiras, ja et nende südamed tuksuvad ühises rütmis ning pole kohta salajasele kartusele, sest igasuguse pettuse tagapõhjaks on hirm. Selle hirmu kõigist varjamiskatsetest hoolimata esiletungivat higilõhna oli ülemlaama Agvan õppinud peaaegu eksimatult ära tundma.

Ta ei olnud päris kindel, kas mõlemad valged — pronks-kujukeste koguja ja äraeksinud alpinist — on esitanud enda kohta läbinisti valed andmed. Kuid nende paljusõnalises

jutus oli siiski selgesti aimata valet. Hirmu laostavat ja alandavat hõngu oli nende sõnades enam kui kord tunda olnud.

Ülemlaama ei teadnud, kas võõramaalastel oli relv kaasas, kuid jälg, valatud vere kustumatu jälg lohises nagu eemaletõukav saba kummagi järel. Veri sünnitab hirmu, hirm avaldub vales.

Niisuguseid inimesi ei saanud usaldada.

VI

Vaatamata kloostri põhikirja askeetlikule rangusele võttis rimpotše Agvan oma rändavat venda vastu peaaegu kuninglikult. Peale safrani ja kardemoniga maitsestatud riisi oli otsustatud pakkuda kartuleid marineeritud juurviljaga, maši herne kahvatuid äsjatärganud idusid, hapupiima ja kanamune. Kui külaline peaks soostuma väikese üleastumisega, siis lööb ülemlaama talle oma käega koore katki ja valab hinnalise sisu kaussi jahukördi sisse. See soojendab keha ja annab jõudu. Panna lauale kallist bambuspudelit väikestel madudel tõmmanud viinaga, mis korrapealt paneb vere liikuma, ülemlaama siiski ei raatsinud. Ta otsustas piirduda kerge tšangiga koonilistes vasknõudes, mis olid rikkalikult kaunistatud hõbeverminguga.

Ülemlaama teadis, et mitmetes lamaistlikes sektides peetakse võimalikuks põhilistest keeldudest üle astuda ja koguni ülistatakse seda voorusena, ega tahtnud jätta endast äärmusliku ortodoksi muljet. Mõned tantrikud — aga auväärne Norbu tegeles kolmpii ja pantrinaha järgi otsustades ilmselt joogapraktikaga — sõid liha ja kala, jõid veini ja koguni lõb1ustasid end meelelise armastusega, nagu seda nõudis šakti[1] teenimise salajane rituaal.

Ülemlaama oli kasvatatud sakja koolkonna rangete traditsioonide vaimus ega kiitnud niisuguseid äärmusi heaks, kui hindas head maitset, jäädes mõõdukuse piiridesse. Ta oli rõõmus võimaluse üle hiilata peenetundelise käitumisega ja nautis juba ette eelseisvat meeldivat õpetlikku vestlust.

Tema näpunäitel viidi külalisele eraldatud ruumi — tillukesse mungakongi, kus oli köetav magamisase — nikerdatud alus teenõude jaoks, kui külaline peaks tahtma

1 Kõiksuse aktiivne jõud, loov energia.

söögikordade vahel keha kinnitada. Pandi valmis ka kerge eine: kaneeliga küpsised ja soolased pähklid. Suure ravitoimega mägisibul ja haruldased sissetoodud litsi marjad olid kaunite kuhilatena laotud imeõhukesest kirjatud hiina portselanist taldrikutele.

Söögiruumi, mille hooletult valgendatud kiviseintest õhkus kogu aeg külma, toodi aegsasti pronksist soojendus-nõu hõõguvate sütega ja kadakaokstega. Buddha kullatud kuju sügavas niššis riietati india brokaadist pidurüüsse, selle ees süüdati põlema seitse suitsupulgakest ja vahetati vesi ohverdamisanumates.

Kõikeneelava Valguse parim kalligraaf ladus tšampa ja mürdi lehtedest lina servale mustrilise äärise.

Paraku jooksid kõik need provintslikud ponnistused matkida suurilmalikku peenutsemist täielikult tühja.

Rimpotše Norbu, kes oli saavutanud mediteerimises kolmanda astme pärast seda, kui ta oli veetnud kaks aastat kinnimüürituna pimedas koopas, ei hinnanud temale osutatud austusavaldus! Ta ei pööranud üldse tähelepanu rafineeritud külalislahkusele, millega teda ümbritseti siin, väikeses oaasis keset piiritut kõrbe.

Külmaga harjunud ja rändurielus karastunud joogi istus eemale healõhnalistest soojendusnõudest ega maitsenud peaaegu üldse pakutavaid hõrgutisi. Ta võttis natuke hapupiima, läigatades seda oma kookospähklist kerja-kaussi, mis tal alati kaasas oli. Veidi hiljem imes ta tühjaks mõned puuviljad, kuid jättis kivikesed uue elu idudega puutumata ning jõi suure hulga teed, millele oli ohtralt lisatud õli, soodat ja kergelt pruunistatud odra jahu. Munad ja õlu ei tulnud mõistagi kõne alla.

Pettunud ja koguni pahane peremees jõi demonstratiivselt tühjaks peaaegu terve tšanginõu ja avaldas valjusti kahetsust, et polnud käskinud soojendada viina.

Norbu kuulas vanamehe uhkeldamist täiesti ükskõikselt. Järgides oma isikliku sisekaemuse teed, tundis ta kõige vähem muret teiste inimeste vooruste ja pattude pärast. Täpselt samuti ei pakkunud talle vähimatki huvi vestlus vennaga, kellele meeldis keerukas metafüüsiline sõnapruuk. Ta ei teadnud, mis asi on igavus, ega huvitunud võõrast tarkusest. Kui tema kiretut hinge, mis oli rahulik nagu vesi sügava kaevu põhjas, mõni küsimus ka erutas, siis vastus sellele võis tulla ainult salapärasest varjatud sügavikust, mis oli täiesti kaitstud välismõjude eest.

Rimpotše Norbu oli täielikult endasse süüvinud ega toetanud

jutuajamist omalt poolt kuidagi, ehkki vastas igati väärikalt, välja näitamata rahulolematust või kannatamatust. Ilmselt oli ta harjunud, et tõde otsivad inimesed teda alatasa tüütavad oma sisuliselt tühiste muredega. Tundes ühtviisi kaasa kõigile neile illusioonide kütkeis vaevlevatele olevustele, heitis ta otsekui põgusa pilgu mõttetule sipelgate kombel sagimisele ning andis asja südamesse võtmata alati ja kõigile ühe ja sellesama vastuse. Piinadest vabanemise vormel näis äärmiselt täiuslik ja lihtne sellest hoolimata, et seda järgida oli vaevalt küll võimalik. Jah, just soovid, mis järelejätmatult närivad inimese hinge, kisuvad meid kannatuste keerisesse ja meelitavad elu illusoorsete veetlustega. Aga kuidas sundida end hoiduma sellest kirevast ja ahvatlevast pillerkaarist? Kuidas tappa endas armastuse ja vihkamise idud? Kuidas õppida enda jaoks mitte midagi tahtma?

Vaatamata sellele, et nad tõlgendasid mõnevõrra erinevalt budistliku õpetuse põhialuseid, teadsid mõlemad vestluskaaslased, et seda ülesannet ei saa lahendada tavalise argiloogika tasandil. Aga kui rimpotše Agvan, kes oli saavutanud suurt lugupidamist vääriva õpetatuse kõrge taseme, oli edukas abstraktsete ja oma elukauguselt hiilgavate navja-njaaja doktriini aluste seletamisel, siis tant-ristliku õpetuse pooldaja Norbu lootis täielikult süvenemisele — samaadhile, kus kõik sõlmed hargnevad lahti nagu iseenesest.

Seepärast ei olnud neil teineteisele midagi öelda. Nii lendab tuulehoog tuulehoost läbi või langeb üks vari üle teise, sellega segunemata.

«Millised on teie kavatsused, aulik vend?» esitas viisaka küsimuse ülemlaama, kuigi teadis juba Norbu toodud kirjast, et too loodab teha palverännaku orgu.

«Lähen valgusele vastu,» piirdus külaline kõige lihtsama eufemismiga.

«Veel üks org teie teel,» noogutas laama Agvan heakskiitvalt. Mõistukõne kukkus kenasti kahemõtteliselt välja, sest «org» võis tähendada nii salajast maad mäekuru taga kui ka üht vaimse süvenemise astet.

Norbule oli jäetud täielik võimalus mõistaandmist «mitte mõista» ja juhtida jutt vaimsetele harjutustele või muudele teda huvitavatele radadele. Sel juhul oleks ülem-laama olnud valmis näitama külalisele unikaalseid suurte punamütsiliste laamade kirjutatud maagilisi mandalaid. Kui aga valitakse otsekohesus ja jutt läheb saladuslikele jõududele, mis tegutsevad seal, Lha-la kuru taga, püüab

31

Agvan hoiatada usuvenda pimesi uskumise eest. Maaja on peegli peegeldus peeglites. Isegi siis, kui inimene purustab sansaara kütked ja näeb leegitsevat valgust, võib ta eksida illusiooni kammitsaisse. Kõikeneelav helendus pimestab maa-aluse pimedusega harjunud silmad. Tõus kirjeldamatusse kõrgusesse võib kangastuda sellele, kes tegelikult langeb kuristikku.

«Veel üks org,» kordas Agvan, ristates kuivetud peened sõrmed. «Veel üks mäekuru... Viimne?»

Kuid joogi ei läinud sõnamänguga kaasa, õigemini öeldes ei saanud ta sellest aru.

«Ma olen valmis,» ütles ta lihtsalt, aimates sõnade taga peituvat.

«Teie otsusekindlus on sama suur nagu teie teened,» meelitas vanamees osavasti. «Seepärast te kuuletegi iga päev vabanenud energiate mere lainete laksumist... Mis minusse puutub, siis olen ma kehv ujuja ja vaevalt küll ma niipea teist kallast näen.»

Millist esteetilist naudingut oleks vana ülemlaama tundnud, kui' ta oleks võinud loota, et vestluskaaslane saab temast aru. Iga sõna oli nagu palvehelmes. Asjassepühendatule määratud kujundite süsteem ei avanud niivõrd mõtet, kuivõrd mitmekordistas selle lõpmatuid varjundeid. Andes mõista, et ta ei looda saavutada selles elus ülimat kirgastust, oleks ülemlaama otsekui osutanud, et on olemas täiesti teistsugune teadmine, mis on arusaadav nimelt talle, mõtlejale ja töörügajale, ja mis libiseb käest intuiti-vistidel, kes pole võimelised enamaks kui unelema keset selget päeva.

Norbu vaikis, ebamäärane naeratus näol. Kõik väline oli tema jaoks vaid hajuv suits.

Pimestavate tahkude välkudes hõljusid jäises õhus käsitamatud lihvitud kivid. Hetkeks tekkis muster ja kadus kohe ning kõlisev kaja kaikus veel kaua kõmavas tühjuses. Lõpmatus kombinatsioonide mängus sulgusid ja rullusid taas lahti sodiaagitsüklid ning juhuslikult kordunud kombinatsioonis kangastus võib-olla kellelegi meteoorina süttinud võõras saatus.

Seda, mis Agvani jaoks oli abstraktne metafüüsiline kategooria, tajus Norbu kõigi oma meeleliste aistingutega. Ta oli juubeldav osake, mis kihutas läbi külma pimeduse juba kogu silmapiiri katnud täheparve poole. Hetk enne kohtumist valmistus ta igaveseks unustama kord nähtud unenägu, meenutades korrapealt kõike viimseni, et siis üle laotuse lennates nähtamatuks tolmuks pudeneda.

32

«Kuidas te kavatsete sinna jõuda?» küsis rimpotše Agvan, hääles vaevumärgatav hukkamõist. Ta andis selgelt mõista, et tal ei tule pähegi aidata inimest, kes, paraku ei vajanudki kellegi abi.

«Rikas sahib, kes tuli siia kaugelt koos meheks riietatud kauni apsaraga, võttis mind oma karavani.»

«Kuidas?» sosistas vapustatud vanamees end vaevu talitsedes. «Valged inimesed tahavad ka minna orgu?»

«Nad sõitsid siia kaugelt, et näha valgust.»

Ülemlaama täheldas möödaminnes, et Norbu keel oli vaene ja samal ajal oli selles liialt palju tarbetuid väljendeid. Kuid mitte see ei erutanud teda, hoopiski mitte see... Kõige süngemad kartused kippusid täide minema. Võõrad inimesed kavatsesid laskuda Lha-la kurult rohelisele tasandikule, ja koguni täiesti avalikult!

Otsest keeldu selle kohta muidugi ei olnud. Kuid sajanditega oli põlvkondade teadvuses kujunenud ja selgelt kristalliseerunud traditsioon, mille eiramine oli samaväärne pühaduseteotusega.

Heita pilk mäekuru taha — selle au osaliseks võis saada vaid omakasupüüdmatu tõeotsija, kes oli kogu oma eluga end selleks kangelasteoks ette valmistanud. Teisiti ei olnud mõeldav! Polnud võimatu, et hulljulge katse eest tuli maksta nimelt eluga. Seepärast ei olnudki Kõikeneelava Valguse kroonikates, mis üksikasjaliselt räägivad igast kolmeteistkümne sajandi kestel orgu laskunud inimesest, sõnagi selle kohta, kas keegi neist ka tagasi tuli või olid nad kõik igaveseks ajaks jäänud Kujutluste Maale (veel üks ammendamatute kroonikakirjutajate ümbernurga ütlemisi).

Oli olnud igasuguseid kelme, kes tavaliselt pettuse teel, aga vahel ka kuriteo abil suutsid oma valgustkartvaid plaane teoks teha. Mõned neist tulid koguni poolelt teelt tagasi ja rääkisid ülekuulamisel ilmselt enda õigustamiseks lausa jaburusi. Selle kohta, mis nendega pärast tehti, olid kroonika teated napisõnalised ja ebamäärased. Ülemlaama teadis, missugused tavad olid valitsenud keskaegses Tiibetis, ning tal oli alust arvata, et

sissekukkunud avantüristid õmmeldi jäkinaha sisse ja visati jõkke. Parimal juhul torgati neil enne käte ja jalgade pakku panemist silmad välja. Mõistagi olid nood ajad tagasipöördumatult möödas, aga et võõramaalane avalikult oma pühadust rüvetavate soovidega lagedale tuleks ja võtaks pealegi endale abimeheks vaimuliku, niisugune kommete langus ei mahtunud vanamehele pähe. Ta koguni ei saa-

33

nud tükk aega sõna suust. Hing jäi kinni, rinnus torkas ja abaluu alt jooksis värin läbi.

«Aga te ei jõua ju sihile.» Nüüd oli ülemlaama oma teadvuses ühte liitnud rikka võõramaalase ja tema poolt haneks tõmmatud lihtsameelse joogi ning tundis mõlema vastu ühtviisi põlglikku vastumeelsust. «Te lõpetate halvasti ja langete loendamatute madalate uuestisündide kaosesse.»

«Ma jõuan sihile,» vaidles Norbu kartmatult vastu.

«Tasandiku teid ei tea keegi.»

«Ma tajun külgetõmmet nagu magnetnõel.»

«Seal, kus teiesugune võib eluga pääseda,» Agvan ei kahelnud külalise sõnades ja mõistis, et too saab kõikidest takistustest võitu, «jah, seal, kus teie läbi lähete, hukkub võõramaalane tingimata. Kas te tõesti ei karda juhtida teisi kindlasse surma?» püüdis ta probleemi hoopis teises valguses näidata.

«Mina ei juhi mitte kedagi mitte kuhugi,» vastas Norbu häirimatult. «Meil on üks tee, aga erinevad eesmärgid. Igaühel on õigus minna oma teed ja keegi ei vastuta mitte kellegi eest.»

Sellele oli raske vastu vaielda. Rimpotše Norbu ei taganenud karvavõrdki budistliku eetika mõttest ja sõnast.

«Aga kui võõramaalased on kurja tahte kehastus?» julges vanamees oma oletuse välja öelda. «Kui nad põhjustavad paljude elusolendite hukkumise?»

«Ma ei tunne seda,» vastas joogi kindlalt.

«Aga nad on ju võõrad inimesed.»

«Mees oskab meie keelt.»

«Hing ei vaja keelt.»

«Ta tunneb meie seadmust.»

«Tunda ei tähenda selle järgi elada. Nelja kõrge tõe lihtsast meelespidamisest üksi on vähe. Ka linnud võivad Sõnu meelde jätta... Kuidas need inimesed elavad?».

«Oma kombe järgi... Kuid mees peab lugu meie tavadest ja tunneb kogu südamest huvi meie mineviku vastu.»

«Kadestan teie võimet lugeda südametest... Kas ta austab kolme aaret?» Nähes joogi kindlat veendumust, rahunes ülemlaama veidi. Esialgne vastumeelsus asendus aegamööda uudishimuga. Kolme aarde — Buddha, sead-muse ja mungakoguduse — küsimine näitas vanamehe valmisolekut leppida mõttega, et võõramaalane käib pääse-mise teel. Kui see on nii, siis on arusaadav, miks Bhutani kuningas soostus võtma teda oma kõrge kaitse alla. Niisugune inimene võis pühadust teotamata laskuda tasandikule.

34

Omal vastutusel muidugi. Vastutades täielikult selle teo tagajärgede eest, mis võivad avalduda ka alles tuhande aasta pärast.

«Kas ta käitub nagu munk?» küsis ülemlaama igaks juhuks, tundes huvi pigem formaalse tõotuse kui eluviisi vastu. Ta teadis ju väga hästi, et nii mõnegi punasemütsi-liste sekti reeglid olid üpris järeleandlikud, lubades koguni abielu.

, «Nagu ilmalik,» raputas .Norbu pead. «Ja oma rahva kombe kohaselt... Aga ta toimib nagu järgija, kes tunneb seadmust.»

«Miks?»

«Ta kuuleb kutset, kuigi ei saa sellest aru.»

«Ei saa aru, kuid järgib.» Vanamees ei pärinud enam, ta võttis mõtte omaks, nakatatuna vestluskaaslase veendumusest. Aga kui Norbu jäi täiesti ükskõikseks, siis ülem-laama ei varjanud, et temas tärkab ja tugevneb kaastunne.

«Tema tee on pikk ja väärib lugupidamist,» kinnitas joogi. «Nagu ka teie kõrg1eausus, otsib ta teeneid õpetatuses. Ta tunneb kalatšakra1 ja mandala salakeelt ning märke meie kividel loeb ta nagu suur pandit. Seepärast kohel-digi teda Tiigriurus nagu venda ja lubati vaidlustest osa võtta.»

põh«iSkeilrljeastt .»pole küll lugu, aga ma näen siin taganemist

«Milles nimelt, kõrgeausus? Inimesel on õigus lahkuda kloostrist ja sinna uuesti tagasi tulla, kui ta tahab,» oma sõnade kinnituseks kutsus Norbu žestiga tunnistajateks maa ja taeva. «Ta elas kolm aastat Spittugi kloostris, kus ta pühitseti ja sai salanime, et nimetada end siis, kui saabub aeg lahkuda kaduviku majast.»

«Kas teile on aeg juba teada?» küsis Agvan vaikselt, tajudes oma näol rahuliku pilgu kerget kiirgust nagu ämb-likuvõrku.

«Peagi,» vastas Norbu häirimatult. «Valged inimesed haihtuvad kergesti ja õnnelikult nagu väike pilv päikese-i

kiirtes.»

Budismi erikuju,

VII

Professor Tomaso Valenti oli tõepoolest olnud mõned aastad Ladakhis ja omandanud seal Iharampa kõrgema astme budistliku metafüüsika alal ühes vanimas kloostris Spittugis. Alexandra David Neeli järel oli ta teine Euroopa budoloog, kellele sai osaks nii suur au.

Ekspeditsiooniks Seitsme Õnneaarde orgu oli ta valmistunud kaua ja põhjalikult, õigupoolest peaaegu kogu elu. Kui ei oleks ette tulnud sõprade ja tuttavate meelest ootamatut abiellumist noore aspirandiga, oleks sõit võinud varem teoks saada, aga mis tulema peab, see tuleb: Valenti oli siiski jõudnud legendaarsesse Kõikeneelava Valguse dzongi. Ja et see oli juhtunud just nüüd, veekoera aastal kohaliku kalendri järgi — sellel polnud erilist tähtsust. Kuigi eluniidis võivad kummalised keerud sees olla, ei kahestu see iialgi. Sellest võib venitada joone lõpu ja alguse vahele. Selle võib soovi korral sulgeda ringiks, kus kõik punktid on omavahel võrdsed.

Valenti polnud ealeski tundnud nii meeltülendavat hingelist tõusu. Hoolimata juba igapäevasteks muutunud vaevustest, mis haakuvad viiekümnendaks eluaastaks inimese külge nagu teokarbid laevakerele, nautis ta ootamatut kergus- ja vabadustunnet. Tema keha, mida vahel vaevasid südamelihase ekstrasüstolid ja vananev veri, tundus uus ja peaaegu kaalutu. Valenti otsekui hõljus maa kohal koidukiirte säras, praegu olid ebaõnnestumised talle tundmatud ja kõik avanes tema ees nagu iseenesest. See oli otsekui tasu pika ootamise eest, vaevadest ja kõhklustest mürgitatud ööde eest, ilmetute päevade eest, mis olid olnud nii tüütud kergemate ja raskemate tõbede tõttu.

"0

Niisugune seisund ei saanud kesta kaua. Igas tõusus on varjul- langemine. Pole ju ka inimese elu midagi müüd, kui vaid välgatus keset pilkast pimedust.

Valenti oli sündinud ühes Rooma aristokraatlikus perekonnas ja teda oli kasvatatud parimate katoliiklike traditsioonide vaimus, kuid ometi oli ta veendunud materialist. Ta ei uskunud ei kristlikku igavest elu pärast maise tee lõppu ega ka budistlikku ümbersündide ahelat. Kuid alg-budismi filosoofiline maailmakäsitus, mis oli vaba hilisematest teoloogilistest kihistustest, oli tema kujutlusvõimele kahtlemata viljakaks pinnaseks. Lohutuseta ja jumalata religiooni aluseks oli kibe tõde kannatuste allikatest ning see oli rasketel hetkedel omamoodi lohutuseks ja

36

kõlbeliseks toeks. Ühesõnaga, kõik andis märku sellest, et Valenti oli jõudnud oma elu tippu ja peagi seisab ees paratamatu laskumine. Isegi tema noore naise inglinägu, kel oli itaallanna jaoks ebatavaline nimi Joy, võis vaid veel kord meelde tuletada, et seaduspärane lõpplahendus ei qle enam kaugel. Oma heade sõprade kogemustest teadis Tomaso Valenti väga hästi, millist ohtu kätkevad endas kakskümmend viis aastat vanusevahet. Selliste abielude dramaatilist evolutsiooni, sealjuures üsna tüüpilist, oli ta oma silmaga korduvalt näinud.

Kuid inimene ei näe, õigemini öeldes ei soovi end näha kõrvaltvaataja pilguga. Mõistusega aru saada on midagi hoopis muud kui südamega mõista. Tomaso oli õnnelik, nautis tänast päeva ega tahtnud mõtelda tuleviku peale. Kõik lõpetavad ühtmoodi ja oleks totter rikkuda kahtluste mürgiga üürikest rõõmu, kui sa niikuinii ei ole võimeline seal kuskil eespool, nähtamatu teekäänaku taga, midagi muutma.

See pole küll teab kui tark mõte ja kaugeltki mitte algupärane tõde, aga midagi muud meile antud ei ole ja igaüks avastab selle tõe iseenda jaoks otsekui uuesti. Tomaso Valentiga, kes oli harjunud põletama tänast päeva ihaldatud, alatasa edasilükkuva homse nimel, toimus niisugune metamorfoos alles nüüd. Ning see jättis kustumatu pitseri nii tema sisemaailmale kui ka käitumisjoonele. Pisiasjad, õigemini öeldes see, mida ta varem oli pidanud pisiasjadeks, omandasid nüüd otsekui reaalsed mõõtmed. Just nendest põimuski kokku see «peamine», tõeline või kujuteldav, mille nimel inimene elas.

Seepärast pidas Valenti kohtumist ülemlaamaga ülimalt tähtsaks sündmuseks. Jõudnud oma otsingute lõppetappi, oli ta täielikult minetanud uurija vaieldamatu õiguse eba- õnnestumisele. Nüüd ei saanud enam tehtud viga parandada ja üldse midagi muuta. Seepärast oli Valenti järeleandmatu ja jättis naise künka jalamile, kuigi Joy tahtis kogu hingest pääseda kloostrisse. Harukordselt tolerantsed budistid oleksid muidugi teinud valgele prouale erandi, kuid sisekorra reeglite järgi ei tohtinud naine keelatud joonest üle astuda, ja see otsustas asja.

Kõrgeauline Agvan määras audientsi raamatukogus, näidates sellega üles lugupidavat suhtumist kuninga külalise teaduslikesse teenetesse. Vahetanud kõrgvaimuliku peakatte, mille pealael oli maagiline dordže, lihtsa munga-mütsi vastu, ootas vana ülemlaama professorit uksel. Pärast vastastikuseid tervitusi juhatas ülemlaama külalisele

37

leebelt kätte aukoha põhjaseina juures uhke tanka1 all, mis kujutas keerdus sarvedega kitse seljas verelainetel ratsutavat deemonite valitsejat Dankani. Täies kooskõlas traditsioonidega andis Valenti kahel käel kandes kõrgeaulisele üle khataki — sinise siidlindi heaolu ja pika eluea hieroglüüfidega, millel hädavaevu püsisid hoolikalt valitud kingitused: elektronkell, plekkpurk suhkrustatud puuviljaga, lillelõhnaline kölnivesi ja

"0

merevaigust pross, mille ta oli ostnud Seremetjevo lennujaamas Moskvas. Merevaiguga raviti Himaalajas kilpnääret ja seepärast peeti seda siin kullast palju kallimaks.

Vanamees tänas ja kadus veidikeseks ajaks raamatukogu kõrval olevasse väikesesse kambrisse, kust ta naasis, käes kodukootud valge palakas ja väike pronkskuju. Valentil pidi süda seisma jääma, kui ta tundis ära neljakäelise Pradžnjaparamita — õpetatud munkade kaitsja. Ülekullatud kuju hämmastas joonte elegantsi ja detailide hoolika töötlusega.

«See on ju tõeline šedöövr!» oli Valenti vaimustuses. «Kuju peab olema vähemalt kakssada aastat vana!»

«Seda ma ei tea.» Laama hõõrus prossi vastu halatti ja uudistas nagu laps, kuidas elektriseerunud karvakesed merevaigu poole tõmbuvad. «Toogu ta teile edu.»

Valenti suunas pilgu peenetundeliselt riiulitele, kus seisid trükilauad ja kallisse riidesse mähitud raamatud — sageli väga maitsekate miniatuuridega kaunistatud kokku-köitmata tõmmiste kimbud. Kindlasti oli siin ka muistseid ja võib-olla tundmatuid manuskripte, mis olid kirjutatud palmilehtedele ja bambusliistudele, lõigatud elevandiluust, kullast ja hõbedast plaatidele. «Kas õnnestub tutvuda selle iidse tarkuse varamuga enne retke orgu?» vilksatas mõte. «Ei või olla, et siin ei leiduks kas või lühikest kirjeldust maa kohta, mis on kuru taga... »

«Kuidas teile meeldis Bhutan?» küsis ülemlaama viisakalt.

«See imekaunis maa ületas kõik minu ootused,» vastas Valenti trafaretselt, kuid täiesti siiralt.

Pärast seda, kui oli aetud üldist juttu ja päritud Ida kombe kohaselt kodupaiga, lähedaste tervise ja tee peal nähtud vaatamisväärsuste järele, läheneti ettevaatlikult asja tuumale.

«Ma tahaksin väga näha orgu, mis on Lha-la kuru taga,» ütles Valenti varjamatult välja oma salaigatsuse.

1 Budistliku ikooni erikuju.

«Seal ei ole midagi tähelepanuväärset,» vastas ülemlaama järsult ja surus oma õhukesed huuled kokku. «Mis seal siis on?» tundis itaallane leebe visadusega huvi. «Kõrb, kus hõljuvad kujutlused. Muud midagi.» «Ja selle taga?»

«Tühjus,» ohkas ülemlaama ja lisas äkki: «Keegi ei tea... »

«Minu arvates on need erinevad mõisted: teadmatu miski ja lihtsalt eimiski. Kas teie arvates ei ole see nii, kõrgeauline Agvan?»

«Tõel on alati kaks vastandlikku kuju.»

«Eimiski ja miski?»

«Ja see, mis neid ühte seob.»

«Niisiis on tõde siiski olemas?» Valenti teadis Nag-radžuna, Tsongkhapa ja Atiša traktaate ning tšani sekti patriarhide suutraid, ta võttis hõlpsasti üle ülemlaama retoorilise maneeri ja tegi sellega andestamatu vea. Vestlus oleks nagu kulgenud oma rada, kuid vastastikune mõistmine asendus mingi peaaegu rituaalse tinglikkusega, vestluskaaslased oleksid äkitselt nagu unustanud, millest õieti räägitakse. Valenti taipas oma viga, kuid kaotatut tasa teha ta enam ei suutnud. Talle ei tulnud pähegi, et ütlematajätmised ei tulene tahtmisest maha vaikida, nagu see esmapilgul näib, vaid rangest ökonoomiast, mis on omane navja-njaaja loogikale. Õnneks aitas lingvisti professionaalne intuitsioon Rooma ülikooli professoril ebamugavast olukorrast suurema kahjuta välja.

«Kas te peate silmas triaadi?» küsis Valenti kõheldes.
«Missugust?» kergitas ülemlaama kulmusid, aimamata, et itaallane tahab nagu alt läinud koolipoiss alustada otsast peale.
«Eimiski, miski ja seos.»
«Suits ja tuli,» ütles ülemlaama naeratades ette.
«Järelikult tuleneb oru saladus teadmatusest?» kerkis Valenti lõpuks taas pinnale ja ahmis ahnelt õhku.
Ülemlaama oli sisimas pettunud. Hilinenud järeldus oli õige. Kuid primitiivne formuleering röövis sellelt mõtte, õigemini küll loogilise toe, nagu oleks see papagoi juhuslik vastus.
«Räägitakse, et te olevat osalenud dogmaatikat käsitlevates dispuutides?» küsis kõrgeauline laama kaastundlikult.
«Seda küll.» Valenti võttis tehtud vea arvesse. «Otsingute pärl on igavene, kuid pärlid surevad ajas.»
«Või jäävad haigeks.»
39
«Kogudes endasse tõbise keha aurusid.» Valenti arendas sugenenud teemat aegaviitmata edasi. «Kuid noor veri on suuteline oma hingusega neid noorendama. Ma ei pea silmas ennast.» Ta kohmetus, arvates miskipärast, et ülem-laama võib mõtelda siinkohal tema ja Joy peale. «Salapära ise sõltub vahel suhtumisest saladusse, isiklikust vaatenurgast sellele.»
«Jah,» kinnitas ülemlaama ükskõikselt. Võõramaine pandit oli paljuski jäänud barbariks. Vägivaldselt lahutades subjekti objektist, seostas ta alatasa isiklikku abstraktse üldisega. Kahju!
«Seega siis ei tegutse ma pühadust rüvetavalt, kui julgen laskuda alla orgu?»
«Teie järeldus ei tulene eeldustest paratamatult ja küsimuses endas on antud ka vastus.»
«Ja missugune see on, kõrgeausus?»
«Ma ei tea. Küsige iseendalt... Te ei karda?»
«Mida?»
«Hirm tuleb teadmatusest, olgu see siis pettus või enesepettus. Tõde ja hirm ei sobi kokku. Nii et te ei karda?»
«On olemas teadmatuse kartmatus,» püüdis Valenti initsiatiivi haarata.
«Mille nimi on rumalus... Arvate te tõesti, et olete selliseks rännakuks küllaldaselt ette valmistatud?»
«Kas te peate silmas vaimset või materiaalset külge?» «Materiaalsest räägime hiljem... Te teate ju väga hästi, mis eesmärgil mungad liha suretavad. See on võitlus, sageli tulutu võitlus inimese täitmatu ihaga argiste veetluste järele, soovide hukutava võimu mahasurumine. Kas te Olete ükski kord proovinud lämmatada teid närivat madu? Mõõta iseenda põhjatust? Mõistnud, milleks olete võimeline ja mida te ei suuda iialgi, isegi surma ähvardusel mitte? Kas siis võib oma piire tundmata minna vastu niisugusele katsumusele?»
«Teil on õigus, kõrgeauline,» läks Valenti süngeks. «Kuigi ma olin mõnda aega kloostris, olid mul seal teistest vendadest erinevad mõtted. Ma olen alati pannud proovile mõistuse ja mitte kunagi hinge. Kuid minu nõrkuses on ka minu jõud. Tunnetuse tee on puhas ja soov kergitada saladuselt katet toob küll kannatusi nagu mis tahes soov, kuid erineb siiski madalatest püüdlustest. Seepärast ma arvan, et ma pean katsumusele vastu.»

Ülemlaama sulges väsinult silmad. Tema väike tume sandlipuust nägu muutus teravaks ja otsekui voolitud näojooned tundusid ängistavalt köitvad. Mida vastata väikese
40
lapse lalinale? See segane ja sisemise distsipliinita kõne võis paeluda ehk ainult oma siirusega, sest selles ei olnud vale piinavat lõhna ja pilku ei varjutanud valatud vere must aura. Kavatsuste puhtus on küllaldane selleks, et valida üllas hoidumine teost, kuid see, kes otsib tarkust, peab kõige rangemal kombel läbi katsuma oma hinge. Jah, kartmatus teadmatusest on lihtsalt rumalus. Rändaval joogil oli õigus. Selle inimese päevad on juba vaagitud jä loetud. Saagu siis lõpud algustega kokku.

«Millal te tahate teele asuda?» küsis ülemlaama, suur} vaevu oma pärgamentlaugusid kergitades.

«Inimestel on vaja veidi puhata ja jakkidel koguda jõudu.»

«See on arukas otsus.»

«Ka on meil vaja täiendada jahu, riisi ja kuivatatud pühvliliha varusid jakiajajate jaoks. Vastavalt kuninga loale on mul õigus... »

«Ma tean,» noogutas ülemlaama. «Kuid meie aidad on tühjad ja teil tuleb natuke oodata, kuni esimesed karavanid pärale jõuavad.»

«Lootkem, et nad tulevad peagi... Kas seal, kuru taga, on inimesi? Külasid? Kloostreid?» Valenti talitses vaevu oma otsijahasarti.

«Lähtuge sellest, et midagi niisugust seal ei ole. Nii on teile parem. Seepärast võtke võimalikult rohkem toitu kaasa. Sealseid teid te muidugi ei tea?»

«Auväärne rimpotše Norbu oli nii lahke ja lubas meid
saata.»

«Saata või juhtida?»

«Kas see pole üks ja seesama?»

«Kui te ükskord vahet taipate, on juba liiga hilja.. . Mida te orust teate?»

«Kõike, mis on öeldud tema pühaduse kolmanda pantšen-laama töödes ja «Kalatšakra» õpetuses, mida Atiša kuulutas tuhande kahekümne seitsmendal aastal. Peale selle olen ma üksikasjalikult uurinud Euroopa rändurite, sealhulgas Nikolai Roerichi töid.»

«Ei tunne.» Ülemlaama vangutas aeglaselt pead. «Ärge siiski inimeste juttude peale nii väga lootma jääge... Ja teate, mis ma teile soovitan? Kui loodate leida eest paradiisi, siis olge valmis kohtuma põrguga.»

«Nii et teie ei hakka takistusi tegema?» küsis itaallane vaikselt, julgemata niisugust edu loota.

«Kes ma olen, et katkestada ahelat, kus iga lüli on järgmise küljes kinni?» küsis märgatava nukrusenoodiga hääles
41
ülemlaama. «Ja missugusest kohast peaks selle katkestama?»

Hoolimata kõrgmäestiku kuivast õhust oli Valenti pingutusest üleni märg. Kohtumine ülemlaamaga vapustas ja rõõmustas teda. Rõõm sai võitu väsimusest ja algavatest külmavärinatest, mil nahk kord põleb, nagu oleks keha keeva veega üle kallatud, ning siis jälle kangestub kulumast.

Jättes hüvasti mõttetargaga, kes ei tundnud ühtegi keelt peale oma emakeele ega aimanud midagi probleemidest, mis kaasaja inimkonnale tegelikult muret teevad, jäi Valenti pilk peatuma värvikal maalil, millel ohjeldamatu ja jõuline Dankan, juuksed peas püsti, lendas keset kuldseid leeke ja musta suitsu. Pildi alumises osas oli kunstnik, kes

arvatavasti polnud kunagi elus merd näinud, kujutanud siniseid laineid. Veestiihia sügavusest kerkisid üles kolm tulekeelte vihku ja vajusid roheliste mägede taustal laiali selgelt piiritletud seenekujuliste mütsidena. Veealusest tuumapommi plahvatusest ei võinud ikooni tundmatul autoril mingil juhul vähimatki aimu olla, kuid sellegipoolest olid vetevallast ülespaiskuvad tulekeeled, mida ääristasid erkvalge auru pilved, nii naturalistlikud, et itaallane suutis vaevu tagasi hoida hämmeldushüüatust. Tupruvate pilvemütside kohal irvitasid tulekeelte keerises alabastervalged kolbad. Surnute luud-liikmed kõrgusid nagu küngas valatud vere kohal, mille panid liikuma kihutava kitse sõrad. Näis, et deemonite ohjeldamatu valitseja on valmis siidiga ääristatud pildilt välja tormama ja apokalüptilise ratsanikuna kihutama üle hukkumisele määratud planeedi. Kuid ikooni külgedel olid kaks laamat, tihedate voltidena õlgadelt alla langev maagi kuldne mantel üll, nad hoidsid vaos hävitava jõu emanatsiooni, kihutasid surmakülvavat vaimu tagasi pleekinud luude juurde. Nende sauadest lähtus treilaastu kombel spiraalselt keerduv ammendamatu jõud, mis läbistas kõiki ja kõike, valitses stiihiaid ja süütas taevakehad.

Kuu ja päike särasid täiesti omaette jumaluse nupuga kuldkiivri kohal sinendavas valguses, nagu seda nõudis endisaegne tiibeti maalikunst.

«Mitte hilisem, kui kaheksateistkümnenda sajandi lõpp,» määras asjatundja ja kollektsionääri treenitud silm eksimatult. «Mis see siis on: hämmastav ettenägelikkus või puhtjuhuslik täppiminek, mil võõras ja tundmatu omandab juhuse tahtel tuttavad jooned?» küsis Valenti endalt. Ta laskus künkalt alla täiesti vapustatuna. See oli üks

42

neid erutavaid mõistatusi, mida pakub loomuldasa käsitamatu kunst ikka ja alati.

Rimpotše Agvan sulgus raamatukokku ja püüdis taas saavutada harjumuspärast enesekindlust ja häirimatust. Istunud mõni aeg «lootose poosis», ristatud jalgade labad liikumatult põlveketradel ja käeservad puudutamas tšakrat1 niuete kohal, läks tal korda pidurdada teda vallanud kurnavat erutust ja jõuda selgusele oma rahutus mõttevoolus.

Tuli välja, e't ühelgi külalisel ei tohtinud mitte mingil tingimusel lasta orgu minna. Mida kiiremini nad lahkuvad Kõikeneelavast Valgusest ja lähevad oma teed, seda parem kõigile elusolenditele, kes on seotud saladuse hoidmisega. Mingit muud vahendit dzongi elanike rahu ja julgeoleku kindlustamiseks ei olnud. Kuid võõraid inimesi oli kogunenud liiga palju, rääkimata sellest, et ühel neist oli kuninga turbekiri ja mõjukad soovitused.

Ülemlaama rebis vihikust lehe ja kirjutas paar rida naaberdzongi vaimulikule valitsejale, mis asus Kõike-neelavast Valgusest viie päevateekonna kaugusel. Laama Nadom Lapo, kellel olid laialdased volitused ja aukartustäratav seitsmeteistkümnest sõdurist koosnev väesalk, võis hajutada kõik kahtlused.

Ülemlaama pitseeris saadetise ja tuli kloostriõuele, kus tüvede nagisedes mühisesid sünged lehised.

Tuul rebis ritvadelt lippe. Kirdest kerkis valkjashall pilvelaam ja see ennustas pikaks ajaks halba ilma. Lindude söötmiseks ehitatud puualusel seisis küüruvajunud turske munk, kloostri ammune elanik, ja puistas tuulde punasest paberist väljalõigatud väikesi hobuseid.

Kuskil kaugel mägedes muutusid nad tõelisteks hobus-teks, kes olid valmis aitama rajuilma kätte jäänud rändurit.

''0

Ülemlaama jättis templi seljataha, läks mööda söögi-ruumist, mille juures tammusid jalalt jalale dzongi ilmalikud elanikud, oodates pühitsetud kadakaid, ja läks ettevaatlikult alla kaljusse raiutud trepist.

Järsud astmed viisid erakute koobaste juurde. Maa-alune kuiv külm õhk paitas rahustavalt tukslevaid meelekohti. Oli täiesti pime, kuid ülemlaama tundis teed hästi ega süüdanud õlilampi. Koopaid oli kokku neliteist, aga erakuid oli jäänud kõigest kaks. Elu muutus vääramatu jõuga ja inimestes oli kadunud huvi jõuda igaveste tõdedeni.

1 Indotiibeti meditsiinid kitsalt anatoomilises tõlgenduses on see elujõu koondumise kohti.

Kauges grotis, kuhu kasin päevavalgus peaaegu.ei tun-ginudki, seletas Agvani silm vaevu inimese piirjooni. Vööni paljas erak istus kulunud leopardinahal, liikumatu pilk suunatud ainuüksi temale avanevasse kaugusesse. Ülem-laama pani käed unistaja pea peale ja sundis niiviisi nägemused põgenema.

«Lähed kohe,» ütles ülemlaama ja pani erakule läkituse pihku, puudutas taas sassis juukseid ning rääkis üksikasjaliselt kõik teetähised ära.

Mees hakkas sügavalt ja sagedasti hingama, otsekui nuusiks ta midagi, ja äkki nägi ta läbi paksu kaljuseina tuttavat rada, vilgukivi kilde, hädiseid kivipüramiide mäekurudel ja hapraid lumesildu haigutava tühjuse kohal. Tema kerjustest vanemad olid ta varajases lapsepõlves kloostrisse andnud, teda oli põhjalikult uuritud ja määratud siis jooksjaks ning pärast pikki aastaid kestnud visa treeningut oli ta omandanud mägikiirkäija — lung-gom-pa — muinasjutulise kunsti. Ta võis suurema vaevata ronida üles järsandikust, kust hoidusid eemale arglikud mägikanad ja üksikud mägikitsed, hüpata üle lõhe või vibutada end liaanil üle jõe. Teda kaitses kuutõbise jõud ning ta ei tundnud hirmu, ei teadnud, mis on väsimus, ega vajanud toitu. Tema ainsaks ülesandeks oli joosta siht-kohta, peatumata takistuste ees ning kaotamata aega puhkuseks ja magamiseks. Alles siis, kui ta oli pärale jõudnud, võis ta surra nagu äraaetud hobune, kui päevadepikkusele maratonile oli kulutatud liiga palju taastama-tuid jõuvarusid.

Jooksjate ettevalmistamise meetodeid hoiti ranges saladuses. Need olid välja töötatud juba budismieelsel perioodil Tiibeti esimeste kuningate valitsemise ajal, neid täiustati tantristlikes teaduskondades ja anti põlvest põlve edasi nagu igavest tuld. Aegade hämarusest pärinevate teadmiste killud olid säilinud Himaalaja kõige ligipääsmatumates kloostrites. Ent kui palju oli neid säilinud feodaalsetes pisivaldustes, neis saarekestes hiiglaste vahel, mis vappusid tegelikkust ümberkujundava sajandi vääramatutest ja kõikjale tungivatest sammudest? Intuitiivne, atavistlik oli sunnitud varjama end pragudes, taganema jääkõrbedesse või visklema hävitavas tules. Mitme pea ja kätepaariga jumalad, kes selleks, et kurjast võitu saada, olid võtnud deemoni kuju, kaotasid oma kunagise vägevuse, usk nendesse ja ohvriannid olid kadunud tühjadest kõikidele tuultele valla pühakodadest.

Kõikeneelava Valguse ülemlaama otsis tulutult väikseid

poisse, kes oleksid sobinud lung-gom-padeks, ning hoidis oma ainsamat jooksjat äärmise vajaduse puhuks. Kuid nüüd olid kõik kõhklused lõplikult hajunud ning oli aeg lasta viimne tuvi välja pikale lennule, kust ta võibolla ei tulegi tagasi. Vanamees ei tundnud ei kahetsust nagu inimene, kes äärmise vajaduse sunnil peab riskima hinnalise imeasjaga, ega ka lihtsat inimlikku kaastunnet. Oli ju poisi saatus, kes võib-olla ainsa

lendutõusu nimel pidi aastaid virelema pimeduses, kindlaks määratud juba ammu enne seda, kui vanemad ta kloostri väravasse maha jätsid. Mispärast muret tunda, kui igal olevusel on oma eriline ülesanne? Lammas annab villa, emane pühvel piima ja mesilased koguvad vahakärgedesse ravivat mett. Lihtne kiri usaldatakse tuvile, aga salajane saadetis, mis mitte mingil juhul ei tohi sattuda võõrastesse kätesse — kullerile.

Kui vanamees võttis oma kuivad, kaalutud ja soojuse-raasuta käed noormehe pea pealt ära, oli too juba nagu postituvi vajutanud oma mällu eelseisva tee vähimadki üksikasjad. Sõnagi vastamata tuli ta välja päevavalguse kätte, mis tema endasse pööratud pilguga silmi põrmugi ei pimestanud, ja kadus peagi käänaku taha, sealt pääses järgmise koopa juurde, kus vulises rennide süsteemi kaudu kandilisse kaevuauku kogunev vesi. Siit algas maa-alune käik, mida mööda pääses kindlusest välja.

Saates pilguga videvikku kaduvat varju, tundis rimpotše Agvan, kuidas miski äkki pitsitas tema vaevlevat südant, siis aga andis aeglaselt ja nagu vastu tahtmist järele. Vana ülemlaama süda igatses vaid minevikku muutumatuna säilitada, aga ta tajus, et lahkumine on lähedal, ja see pani ta värisema nagu kolletanud lehe tuules. Oh, see ilmetu tuulehingus, mis kustutab tulukesi! Selles on kuulda liivaterade sahinat jumalate kuldsetel palgetel, freskodega kaetud seinte kokkuvarisemise mürinat ja oigeid lubjatolmu lämmatavates pilvedes.

VIII

Hakkaja šerpa abil üüris Macdonald pika tukaga madala võigu mära ja asus uurima mäekuru.

«Miks sa teda aitad?» heitis šerpale ette auväärne rim-
potše Norbu. «Tal on must aura, kas sa siis ei näe?»

«Ta on minu sahibi sõber,» püüdis Ang Temba end õigustada.

45

«Sahib käib oma karma rada, sina enda oma,» hoiatas teda Norbu. «Keegi ei saa vastutust oma tegude eest võõrastele õlgadele veeretada. Mis tehtud, see tehtud. Ole järgmine kord ettevaatlikum.»

Macdonald kõikus sel ajal juba muretult sadulas, jõudes tunnis vaevu kaks miili edasi. Nöörist jalused olid talle lühikesed ja polnud just kõige mugavam ratsutada, põlved lõua all. Nööri oleks võinud hõlpsasti pikendada, aga Macdonald leppis selle ebamugavusega: kui jalad riivavad maapinda, siis ärritab see veelgi rohkem.

See-eest oli hobune erk ja kuulekas. Tõrkumata astus ta kivide vahel pekslevatesse sulaveest sogastesse ojadesse. Kui jäine vesi keerles veekindlate säärekaitsete ümber, haaras ratsanik tahtmatult valjad tugevamini pihku ja kummardus laka kohale. Libastudes suurtel kividel ja voolule visalt vastu pannes seisatas hobune, siis aga leidis ise kõige õigema tee, ronis kuivale ja sörkis edasi mööda kilksuvat kiviklibu, mille vahelt kerkis üles sulavee pruunikas vaht. Jalakäijatele, aga võib-olla koguni ainult ahvidele mõeldud rippsillast tuli kauges kaares mööda sõita. Kaardil märgitud koolmekohad olid suurvee all ja nendest läbi ei pääsenud. Ohtlikult vahuharjades nefriit-rohelised vood vedasid kaasa lahtirebitud kive ja nuga-teravaks ihutud jäätükke. Kõikjal oli lumetormi jälgi, mis oli mägedes lakkamatult möllanud peaaegu kolm ööpäeva. Vool kandis kaasa

varisenud pinnast, kuhjas kivide vahele mahamurtud puutüvesid ja väljauhutud kände. Macdonald uuris plaani ja otsustas sõita alla piki juba kuiva sängi, kus kasvasid mõõkjate lehtedega tumesinised iirised. Pöörane mäestikupäike imes kiiresti tühjaks viimased loigud ja must kruus kaotas oma silmipimestava läike, kattus otse silma all tuhmi tolmukorraga. Sama kiiresti tuhmusid selja taga kokku jooksvad hobuse niisked kabjajäljed.

Tinaselt helendav taevas, kuumus ja monotoonne kõikumine uinutasid. Macdonaldi pea vajus ühtelugu rinnale, ta langes võrendikesse, mis olid tulvil kummalisi nägemusi, rabeles neist välja valuliselt peksleva südamega, aga, imelik küll, värskemana ja oli võimeline, olgugi lühikest aega, jälle jälgima teed.

Automaadivalang oli Macdonaldi jaoks täielik ootamatus, ta oli ratsmed lahti lasknud ja vajunud kareda higist vängelt lehkava laka ligi. Ta hüppas sadulast maha ja surus end vastu kruusa ning jõudis valjad pihku krahmata. Kohkunud hobune hirnatas, tõmbas järsult ja vedas ratsanikku

endaga kaasa. Kuskilt külje pealt tulistas jälle automaat märkides poripritsmetega ära saatusliku joone. See oli otse Macdonaldi kõrval, teravad piisad lendasid talle näkku. Haaranud jalustest kinni ja end looma taha varjates roomas austraallane lähima kivi taha. Samas tabas kivi ülemist otsa veel üks lühike valang. Haledalt vinga-tasid rikošetiga kõrvalelennanud kuulid. Taganedes kivi varju, kahmas Macdonald ratsmed vabasse kätte, tõmbas hobust enda poole ja tegi kukerpalli. Mära püüdis end tagajalgadele püsti ajada ja kukkus küljeli otse kivi ette, millest samas lendas tärinal vilgukivipuru. Kivitolmust pimestatud Macdonald jäi hetkeks lagedale. Kui poleks olnud hobust, kes end kramplikult püüdis laialilibisevatel ebakindlatel jalgadel püsti ajada, oleks valang tabanud meest.

Valu pärast silmi kissitades ja hõredat õhku ahmides surus Macdonald selja vastu rahnu ja kobas kinnisilmi püstoli pihku. Muidugi oli 5,6-kaliibriline, praegusel juhul täiesti tarbetu summutajaga «Walter» automaadi kõrval vaid mänguasi. Aga kui oma täielikus ohutuses veendunud mõrvar tahab peidikust välja tulla ja oma töö külmavereliselt lõpule viia, siis ootab teda hoopiski mitte meeldiv üllatus. Kivirünk võimaldas organiseerida kaitset. Peaasi — ei tohtinud lasta endast eemalt ringiga mööda minna.

Kui hingamine taas korrapäraseks muutus, läigatas Macdonald plaskust vett silmadele ja pesi need puhtaks. Seejärel loputas kurku ja jõi janu täis. Nüüd oli ta valmis kohtuma tundmatu vaenlasega näos näkku. Peitnud relva selja taha, vaatas ta ettevaatlikult rahnu tagant välja, ja heitnud kiire pilgu kiviklibus rusukaldale, kust teda oli tulistatud, kadus kähku jälle kivi varju. Kõik oli rahulik. Tema südame ärevad tuksed mõõtsid pikaldasi sekundeid. Valvates vähimatki muutust pea kohal kõrguvatel kaljudel, kuulatas Macdonald pingsalt vaikust oma selja taga. Kui vaenlane otsustab tulla otse, reedab teda tingimata mõni kogemata riivatud kivi. Nii möödus mitu talumatult rasket minutit. Varitsev vaenlane kas lootis oma kannatlikkusele või — ega seegi polnud võimatu — oli lahinguväljalt lahkunud. Kõige järgi otsustades oli ta igal juhul tahtnud säästa hobust. Macdonald vaatas oma pelgupaigast enne ühelt, siis teiselt poolt välja ja jäi siis liiku-matult paigale, valmistudes pikaks ootamiseks. Ta ei tohtinud end lõdvaks lasta. Esimene ja lõpmata pikk tund möödus pingelises ootuses ja täielikus tegevusetuses. Kui

''0

see oli närvide sõda, siis oli talle vastaseks sattunud üpris ebatavaline mees, kes vääris kõrgeimat hinnet. Mõnevõrra omapärane tulistamismaneer ei selgitanud kuigivõrd tema lõppeesmärki. Hobune, keda mägedes üldse kõrgelt hinnati, võis ju lihtsalt täiendada peaauhinda, milleks oli tema, Macdonaldi pea. Austraallane pani püstoli käest ja võttis taskust soodakuiviku. Selleks inimene ju ilmale tulebki, et teha lõpplahenduse kurnav ootamine endale võimalikult mõnusaks. Macdonald mõtles kahjutundega sadula külge kinnitatud kotist, kus oli kuivatatud pühvli-liha, pistis suhu pool kuivikut ja jõi vett peale. Üsna lähedal laskus kiviklibule kirevate tiibade ja lehvikutaolise tutiga vaenukägu, haaras osavalt kuivikuraasu ja kadus kivi taha. Macdonald võttis relva teise kätte ja pühkis peopesa higist kuivaks. Ise kogu aeg pingsalt valvel, mõtles ta, et summutaja oleks vist õigem otsast ära keerata. Kui peaks olema vaja tulistada, siis olgu pauk hästi vali. Iga teine kuul padrunipidemes oli lisalaenguga ja lõhkes sihtmärki tabades nagu väike granaat.

Macdonald võttis padrunipideme välja ja pani oranži ringjoonega padruni esimeseks.

IX

Professor Valentil, kes oleks võinud nagu laama Norbu asuda elama mõnda kloostri mungakongi, lubati suuremeelselt panna oma telk üles kloostrikünka jalamile. Leidnud edelanõlval üsna avara ja tuulte eest kaitstud koha ei viivitanud abielupaar Valentid telgi nööride pingutamisega, mis kinnitati Tiibeti kombe kohaselt raskete kivide külge. Nii tekkis Kõikeneelavas Valguses teine Lään: tsivilisatsiooni kolle.

Kuigi professor viibis koidikust kuni keskpäevani dharmavendade seltsis ja jätkas lamaistlike rituaalide põhja likku uurimist, pühendasid musta telgi asukad oma õhtutunnid meelsasti seltskondlikule läbikäimisele.

Robert Smith, kes oli üürinud dzongi ainsa tühja maja oli itaallastest abielupaari igapäevane külaline, veelgi enam, Joy leidis temas pokkeri rikkalike kombinatsioonide heatahtliku õpetaja. Vooruslikkust hüvitatakse tavaliselt kas või sellegi pärast, et pahe on juba iseenesest meeldiv.

Hinnates vääriliselt Smithi vaprust kaardilauas ja Itaalia hümni meisterlikku esitamist kornetil, lubas Tomaso

48

Valenti tal, olgugi raske südamega, kraapida pisut metalli ma võrratu Pradžnjaparamita küljest. Nii saavutati «kolme kontinendi asukaid ühendava koloonia sõbralik ühtekuuluvus suhteliselt väikese pühaduserüvetamise hinnaga. Kokku saadi pea iga päev: kas siis anglosakside feodalistlikus tornis või itaallaste juures.

Sedapuhku oli Smithil telki astudes varuks sensatsiooniline uudis.

«Tom, ma sain just praegu teada,» tõttas ta kuuldut edasi rääkima, «et teie sõber ülemlaama on üpris salakaval sell.»

«Ja mil määral see meid peaks puudutama?»

«Kõige hullemal. Lühidalt öeldes lendavad kõik meie plaanid kuradile... Selgub, et kõrgeauline ülemlaama on salaja saatnud käskjala kuberneri juurde, et too aitaks tal meid kiires korras siit võimalikult kaugele toimetada. Kuidas see teile meeldib? Igatahes on minu lootused pääseda Bhutani lõplikult luhtas.»

«Kui usaldusväärsed on teie andmed?» oli Joy löödud. «Seda ma ei tea, aga kogu Kõikeneelav Valgus aina lobiseb sellest.»

«Koguni nii on lood?» ei suutnud professor iroonilist naeratust tagasi hoida.

«Nii jah... õnneks ei suuda minu Tiiger midagi enda teada pidada, muidu poleks me mitte kui midagi kuulnud.»

Joy laotas vahariide himaalaja karu nahale, mis tal oli õnnestunud vahetada mohäärkleidi vastu, ja keeras sifoonile süsihappegaasi ballooni külge.

«Camparit?» pakkus ta korki lahti keerates.

«Jah, tänan teid,» noogutas Smith, lahjendades rubiinpunast vedelikku veega. «Ma ei tea, mis saab kuninga enda külalisest, aga hulkur Charlie näeb orgu niisama palju nagu oma kõrvu. Selles olen ma kindel.»

«Ega ta veel tagasi ei ole?» uuris Joy.

«Miskipärast jääb ta kavatsetust kauemaks ära,» kehitas Smith õlgu ja kohendas prille ninal. «Küll ta rõõmustab, kui jõuab tagasi ja kuuleb seda uudist!» Siiralt kurb ameeriklane oli nii naljakas ja lapselikult liigutav, et Joyl tuli tahtmine silitada tema väljakutsuvalt punaseid turris juukseid.

«Kas saab midagi tema heaks teha?» küsis Joy mehelt. «Ei tea,» venitas Valenti mõtlikult. «Eks näe, kuidas asjad edasi arenevad.»

Ta oli küll elanud munkade juures mitu aastat, kuid Polnud siiski täieliku teadusliku objektiivsusega veendu-

49

nud nende üleloomulikus võimes tungida võõraste mõtete maailma. Aga et Himaalaja laamad ei oska varjata oma saladusi, seda oli ta kogenud korduvalt. Lumetiigrilt saadud andmeid tuli kahtlemata uskuda. Kuid meelt heita polnud põhjust. Idas on mistahes keelud nagu ka load üsna suhtelised, seepärast sõltus kõik konkreetsetest asjaoludest.

«Kas te ei tahaks rääkida selle rändpühakuga?» tundis Smith huvi, lükates sifooni professorile lähemale. «Võibolla saaks mõned üksikasjad teada?»

«Ja teha teatavaks, et me juba teame kõike?» näppis Valenti kõheldes vurrusid. «Kas see ei oleks enneaegne?»

«Kas te soovite midagi suupisteks, Roberto?» Joy oli läinud telgi kaugemasse nurka, kus kiiruga kokkuklopsitud alusel seisid uhiuus nikeldatud priimus ja kirevate siltidega konservide püramiidid.

«Kui just midagi hästi kerget.»

«Teile ja endale võin ma teha omletti väga maitsvate puuseentega, mida mulle näitas üks kohalik daam. Sobib?»

«Täiesti. Aga härra professorile?»

«Sedasama, aga ilma seenteta.»

«Mis, ka need on keelatud?»

«Kahjuks jah,» naeratas Valenti. «Podagra.»

«Seened, artišok, spargel ja oad,» seletas Joy üksikasjaliselt, «on meie jaoks tabu.»

«Tunnen kaasa,» noogutas Smith hajameelselt. «Kuid tulgem tagasi meie probleemide juurde... Ma ei saa endale lubada luksust, et mulle siin ust näidatakse nagu laamen-davale poisinolgile korralikus seltskonnas. Sellest oleneb minu jaoks liiga palju.»

«Usun, usun,» muigas Valenti tähendusrikkalt. «See pole ju nali: tehneetsium vanas pronksis! Kuid ega te ei hakka ometi väevõimuga võõrale maale tungima?»

«Ja seda ütlete teie Vietnami sõja veteranile?»- heitis Smith mornilt nalja. «Nojah, ega mul muud üle ei jää, kui saba jalge vahele tõmmata... Aga olgu jumal mulle tunnistajaks: mina siit ära ei lähe. Ja kui ma peaksin nälga surema, siis langeb vastutus selle eest täielikult sellele õelale vanatoile.»

«Loodate, et president saadab välja kiirreageerimisjõud?» pilutas Valenti pilkavalt silmi. «Ega te juhuslikult Luure Keskagentuuri heaks ei tööta?»

«Ega seegi võimatu ei ole,» vastas Smith tõsiselt. «Ainult et teie küll õige otsa peale ei saa. Ja võtke teatavaks, et järgmises uuestisünnis saab vanamehest skunk.»

50

«Kui te peaksite nälga surema?» täpsustas Valenti igaks juhuks.

«Jah, kui ma peaksin hinge heitma,» kinnitas ameeriklane. «Lastagu mul võtta proovid ja ma kaon siit silmapilk.»

«Vaadake ette, et te ise kärnkonnaks ei muutu,» ähvardas Valenti teda sõrmega. «Keegi ei hakka teie pärast pühaduseteotajaks ja te teate seda sama hästi kui mina. Teie olukorra koomika on selles, et kõrgeauline laama ei saanud aru ja arvatavasti ei saa saamagi, mida teil õieti vaja on... Niisugused pärlid nagu massispektromeeter, tehneetsium, kvalitatiivne analüüs ja kogu muu ülitark jama ei ütle tema südamele mitte kui midagi, uskuge mind. Pean tunnistama, et mulle ka mitte.»

«Ma annan endale aru, et mind vahitakse nagu viimast idiooti!» tunnistas Smith. «Isegi Tiiger kahtlustab, kas ma veidi napakas ei ole... » Ta heitis pilgu ülemlaama kingitud kujule, mis kaunistas telgi põhjapoolset külge, nagu see pidigi olema. «Aga nad võiksid ju mõne tühise asjakese ära müüa, raske raha eest pealegi? Kas või paar tükki!» «On teil vast isu!»

«Edu tõenäolisus on otseses sõltuvuses proovide arvust,» kurvastas ameeriklane. «Mis tahes eksperimendi metoodika aabitsatõde.»

«Ma saan teist aru,» ohkas Valenti kaastundlikult.

«Ehk on orus inimesed vastutulelikumad?»

«Ma ei ole kindel, kas seal üldse inimesi on.»

«Aga te võiksite ju minu kaasa võtta?» tärkas Smithil äkki lootus. «Kui ma niikuinii kaugemale ei pääse, veaks ma vanameest meelsasti ninapidi. Kas või põhimõtte pärast!»

«Niipalju kui mina aru sain, on meiegi ekspeditsiooni saatus kahtluse all. Või teie arvates ei ole?»

«Aga mispärast te peaksite ootama jääma, kuni mõni kasimatu triiton või tripon või kuidas neid nimetatakse, teile antud kuninga kirja puruks rebib? Mis takistab teid teele asumast homme või äärmisel juhul ülehomme?»

«Mitmed asjaolud,» vangutas Tomaso Valenti pead. «Esiteks ei ole toiduvarud veel koos, teiseks ei ole veoloo-made rakmed korda seatud... Aga see kõik ei ole peamine. Asi on selles, et mind koheldakse siin nagu sõpra ja ma tahan selleks jääda, mis ka ei juhtuks.»

«Isegi siis, kui teid, otsesõnu öeldes, siit välja lüüakse?»

«Neil on selleks õigus, mister Smith. Kas see meeldib teile või ei meeldi, aga see õigus neil on.»

51

«Siis pole midagi parata.» Ameeriklane süngestus. «Kas te arvate, et mulle on üllad tunded võõrad? Sugugi mitte... Kui sa kord järele annad, siis pöörab Ida sind pahupidi. Väliselt ei oleks nagu midagi muutunud, aga sa oled juba hoopis teine inimene...»

Joy jagas isuäratavalt lahti lõigatud omleti ühekordseks kasutamiseks mõeldud tinapaberist taldrikutele. Oranžid munakollased tegid õhulise massi hämmastavalt sarnaseks arbuusi sisule ja seente mustad täpid suurendasid sarnasust veelgi.

«Ma panin vee keema,» ütles ta. «Kas soovite kohvi, Roberto?»

«Kui tohib, siis palun teed. Nii kuradima kõrgel ei lähe kohv üldse kangeks.»

«Pole viga. Ma olen õppinud tegema ehtsat «kaputsiin-last». Meil on veel koorepulbrit.»

«Te nimetasite Ida, Smith,» tuletas Valenti meelde.

«Ma olin Vietnamis seitseteist kuud ja sellest on kahegi elu jaoks rohkem kui küll.»

«Kas te võtsite osa lahingutest?» küsis Valenti osavõtlikult.

«Tegelikult mitte, kuigi sain täiesti juhuslikult pihta ja tänu sellele «Purpursüdame». Meie baas oli Da-nangis. Minu ülesandeks oli varustada lennuväge õudse möksiga, mille koondnimetus oli «Orange agent». Pärast defoliandi piserdamist eriseadmetega varustatud kopteritelt läksid lehed mustaks ja tõmbusid krussi nagu tules.»

«Milleks seda vaja oli?» tegi Joy hämmeldusest suured silmad. Tema hoolikalt värvitud ripsmed värelesid nagu nukul.

«Et meie poisid näeksid, kus vietkongid end peidavad,» seletas Robert. «Ma arvasin, et seda teavad kõik... Kuid asja konks on selles, et pärast oranži vihma ei närtsinud ainult lillekesed. Ma olen kuulnud, et mõnedes perekondades sünnivad seniajani värdjad.»

«Milline õudus!» lõi proua Valenti käsi kokku.

«Kui ma kuulsin poistelt, kes metoodiliselt töötlesid džunglit Anh Giangi provintsis, et me olime peaaegu kogu piirkonna ära mürgitanud, otsustasin ma kohe, et on aeg jalga lasta.» Smith haaras kiire liigutusega rahatasku ja võttis välja polaroidfoto noorest veetlevast naisest, kellel oli tüdrukuke süles. Mõlemal oli seljas ühesugune kulla-läikeline kõrge püstkraega tuunika ja nad vaatasid otse objektiivi. Piklike läbitungimatute silmade pilk näis kohkunud

52

ja kohmetu, otsekui oleks pilt tehtud sobimatul hetkel.

«Mul vedas, sest mul läks korda õnnelikult demobilisee-ruda ja pealegi tõin ma Ühendriikidesse ühte-teist kaasa. See on minu naine Lien,» selgitas Smith. «Meid laulatati Saigonis katoliku kirikus, Beverly sündis juba Philadelphias. »

«Jumalik nägu!» oli Valenti vaimustuses. «Nagu portselanist. Vaata, Joy, kui peened näojooned.» «Tõeline printsess!» kiitis proua Valenti takka. «Kui vietnamlanna on juba kord ilus,» Smith muigas inetult, «siis on ta jalustrabav. Paljud meie poisid abiellusid kohalike tüdrukutega, ega mina üksi... Poisid olid lausa arust ära.»

«Neist võib aru saada,» noogutas Valenti fotot tagasi andes. «Teid peab õnnitlema.»

«Miski ei möödu jälgi jätmata,» poetas Smith otsekui mingile oma mõttele vastuseks ja pistis foto rahataskusse. «Ühes väga ilusas kohas, mille nimi oli Mägede ja Vete Kohtumine, läksin ma vaatama puruks pommitatud pagoodi ja leidsin sealt põlenud prahi hulgast pronkskuju-kese tüki... Ühesõnaga, see oli mu saatus. Kui ma Lieni esimest korda nägin Nefriitpalees, kus lenduritele filme näidati, oleksin ma nagu elektrilöögi saanud. Seesama otsekui uinuv aeglane pilk poollangetatud laugude alt, seesama kõikeandestav bodhisattva naeratus.» Järsu käeliigutusega pühkis Smith näolt otsekui nähtamatu ämblikuvõrgu. «Hämmastav, eks ole?»

«Kunstnikel on kombeks valida endale reaalne nii-öelda prototüüp...» alustas professor, kuid vakatas poolelt sõnalt, teda peatas ootamatu aimdus. «Andke andeks, Robert, aga teie naine...»

«Jah,» nõksatas Smith peaga. «Nad hukkusid mõlemad maandumise ajal Honolulu lennujaamas.» «Vaene mees!» Joy silmis särasid pisarad. «Kõik, aitab!» lõpetas Smith. «Nagu antiikajal öeldi: «surnud magagu rahulikult hauas, elavad kasutagu elu»... Nii et kas te võtate mind oma meeskonda, Tom?»

«Mis seal veel küsida!» noomis teda temperamentselt žestikuleeriv naine. «Me oleme lausa õnnelikud, kui te tulete koos meiega.»

«Igatahes teen ma kõik, mis minust sõltub,» lubas Valenti veidi ebamääraselt.

«Muide, sõjaväes hakati mind kutsuma Ivanoviks,» tuli Smithil äkitselt meelde.

53

«Miks?» hämmeldus Valenti.

«Räägitakse, et venelastel on see niisama sagedane perekonnanimi nagu meil Smith.»

«Ah nii!» turtsatas professor. «Aga kui täpset tähendust silmas pidada, siis te olete Kovaljov.»

«Ega seegi halvasti kõla,» nõustus ameeriklane.

Smith jõudis alles videvikus oma torni tagasi ja leidis seal Macdonaldi eest. Pannud raseerimisaparaadi kokku, kavatses austraallane taskulambi valgel habet ajada.

«Me ootasime teid tagasi juba kahe päeva eest, Charlie.» Smith surus tugevasti talle sirutatud kätt. «Kas juhtus midagi?»

«Hobune, kurat teda võtku!» Macdonald nooksas paljuütlevalt peaga ukse kõrvale visatud sadula poole. «Kuni ma otsisin sobivat koolmekohta, kaotas hobune libedatel kividel nähtavasti tasakaalu ja kukkus vette. Vool oli kohutav, aina keerised ja teravad kaljurahnud nagu habemenoad... Kas te kujutate ette, mis olukorda ma sattusin?... Vaese kronu kandis vesi kaldale kolm miili allpool. Et peremees mind kahtlustama ei hakkaks, tuli kõrvad ära lõigata,» ta patsutas oma rinnataskut. «Kas teate, meie farmeritel on niisugune kummaline komme...»

«Kardan, et see seiklus läheb teile oma poolteist tuhat maksma,» hoiatas Smith, kes oli juba tuttav keeruka arveldussüsteemiga, mida tema šerpa kasutas asjaajamisel kohalike karjustega. «Vähemalt poolteist tuhat.»

«Mis parata!» laiutas Macdonald käsi.

«Nii et te siis ei jõudnudki mäekuruni?»

«Ma ei pääsenud jõestki üle. Tõepoolest, lihtsam oleks olnud minna jalgsi üle silla. Järgmine kord ma nii teengi.»

«Ärge lubage midagi nii kergel käel, sõber. Mul on lõbusaid uudiseid.»

X

Asiaatide salakavalusest vapustatud ameeriklase esimestest sõnadest taipas Macdonald, et tema tund on tulnud. Õnnelik juhus, millele ta oli kogu aeg lootnud tollest-samast päevast peale, kui ta oli leidnud eest loojangukiirtes punetava mäekuru, mängis end talle kenasti kätte.

Smithi polnud koguni vaja veenda. Varjatult tehtud töö oli kandnud hiilgavat vilja. Oli vaja vaid emotsionaalset tõuget ja kangekaelne jänki, kes sonis Kõuedraakoni kuningriigist, lõi põlema niisama tulisest soovist tungida

saladuslikku orgu. Macdonaldi salajane idee oli märkamatult muutunud ameeriklase ideeks.

Nüüd kutsus juba tema Macdonaldit endaga kaasa! Otsustati teele asuda võimalikult pea, ära ootamata tri-poni juurde saadetud saatkonna üpris kahtlaseid tulemusi. Et taeva kingitusena leitud teekaaslase otsustavust igaks juhuks veelgi kinnitada, söötis Macdonald talle ette sadula küljest ettenägelikult ära võetud vaskkaunistuse, mis kujutas ristatud välke — kahekordset dordžet. Ta ütles otsekui muuseas, et maagiline amulett olevat toodud orust, ning asus sedamaid kuuldust ümber lükkama. Nagu võiski oodata, oli Smith aldis tõeks pidama meeldivamaid seisukohti. Lihtlabasele ^eitamisele rajatud vastuväited laskis ta kõrvust mööda ja läks peibutise õnge. Teda vaevas kahtlus, et retk võib viimasel hetkel nurja minna ja tal tuleb oma ookeanitagusele kodumaale naasta tühjade kätega. Keelatud vili on tõepoolest magus.

Nagu uued teekaaslased olid kokku leppinud, teatas Smith dzongi valitsejale, et ta ei saa kauem oodata luba sõita Thimphusse ja tahab minna tagasi Nepaali.

«Millist teed sahib eelistab?» küsis šerpa, kellele tehti samasisuline avaldus.

«Kas seda peab otsustama kohe praegu?» süngestus ameeriklane, kes ei tahtnud ilma erilise vajaduseta valetada.

«Aga muidugi, sir. Teekonna pikkusest sõltub toiduvarude suurus.» Ang Tembat üllatas ebameeldivalt patrooni kergemeelsus. «Ja veoloomade arv.» Mis parata, tuli ilmselgeid tõsiasju meelde tuletada. «Ja ajajad peavad samuti varakult teadma, kuhu neil tuleb minna.»

«Teil on igapidi õigus, mister Temba.» Smith pani käe südamele. «Asi on selles, et ma tahaksin veidi siin ümbruskonnas ringi luusida... Ja kui peaks õnnestuma, siis ehk laskuda koguni orgu Lha-la kuru taga ning siis liikuda mööda harja Mustangi... Ega te ei vaidle vastu?»

«Kuidas sahib tahab,» nõustus teejuht ükskõikselt. «Ainult et seda teed ma ei tea.»

«Pole viga, mister Temba.» Smith patsutas ustavat Tiigrit soosivalt õlale. «Otsime teed üheskoos, hädakorral võib ju alati siia tagasi tulla.»

«Siis peame arvestama kõige pikema teekonnaga.» «Nii me teemegi.» «Peab toidumoona juurde ostma.»

«Mis meid takistab seda tegemast?» Ameeriklane oli nagu muretus ja elurõõm ise.

55

«Täna on parajasti turg...»

«Suurepärane!» Rõõmus Smith katkestas šerpa poolelt sõnalt. «Ärgem kaotagem aega!»

Esimese karavaniga saabunud kaupmehed ladusid oma kaubad välja otse kindlusemüüri ääres. Sihvakas sikkim-lane, kelle nägu oli punane nagu seedripuu, oli toonud müüa kottide kaupa väga head riisi ja teelehte. Tema kaaslanna, lühikeseks lõigatud juustega kaunitar, kelle armsalt lössis nina vasakus sõõrmes säras kuldrõngas, oli mõõdukorviga osavalt tegutsedes munkadele määratud osa juba kätte andnud ja lobises lustakalt naabrinnadega. Nepaali limbud olid toonud müügiks musta hirssi, tillukesi maisitõlvikuid ja kõikvõimalikke juuri: roosat jamsi, maniokki, ingveri halle kühmulisi mugulaid. Nukranäo-line sikh, helesinine turban peas, tukkus poolvääriskivide kasti kohal. Tasased kiratid Kathmandu orust olid toonud kartulit, tsampat ja kõikvõimalikke rituaalseid

esemeid: palveveskeid, kujukesi ja kolmetahulisi nurbu nugasid, millega tantsivad laamad tapsid kurje vaime.

Kujud olid hiljuti valatud ja üpris primitiivsed. Sellistele kogenud asjatundjatele nagu Valenti ja Smith nad muljet ei avaldanud. Kuid Kõikeneelava Valguse muust maailmast äralõigatud elanikud laksutasid heakskiitvalt keelt ja ostsid kauba kiiresti ära. Nende jaoks oli turg

alati pidupäev.

Smith ütles Tiigrile, et ta tahab osta võimalikult palju riisi ja tsampat, aga kuivatatud aprikoose, pühvliliha, ube ja tahvelteed võtku Temba oma äranägemise järgi.

Ang Temba võttis samas välja pisikese taskuraali ja hakkas nuppudega manipuleerima. Neoonarvude vilkumine kuvaril pakkus talle ilmselt mõnu. Vahetevahel sõrmi painutades ja midagi sosistades võttis ta arve mitu korda kokku, kuid nähtavasti ei jäänud ta rahule ja alustas kõike otsast peale.

«Mulle läheb see maksma kakskümmend seitse suurt münti,» nimetas ta lõpuks kogusumma.

«Ja mulle?» küsis Smith naeratades, ta oli juba tuttav kohaliku arveldussüsteemiga.

Serpa asus jälle elektroonika kallal nõiduma ja jõudis väga keerukate arvutuste teel lõpptulemuseni!

«Kaheksa tuhat nelisada kakskümmend Nepaali ruupiat.»

«Kaheksasada nelikümmend kaks dollarit,» arvutas Smith mõttes ümber.

56

Võrreldes kulutustega veoloomadele oli see summa tühine.

«Mister Temba, ma palun teid varuda soola,» Smith luges talle peo peale kümme sajalist rahatähte, «tubakat ja seepi kandjatele ning samuti ostke rohkesti kuivatatud kohupiima.»

Serpa pistis raha vaikides taskusse ja läks otsima raha-vahetajat, et osta vajalikus koguses hõbedat.

Himaalaja turgudel võeti ühtviisi meelsasti vastu sõltumatu Tiibeti ja Briti India, Prantsuse Indo-Hiina jä mandžu Qini dünastia münte, aga samuti ka täiskaalulisi Nikolai-aegseid rublasid, soembo märgiga Mongoolia tugrikuid ja lihtsalt Hiina märgistusega kullakange.

Millega maksis Tšo-Oiu alistaja möödunud ajastute väärismetallist aktivate eest, see Smithi ei huvitanud. Võibolla võttis šerpa hõbedat protsendi peale või siis kustutas võlgu defitsiitsete kaupade hankimisega. Usaldades täielikult teejuhi kogemusi ja ausust, eelistas ameeriklane oma nina võõrasse ärisse mitte toppida. Seepärast ei tekkinud lahkarvamised hoopiski mitte rahalistes küsimustes.

«Me võime siis homme teele asuda?» küsis Smith, kui ostud olid tehtud.

«Ülehomme,» teatas Ang Temba kategooriliselt. «Hea küll, aga on vaja veel üht hobust.» «Kellele?»

«Mister Macd on aldile, alpinistile. Ta oli lahkesti nõus tulema koos meiega.» «Ei, sahib.»

«Mida see ei tähendab?» püüdis Smith täpsustada. «Kas ei ole sobivat hobust?»

«Meie lepingus ei ole sõnagi öeldud mister Macdonal-dist, sir.»

«Kuid ma ei nõua ju teilt mitte mingisuguseid eritee-neid!» hüüatas hämmeldunud Smith. «Lõppude lõpuks võime teha lepingusse vastava täienduse. Ma loodan, et kohalikud võimud ei keeldu lepingut kinnitamast?»

«Asi ei ole selles, sir,» tunnistas šerpa vastumeelsel^. «Aga ma ei tahaks olla mister Macdonaldi saatjaks teel orgu.»
«Aga miks siis, mu sõber? Miks?!»
«Kuidas nüüd öelda, sir... Ühesõnaga, see oleks mulle vastumeelt.»
«Kas isiklikult teile, Temba, või kellelegi veel?» küsis ameeriklane süngestudes. «Ma loodan, me võime omavahel olla täiesti avameelsed?»

«Jah, ma pean teist väga lugu, sir, kuid teadjad inimesed on arvamisel, et mister Macdonaldil on must aura. Ta ei peaks orgu minema.»
«Kahju küll!» kurvastas Smith. «Ja mina andsin oma lihtsameelsuses talle sõna... Mis siis nüüd teha?»
«Peab vist mõtlema, sir?»
«Teate mis, kallis mister Temba, ärgem praegu midagi otsustagem. Ettevalmistusteks kulub niikuinii aega, siis tuleb meil minu arvates eelnevalt koolmekohad läbi uurida... Me ei lähe ju üle silla?»
«Ei lähe, sir. Sild ei kanna jakke.»
«Näete nüüd... Ma arvan, et me teeme targasti, kui me enne põhjalikult tutvume eelseisva marsruudiga.» «Olen teiega nõus, sir.»
«Mister Macdonald tunneb hästi mägesid. Ma arvan, ta saab hakkama.»
«Kuid see ei ole lahendus, sir.»
«Miks mitte? Ma arvan, et kui inimene tee peal ühineb sinu karavaniga, siis ei vastuta sa tema eest.»
«Andke andeks, sir, aga on vaks vahet...»
«Hea küll, mister Temba,» muutis Smith taktikat. «Lükkame selle jutu teiseks korraks edasi. Millal te olete teeleasumiseks valmis?»
«Ülehomme.»
«Väga hea! Ma mõtlen senikaua järele, kuidas me peaksime selle Macdonaldiga talitama. Võib-olla õnnestub mul tema kaasatulekuplaan maha laita... Kas laamad ei saaks meid aidata? Sellesama aura ära võtta või hajutada? Ma olen kuulnud, et selliseid asju tehakse.»
«Laamade jaoks pole miski võimatu, sir.»
«Niisiis, oleme kokku leppinud!» Smith patsutas šerpat veel kord sõbralikult õlale ja kükitas maha vana tiibetlase ette, kes kauples keedusoola tumedate kristallide ja seebikeradega, mis meenutasid jõepõhjast võetud savi. «Seda kraami peaksime minu arvates kaasa võtma... Kulub vahetuskaubaks ära.»
«Ma juba võtsin.»
«Ja õlut ka, Temba! Võimalikult palju bambuspudeleid selle hüva joogiga!» 1
«Muidugi, sir!» lõi šerpa nägu särama, sest kõigist maistest hüvedest pidas ta parimaks tšangi.
Ülemise sõlme kohalt viltuselt äralõigatud bambuslüli-sid hapuka joovastava joogiga müüdi otse värava juures, kus koos oma jakkidega oli laagris suur pere leptšasid — salapärase rahva esindajaid, kes austasid esivanemaid ja

"0

mägikana. Sassis juuste ja hõreda halli habemega vanamees, nähtavasti klanni juht, istus eemal ja joonistas maapinnale maagilisi figuure — jantrasid. Ta ei osalenud elavas kauplemises, kuid vaidles vahel vihaselt nähtamatu vestluskaaslasega või siis naeris vaikselt ja rahulolevalt.

Serpasse, kes oli kogu ta kauba korraga ära ostnud, suhtus ta põlglikult.

«Must silmus keerleb sinu pea kohal, arutu mees!» Vanamees hakkas köhima, puistas needusi ja nühkis paljaste mõhnades kandadega saatuslikud märgid ära.

Silmapilk vaikis lustlik sagin ümberringi, naeratused asendusid ehmatusega. Noored leptšad varjasid kohmetult oma nägu. Selle asemel, et nii kasulikku ostjat tervitada, valas dami1 vaesekesele peaaegu et needusi kaela. Nähtavasti oli õnnetu šerpa, seda isegi aimamata, midagi kohutavat korda saatnud

Ang Temba võpatas tahtmatult, pistis käe põue ja puudutas kaitsvat amuletti. Karu ja tiigri küüned aitavad kurja eemale juhtida. On vaja vaid märkamatult ära visata kurja silma vastane must-valge helmeke.

Ta maksis hõbedaga, kutsus kuli lähemale ja kiirustas halvast paigast lahkuma. Kuid miski sundis teda peatuma ja üle õla tagasi vaatama. Vana leptša pomises endale nina alla ja laskis tuulde valgeid kukesulgi. Hullu silmad olid tuhmid ja rohekad nagu valmimata kadakamarjad. Niisuguseid helmeid šerpa kaitsepalvehelmeste hulgas ei olnud.

Kohanud ohvri löödud pilku, hakkas ennustaja mõnitavalt naerma.

«Kiirusta, liiguta ennast!» Ta kargles ühe koha peal, sõrmed kramplikult rusikas.

Ang Temba võttis end kokku, pöördus ära ja lonkis eemale, minnes otsekui vastu tugevat tuult. Oma vaimusilma ees nägi ta veiklevat musta silmust kahele poole lahku veetud teravaotsaliste palmikutega, täpselt niisugust, nagu on tiibeti ennustamislaual.

Hobuste juures, kus austraallane Macdonald aitas proua Valentil valida tagavaramuula, keeras vaene šerpa nagu vurr ringi ja tormas otse läbi tamariskipõõsaste värava poole. Nii hästi alanud päev kippus lõppema erakordselt halvasti. Soovimatud kohtumised ennustasid õnnetust.

Gompas kloostrikünkal andis ta budadele ära kogu

1 Nõid.

järelejäänud hõbeda ja palus ülemlaamat kurja silma kaetuse temast võimalikult kiiresti eemale juhtida,

Sandlikarya vanamees pani korraks kuivad jahedad sõrmed lühikeseks pöetud juustega pea peale, mille teejuht oli tema ees langetanud, ja pomises puhastusmantra-sid. Tema puudutusest läks süda kohe kergemaks ja hing rahunes.

«Siia rännanud dami nõidus mulle surma,» kaebas Ang Temba, lootes, et otsust on võimalik muuta.

«Surma ei ole,» rahustas teda ülemlaama. «On olemas ainult minevik, tulevik ja nelikümmend üheksa päeva bardod1 nende vahel. Ära karda, mine...»

«Võib-olla peaksin ma üles ütlema Ameerika maalt tulnud sahibiga sõlmitud lepingu?» küsis šerpa, surudes lauba tänulikult vastu ülemlaama klaashelmestega väljaõmmeldud jalatseid.

«Ma vastan sulle, kui tuleb aeg,» lubas pärast lühikest

pausi rimpotše Agvan.

Saatnud hoopis rõõmsama teejuhi minema, mõtles ölemlaama, et kulleril oleks juba aeg tagasi jõuda sõnumiga triponi juurest.

XI

Kuni jätkus toitu ning oli lootust hankida hobune või jakid, otsustas Abbas jääda mägedesse. Ta kartis minna, relv käes ja väärtuslik kaup kaasas, tundmatusse külla uskmatute juurde, kes valvasid Huuride Orgu, kus, nagu ta kuulnud oli, võib tunda paradiislikku naudingut ka ilma narkootikumideta.

Ta tükeldas täägiga mära, mille gjaur oli maha jätnud, ja tegi vinnutatud üha, suitsutades seda lõkkel. Liha jäi küll natuke vintskeks, kuid lõhnas hästi, hoopis paremini kui pühvliliha. Kõrgmäestiku kuivas ja puhtas õhus ei olnud karta, et liha halvaks läheks.

Üsna selle kivi lähedal, mille taha oli õnnestunud end kindla surma eest päästa ameeriklasel — Abbas ei teinud gjauride vahel vahet ja nimetas neid kõiki ühtemoodi —- leidis ta mugava koopa, laial kivisel kaldal vedeles voolus siia kantud oksi ja koguni puutüvesid, nii et korteri, kütte ja valgustuse pärast ei pruukinud ta muret tunda.

1 Vastavalt muinastiibeti «Surnute raamatule» on see periood surma ja uue taassünni vahel.

Abbas jäi ootama järjekordset ratsanikku või väikest kaitsemeeskonnata karavani, ta ei olnud hellitatud mees, vaid töö ja puudusega harjunud inimene, ta palvetas hoolsasti, sõi isukalt ja magas palju. Kiiret polnud tal kuhugi. Kui arvatakse, et ta on Sinises Orus surma saanud, siis võib ta kauba ära peita ja paari aasta pärast ettevaatlikult käiku lasta. Kümnendikust osastki jätkub talle elu lõpuni.

Igav Abbasil ei olnud, ta võis tundide kaupa vaadata, kuidas voolab kive kaasa kandes vesi jões, kuidas loojub päike, mis on nagu verest paisunud kaan, kuidas ohvrit otsides liugleb õhuvooludes kotkas. Kuninglik lind ei kiirusta kivi kombel maa poole langema. Tema terav silm näeb ülevalt kõike. Ta märkab kitse, koopaoravat ja koguni väikest karihiirt.

Abbasile paistis tema varjupaika kätte teeradade hargnemiskoht. Ta ei ihaldanud sugugi verd, ja kui tekiks võimalus ühineda heade inimestega, eelistaks ta rahu. Mägedes on siiski parem olla mitmekesi. Üksik hulkur jääb siin liiga paljude ohtlike juhuste mängukanniks. Gjaur, kelle peale taevas oli teadmata põhjusel halastanud, ei teadnud seda ja oleks selle eest äärepealt eluga maksnud.

Abbas jälgis teda läbi optilise sihiku kivist kuni kindluse väravani välja. Rumal mees lõikas surnud hobusel miskipärast kõrvad ära. Abbasile tulid meelde isa sõnad, kuidas vanasti oli peetud jahti inimestele, kes olid kas või kordki maiustanud mägikana lihaga. Nende õnnetute ara-hiisõlis praetud kõrvad pidid olema kõige parem rohi rõugete vastu. Hiina ravitseja andis kaheksa lani hõbedat tükist. Kuid nüüd on kogu maailmas vist rõugetest jagu saadud, pealegi ei kõlvanud hobuse kõrvad isegi amuletiks mitte. Kui ameeriklane oleks ka liha kaasa võtnud, oleks tulnud ta maha lasta, aga ta võttis ainult sadula, ja Abbas laskis tal minna ning talitas seega arukalt ja õiglaselt.

Metalne helendus mäeharjade kohal jahtus, lilla läbipaistmatu pimedus neelas käänulise teeraja, jäised tipud kustusid ning ainult mühisev jõgi andis endast teada üksikute juhuslike sähvatustega nagu väljalülitatud lumi-nestsentslamp.

Abbas võttis vaiba ja läks alla vee juurde, et al-iša pal-vega austada öö saabumist. Kaldakivid vilkusid juba tähe-säras. Kiirest veevoolust, mille mustjal klaasil põimusid ja hargnesid keerised, õhkus üdini tungivat külma ja ängistavat rõskust.

Vuristanud maha ettenähtud salmid, tegi Abbas parajasti itidali — sirutust pärast viimast kummardust —, kui

61

tema selja taga süttis taskulamp. Nii ta jäigi ülestõstetud kätega põlvitama keset valguslaigu ellipsit, mis korrapealt kustutas tähed, vahu ja õhus lendava veetolmu.

«Püsti!» kõlas vaikne käsklus.

Abbas tõusis koos valguskiirega.

«Käed kukla taha! Keera end ümber!»

Nüüd lõikas taskulambi valgus otse silma. Pimedusest uuriti Abbasi tähelepanelikult.

«Miks sa tulistasid mind?» järgnes pikale vaikusele ootamatu küsimus. «See olid ju sina, kes mu hobuse maha laskis?»

Abbas ainult võpatas ja tõmbas keelega üle kuivade huulte.

«See juhtus kogemata, eks?» järgnes uus küsimus.

«Jah, sir,» kinnitas salakaubavedaja vaevu kuuletuva keelega. «Ma sihtisin teid, sir.»

«Miks sa siis asja lõpule ei viinud?» Rahulikus ja enesekindlas hääles kõlas pilkav ja isegi otsekui sõbralik noo-dike. «Vasta, ära karda...»

«Ma ei tea, sir,» vastas Abbas ausalt vähekese mõtlemise järel.

«Sulle oli vaja ainult hobust, eks ole? Minu peale jahti pidada ei olnud sul plaanis?»

«Ei, sir, ei olnud... Ma oleksin võinud teid tappa, kui te sadulat maha võtsite ja pärast tee peal, aga ma ei teinud seda.»

«Ja ilmaaegu. Siis ei oleks sul praegu vaja siin niimoodi seista ja oma saatuse otsustamist oodata.»

«Teil on õigus, sir.»

«Tõsijutt, sa meeldid mulle, poiss. Mul on tunne, et me võime sinuga veel sõpradeks saada. Mis sa arvad?»

«Tahaks küll, sir.»

«Võid käed alla lasta... Kes sa oled?»

«Minu nimi on Abbas Rahman, sir.»

«Kuidas sa siia sattusid?»

«Jäin karavanist maha.»

«Missugusest karavanist?»

«Kaupmeeste karavanist, sir. Ma olin kaitsemeeskonnas.»

«Kuidas see juhtus?»

«Laviin langes alla. Ma jäin imekombel ellu, sir.»

«Ah laviin!» Ülekuulaja hääles kostis pilge. «Ja kus-kohas see laviin alla langes?»

«Sinise Oru juures,» pigistas Abbas endast vaevu välja intuitiivselt aimates, et vale ei tule talle kasuks.

«Mis kaupa kaupmehed vedasid?»

62

«Igasugust, sir... Ma ei tunne võõraste asjade vastu huvi.»

«Nii et heroiini võtsid omal riisikol kaasa?» Plastikaat-kott laksatas raskelt salakaubavedaja jalge ette maha.

Abbas võpatas ja tõmbus pingule, valmistudes järsu hüppega valgussõõrist põgenema, kuid hääl lõikas võimukalt läbi selle alles alateadliku, peaaegu vaistliku soovi.

«Seisa paigal!» järgnes karm hoiatus. «Muidu saad kuuli!»

«Jah, sir.» Abbas tõstis ülekuulaja rahustamiseks käed üles. «Ma ei tee midagi halba.»

«Ma näen, et sinuga võib asju ajada,» salakavala gjauri hääl, kes oli jõudnud nähtavasti tema koopa läbi otsida, muutus jälle sõbralikuks. «Räägi ära, kuidas kõik oli, siis mõtleme, kuidas edasi elada.»

«See ei ole minu oma,» Abbas puudutas jalaga ettevaatlikult plastikaatkotti. «Ma olin kogemata võõra kandami võtnud.»

«Narkootikumid mind ei huvita. Ja ülepea pole mul politseiga pistmist, ära seda karda.»

«Ah nii, sir...»

«Niisiis, mis seal Sinises Orus tegelikult juhtus?»

Abbas vaikis veidi, kogudes mõtteid, ja rääkis seejärel üksikasjaliselt ,ja täiesti tõetruult varitsusest ja kõigist tulevahetusele järgnenud sündmustest. Pealegi polnud neid eriti palju.

«Tuleme nüüd alguse juurde tagasi,» ütles taskulambiga mees, kuulanud tähelepanelikult tema jutu ära. «Milleks sulle hobust vaja oli?»

«Misjaoks inimesel üldse hobust vaja on?» kehitas Abbas õlgu. «Ma tahtsin kiiremini koju jõuda.»

«Meeldiv tõdeda, et meie plaanid langevad ühte... Mul on teile asjalik ettepanek, mister Rahman,» pöördus võõras lugupidavalt tema poole. «Kas te ei tahaks minu teenistusse astuda, et pärast väikest rännakut jõuda taas tagasi tsiviliseeritud maailma?»

«Sellest poleks ma julgenud unistadagi!» Abbasil jäi rõõmust hing kinni, ta tõstis palveks kokkupandud käed üles ja langes põlvili. «Olen valmis hakkama teie ustavaks orjaks, sir!»

«Misjaoks orjaks? Hakkate tegema oma tavalist tööd. Ja kuigi te rahapuudust ei tunne, nagu ma jõudsin veenduda, vpi täpsemalt öeldes lakkate tundmast, kui olete realiseerinud oma nii-öelda toodangu, olen ma valmis teie teenete

eest hästi tasuma... Näiteks kaks tuhat dollarit. Sobib?»

«Tasugu teile Allah!»

«Väga tore! Sellest hetkest peale olete minu teenistuses, mister Rahman. Võite püsti tõusta, või kui teile nii rohkem meeldib, istuge edasi. Ma usun teid... Homme jõuab siia väike karavan ja me ühineme sellega. Et kõik läheks libedasti ja ei tekiks liigseid küsimusi, koostasin ma teie jaoks väikese legendi. Ma loodan, te teate, mida see tähendab?»

«Muidugi, sir. Kui ma juba kord selliste asjadega tegelen ...»

«Kuivõrd mulle hakkas meeldima teie laviiniidee, siis võtan ma selle aluseks. Kõigest selle vahega, et me mõlemad oleme alpinistid ja kuulume ühte ekspeditsiooni, mis uurib juurdepääse Sjama Tarale. Kas teile selline variant sobib?»

«Täiesti, sir. Kuidas käsite, sir.»

«Teile teadmiseks võin öelda, et minu nimi on Charles Macdonald ja te teete õigesti, kui nimetati mind tulevikus nimepidi. Olete nõus?»

«Kuidas soovite, mister Macdonald.»

«Kui nii, siis keerake oma vaip kähku kokku ja lähme kiiresti üles teie varjupaika. Jõe poolt tuleb jäist rõskust ning oleks palju meeldivam arutada ülejäänud detaile rahulikult lõkke juures.»

öö möödus liigutavas üksmeeles. Abbas ei väsinud lisamast tulle kadakaid ja healõhnaline suits, milles keerlesid hõõguvad sädemed, laotus madalalt laiali jahtunud maapinna kohal.

Otse enne koitu lubas Macdonald äsjaleitud kaaslase kontrollimiseks endale veidi tukastada. Mässinud end soojemalt teki sisse, võttis ta märkamatult pihku «Walteri» ja teeskles magamist. Pea rinnal, jälgis ta veidi paotatud laugude vahelt teraselt varjude mängu ja kuulatas pingsalt vähimatki heli.

Kuid Abbas käitus eeskujulikult. Kui tuul muutis suunda, püüdis ta uinunud peremehest koguni suitsu eemale tõrjuda. Nähtavasti rahuldasid pakutud tingimused teda täielikult.

Lähenes Himaalaja koidik. Tuhkhallis hämus hakkasid paistma mäetippude sügavad varjud. Nagu sinkjas tardunud suits hõljusid hõbedases tühjuses pilved. Seejärel puh' kes kiiresti valgenevas taevas kirjeldamatu pooltoonide

64

mäng, soojad roosakad peegeldused välgatasid nagu tohutu ja järjest kiiremini pöörleva ratta kodarad.

Lõke ei pimestanud enam, kuid allpool oli maailm veel tardunud ja mustvalge. Mürises veeauru mattunud jõgi. Härmatanud teerada kiviklibusel kaldal oli nagu kaalutu ämblikuniit. Macdonald ei tahtnud oma silmi uskuda, kui nägi teerajal ähmast inimkogu. Ta heitis kiire pilgu oma tõepoolest tukkuma jäänud kaaslasele ja tõstis binokli silmade ette. Teelahkmele lähenes tõesti inimene. Kõige järgi otsustades pidi see olema kohalik elanik. Ta liikus edasi üsna kiiresti, aga mitte nagu maratoni jooksev sportlane, vaid otsekui liueldes, vaevu maad puudutades.

«Abbas!» Macdonald tõusis käratult ja äratas norskava pakistanlase. «Vaadake korraks sinna!» Ta surus teisele pihku igaks juhuks magamiskotti peidetud optilise sihikuga M-16-ne.

Silmapilkselt ärganud salakaubavedaja tõstis püssi ilunud liigutusega palgesse. «Madžnun1,» ütles ta, kui oli tükk aega jälginud jooksjat. «Teda sunnib tegutsema võõras tahe. Sellel maal, kus inimesed sarnanevad deemonitega ja kummardavad ansabe2, tuleb niisugust asja ette. Ma olen kuulnud vanemaid teekaaslasi neist rääkivat.»

«Kes see madžnun on?» küsis Macdonald binoklit silmade eest võtmata.

«Inimene, kellesse on asunud kuri jõud, sir.» «Ah nii? ... Miks ka mitte, väga tabav... Noh, võta ta õige maha!»

«Mismoodi... maha võtta, sir?» «Tuld!» kamandas austraallane vaikselt.

XII

Lahkumise puhul kinkis Robert Smith ülemlaamale poolegallonilise termose, mis tekitas kohaliku eliidi seas täieliku sensatsiooni, Dug-jüü kuningat esindav dzongi valitseja sai talle täiesti tarbetu, kuid siiski väga põneva tulekindlast klaasist kohvikannu.

Ülemlaama tundis ühteaegu ebamäärast rahutust ja kergendust, kui ta kirjutas oma vihikusse, et Ameerikast

1 Pöörane.

''0

1 Ebajumalad, iidolid.

tulnud mees kavatseb tõusta Suurele Harjale, ja teinud ringi ümber liustiku, minna Mustangi.

Smith hoidus oma marsruuti detailsemalt täpsustamast, et vältida teadlikku valet. Macdonaldi soovitusel, kes oli läinud ette koolmekohti uurima, andis Smith teejuhile kuhjaga igasuguseid majandusülesandeid ja palus endale

tõlgiks itaallase.

Tahes-tahtmata on eurooplane osavõtlikum, kui kolleeg peaks äkki raskustesse sattuma. Ka suhtub ta keskaegsete tavade kütkes oleva kohaliku administratsiooni väiklasse norimisse hoopis teisiti kui ebausklik šerpa, kes on kasvatatud hirmus karma ja Himaalaja fantaasia kohutavate sünnitiste, igasuguste deemonite, daakinite, elluärganud surnute ja lumeinimese ees.

Ei ülemlaama ega Bhutani võimude esindaja ei saanud vastu vaielda kutsumata külalise plaanide ootamatule ja seda kahtlasemale muutumisele. Triponilt ei olnud ikka veel mingit teadet, ja inimene, kel oli Nepaali viisa, võis talitada oma äranägemise järgi.

«Kustkaudu te lähete?» uuris ettevaatlikult dzongi valitseja. «Üle mäekuru või võtate kohe suuna üles mägedesse?»

«Mägedesse?» tegi Smith mureliku näo. «Sel aastaajal? Ma kardan, et lume sulamine võib meie teekonna väga raskeks teha.»

Otsekoheselt esitatud küsimusele vastamata andis ta siiski mõista, et eelistab teed üle Lha-la kuru.

«Miks ei võiks te ära oodata, kuni ojad kuivavad ja ilmad paremaks muutuvad?» küsis ülemlaama osavõtlikult.

«Kahjuks olen ma niigi kaotanud väga palju aega,» laiutas Smith kahetsevalt käsi. «Kui te nõustuksite mind abistama loa saamisel sõiduks Bhutani...» Ta ei lõpetanud mõtet, andes kogu oma ilmega mõista: ta on äärmiselt löödud sellest, et peab oma esialgsest plaanist loobuma.

Ülemlaama ja dzongi valitseja vaatasid tahtmatult teineteisele otsa. Mõlemad teadsid väga hästi, et see täiesti tundmatu võõramaalane ei saa iialgi kuningalt luba. Jäi mulje, et ta oli valinud uue taktika ja püüab oma lootustest loobumata Kõikeneelava Valguse võimukandjaid lausa šantažeerida.

Smith kasutas osavalt ära tekkinud keeruka situatsiooni, kuid rääkis täiesti siiralt. Bhutani pronks ahvatles teda endist viisi. Oma kombatava raskusega kaalus see

üles udused unistused mingi legendaarse oru küsitavatest varandustest.

«Ma ootan nii kaua, kui vaja,» kinnitas ta erilise lootuseta. «Kas te aitate mind?»

Dzongi valitseja tegi näo, nagu uuriks ta imepärast kingitust. Ta polnud tõepoolest varem näinud, et vesi võiks läbipaistvas klaasnõus keeda.

«Minust ei olene mitte midagi,» oli toetuseta jäänud ülemlaama sunnitud tunnistama.

«Näete nüüd, härrased!» kehitas Smith õlgu. Professor Valenti, kes tõlke tabamatute peensustega oli ise endale aru andmata kaasa aidanud ameeriklase võidule nurkasurutud oponentide üle, pidas vajalikuks tekkinud ebamugavat olukorda leevendada.

«Minu õpetatud kolleegi,» — kummardudes kergelt ülemlaamale, andis ta mõista, et praegu räägib ta enda nimel —, «huvitavad Bhutani pronksi sulatamise retseptid. Ja ei

midagi muud. On ju nii, mister Smith?» naeratas ta põgusalt, läinud üle inglise keelele. «Täpselt nii,» kinnitas ameeriklane. «Kui teie, kõrgeauline, saaksite aidata meie sõbral hankida vajalikud näidised, siis olen ma kindel, et ta ei kiirustaks lahkuma ja teil poleks põhjust muret tunda.» Nagu pererahvas, nii eelistas ka Valenti asju oma nimega mitte nimetada ega maininud kordagi orgu, kuigi oli sellest varem täiesti avalikult rääkinud.

Nii oli loodud mulje, et kohalolijatest ei olnud ainult Smith saladusse pühendatud. Selline ümbernurga ja vii-tamisi jutuajamise õhkkond aitas tal raskest olukorrast auga välja tulla. Formaalne keeld oleks juba iseenesest eeldanud saladuse osalist avaldamist, mille peale ei ülemlaama ega valitseja mitte kuidagi ei võinud välja minna, et mitte oma karmat raskendada. Seega siis pidi Smith ise vastutama kõigi tagajärgede eest, sest olukord sundis teda astuma saatuslikku sammu, kuigi ta ise sellest midagi ei teadnud. Budistlik eetika ei andnud peaaegu vähimatki võimalust sekkuda nii keerukasse situatsiooni, mille lõpud ja algused peitusid ilmselt eelmiste ümbersündide pilkases pimeduses.

«Teadmata saatuseniitide kõiki sõlmi ja kavalaid põiminguid, teadmata, kus peatuda, kus silmus sirgeks tõmmata, » arutas ülemlaama endamisi, «on ilmselt lihtsam jätta see meeletu tema enda hoopiski mitte kadestusväärse Saatuse hoolde. On ju selge, et ta tõttab vastu paratamatuse-

67

sele ja väga tugev joogi rimpotše Norbu aimab tema minevikujälgedes vere lõhna.»

«Ja kus on teine mägedest tulnud külaline?» küsis ülem-laama, kes mõistagi teadis, et Macdonald oli salaja omavoliliselt lahkunud. «Kas ta tuleb veel siia tagasi või on teil kohtumine kokku lepitud?»

Niivõrd otsesele ja selgele küsimusele pidi vastama keerutamata. Vale oleks varem või hiljem niikuinii välja tulnud ja see oleks kõik taganemisteed läbi lõiganud.

Smith tundis end ebamugavalt. Kes teab, millega nad võisid seal neetud orus kokku puutuda. Ja üldsegi ei ole Himaalaja koht, kus võib enda taga sildu põletada.

«Ma kohtasin mister .Macdonaldit esimest korda elus alles siin, Kõikeneelavas Valguses,» vastas ta, kaaludes iga sõna nagu valedetektori ees, mis on kogu tema olemuse tundlike elektriliste andurite võrku haaranud. «Ja seepärast ei söanda ma mulle võõra inimese kavatsuste kohta

midagi oletada.»

«Kas te siis ei leppinud kokku, et teete ühise retke mäekuru taha?» Sandlikarva vanamehe täpsest küsimusest õhkus jäist külmust, kuigi ta pidas end ülal niisama üks-kõikselt ja heatahtlikult nagu alati.

Kust ülemlaama need andmed sai, seda ei olnud vaja mõistatada. Idas, kus rändur kõiges sõltub tõlkidest, teejuhtidest ja teistest inimestest, kellel kõigil on silmad ja kõrvad peas, kuid kelle sisemaailma eraldatus on käsitamatu, saladusi ei ole.

«Me rääkisime temaga väga paljudest asjadest, kuid lõplikult ei ole veel midagi otsustatud.»

«Ja kus te siis lõpliku otsuse vastu võtate? Kas mäekurul või kohe jõe ääres?»

«Seda ei oska ma öelda,» pigistas Smith endast välja. «Mis siis ikka, lubage soovida teile edu,» võttis rimpotše Agvan rahumeeli jutud kokku ja keeras tühja tassi ümber, andes sellega märku, et audients on läbi. Saanud sõnasõjas revanši, ei loobunud ta lõpetuseks ometi hoiatusest: «Siiski, mõtelge veel kord järele, enne kui lähete vaba-tahtlikult vastu äraarvamatule ohule.»

Iga raku, iga vereliblega tunnetas Smith selle lahkumise eel tehtud viimse hoiatuse kõrvetavat hingust. Ja kuskil hingepõhjas lahvatas sõnulseletamatu atavistlik õudus-tunne ning ebausklikust mälust käis läbi mühisev pööris. Väliselt sõrmegi liigutamata põrkas ta sisimas tagasi, juba teades, et tagasiteed ei ole ning pole pääsu rööbaste vahelt,

68

kus nagu mööda jäist vagu kihutab hirmuäratavalt kiirust kogudes kellegi võhivõõras kelk.

Valenti, kes suhtus jutuajamisse üsna pealiskaudselt ja tegeles oma mõtetega, adus samuti seda ootamatu südant-pitsitava ängistuse hetkelist tulva, ja lõi äkitselt endas kõhklema. Kas ta ikka oli tõsiselt valmis kohtumiseks, mida ta oli oodanud pikki aastaid, ja peaasi — kas ta seda ikka veel endist viisi tahtiski? Selget vastust ta ei leidnud ja hinge jäi püsima rahutus.

Nagu ikka, leidis ta raskel hetkel abi teadmise kartmatusest, läbimõeldud tõe kristalsest selgusest. Elu tipp oli ammugi seljataha jäänud, laskumine ei tohiks enam eriliste avastustega üllatada. Niipea, kui harjumuspärane mõte ja kõik sellest loogiliselt tulenev oli läbi pea vilksatanud, läks süda kergeks ja kõik oli jälle selge.

Ka Robert Smith kogus end kiiresti. Meenutanud tütart ja naist, oma lohutamatut üksindust, pidas ta kainelt aru, kui suur on kandami kaal, mida ta valmistus heitma maa-ilma kohal kõikuvate kaalude kaussi. Ja otsustas, et mitte liialt suur. See tõi hinge rahu, kuid endine kihk jõuda iga hinna eest laulva pronksi saladuste jälile oli kadunud. Sai selgeks, et tõelist kirge tegelikult ei olnudki. Ta oli lihtsalt õhutanud endas midagi kiretaolist, et kuidagi täita hinge muserdavat tühjust, mis kihutas teda ülepeakaela maailma otsa tormama.

Nüüd oli ta jõudnud üsna selle maailma otsa lähedale. Kas tasus enam tagasi kohkuda, et lasta nukral üksindustundel uuesti enda üle võimust võtta?

Ülemlaama nägi, et tal oli õnnestunud valgeid mehi kohmetuma panna. Kuid kumbki neist suutis omamoodi ja väärikalt hirmust jagu saada. Budisti silmis oli see kahtlemata voorus. Ülemlaama taipas intuitiivselt, et ammendanud jõudu meeleheite mustast kaevust, on tulnukad taas enesekindlad, ning jättis nendega hüvasti sõbralikumalt, kui oli algul kavatsenud. Ta pomises koguni kaitsemantrat ja tõmbas õhku salamärgi. Kuigi võõraste silmad ei säranud omakasupüüdmatust otsijavaimust, ei olnud siiski nende sõnades tunda selle vale laostavat kõrvalmaitset, nulle taha end varjavad väiklased, alati hetke mõjul sündinud ihalused. Need inimesed olid leppinud lootusetusega, niis vaatas neile vastu teekonna lõpus, ja siiski tahtsid nad enne näha ja siis surra. Jah, nad ei olnud siirad ja kavaldasid, aga kellel oleks olnud võimu neid peatada?

Ülemlaama tajus võõraid endist viisi kui ühtset tervikut, teidmata neis tähelepanuväärseid erinevusi. Professor

69

Valenti, kes oli oma ulatuslike teadmistega jõudnud endale hea maine luua, kaotas ülemlaama silmis palju seetõttu, et oli nõustunud tõlgiks hakkama. Itaallasele tavaline žesti-kuleerimine oli vana kloostriülema meelest ilmne erapoolikuse märk ja süvendas taas juba hajuma hakanud kahtlusi.

Smithi tulid saatma kõik, suured ja väikesed. Mässinud end kollastesse räbalatesse, tõmbasid noorukesed noviitsid himukalt viimaseid lahkumiskingiks saadud sigarette. Perenaised tõid võikerakesi, nartsu keeratud kivinenud herneid ja pisut metsmesilaste mett.

Jõudis kätte lahkumishetk. Ang Temba oli kirevate lintidega ehitud jakid juba väravast välja saatnud, vana küüruvajunud munk suitsutas inimesed ja loomad kadakasuitsuga üle ning heitis kummarduseks pea langetanud ameeriklase õlgadele valge lahkumisrüü. Kannatamatult hirnusid pikka teekonda etteaimavad hobused, nad olid rahutud ja püüdsid parmusid eemale peletada. Templi-teenrid olid müüridele üles rivistunud ja saatsid külalisi pikkade lahtitõmmatavate pasunate kähiseva lauluga. Nende barbaarne üürgamine hämmastas Smithi mingi ürgse jõu ja lootusetusega. Nad oleksid otsekui taga nutnud veel elusaid lahkujaid. Pasunapuhujate harjaga mütsid, mis nii väga tuletasid meelde Trooja sõja kangelaste kiivreid, kõikusid kogu jõust pingulduvate põskede rütmis. Tuul pani munkade kollased ja punased rüüd lehvima ning õnnelikku reisi paluvate inimeste sõrmed ühinesid hüvastijätupuudutuses.

Koguni vana ülemlaama ilmus raamatukogu uksele, tuli paar astet allapoole ja tõstis õnnistades üles palvehelmed.

Smithile näis see kõik kordumatu ja tähendusrikas. Ta lahkus igaveseks väikesest omapärasest ja armsast maailmast, mille vastu ta oli südames jõudnud poolehoidu tundma hakata, ja teda ängistas mingi ebareaalsuse tajumine. Kohe astub ta sammu, siis teise, ja kõik hajub taevasse nagu miraaž.

Tundetulvas lehvitas ta nagu ristisõtta lahkuv rüütel ülemlaamale hüvastijätuks valget salli, jooksis Joy juurde ja laskus ilutsevalt ühele põlvele. Naine tõstis ta üles, suudles laubale, ja suutmata pisaraid tagasi hoida, tegi tema kohal katoliikliku ristimärgi.

Smith süleles Valentit, istus oma tasase hobuse sadu lasse ja ratsutas väravast välja.

Kiirustades järele pikaks veninud karavanile, võttis ta

70

välja punakuldselt läigatanud korneti ja hakkas mängima oma meelismeloodiat, mis käristas ja hellitas tema paljukannatanud südant.

Uinu kastesel niidul, kaunitar kaisus... Ta ei vaadanud kordagi selja taha ega näinud, kuidas pärani väravast libises sisse tume viirastus, verine haav rinnas. Inimesed põrkasid temast kohkunult eemale, vabastades talle tee trepi juurde, ning kuller, kelle silmad midagi ei näinud, hakkas ebakindla jalaga aeglaselt järgmist astet kobades trepist üles minema. Jõudnud trepimademele, kus seisis ülemlaama, sirutas ta viimase poole verest määrdunud päberirulli ja langes käskija jalge ette surnult maha.

XIII

Karavan, millega jõe ääres olid ühinenud Macdonald ja Abbas, jõudis kolmandal päeval Jumala Emale pühendatud pühasse sallu, kust algas pikk tõus mäekurule.

Hõõguvpunase kinnaveriga ülevõõbatud kivi juures, kus vanasti oli toodud inimohvreid, andis Ang Temba märku peatuda ja hobustelt maha tulla. Jakiajajad võtsid valmispandud kingitused ja astusid pelglikult põliste sammaldunud nulgude varju. Mets oh täis veetilkade langemise tuhmi sabinat ja mustade kaanide sahistamist, maad katvad okkad otse kihasid neist. Roninõgesed ja roostekarva sõnajalad liibusid vastu puutüvesid, mille ümber põimusid liaanid. Tumedates seisva vee lõikudes sagisid libedad kullesed. Kummalised haiged seened tungisid visalt valguse poole nagu pehkinud matmiskastidest paistvad surnu-luud.

Smith järgnes oma meestele puhtast uudishimust. Püüdes mitte vaadata jalge alla, kus okastega kaetud huumuse-kiht lausa kihises, tõmbas ta kopsudesse kõdunemishõngu-üst läppunud õhku. Vaevumärgatav rada viis peagi välja välule, kus olid kuhjas lamedad kiviplaadid. Kuid inimkäsi ei olnud puudutanud seda ürgset kaost. Vaid grottide laiad avad kandsid endal tundmatute, unustusse kadunud rahvaste kasinaid märke.

Märganud ühes ülemises koopas nõrka valguskuma, ronis Smith lähimale kaljule ja hakkas mööda kükloopide astmeid üles minema. Palveruum, kus mägilased olid süü-danud

oma lõhnapulgakesed, meenutas küll pigem saatanate kogunemiskohta, kus inimsööjad on pidu pidanud. Koredaid seinu ja tahmunud, ämblikuvõrkudes lage katsid kirjeldamatute monstrumite kujutised. Verised kihvad ja küünised rebisid kahvatut inimihu, raskete vanikutena rippusid irvitavad kolbad.

Määrdunud ja korpas, termiitide puretud altaritel helkis tuhmilt iidne pronks. Smithil jäi hing kinni. Need ainulaadsed kujud olid tõepoolest hindamatud. Ja pealegi ei kuulunud nad mitte kellelegi! Keegi ei valvanud neid ning vaid harvad rändurid kallasid roheliseks tõmbunud kaussidesse altaril joovastavat arrakit ja pühvlirasva. Oleks pruukinud vaid ära oodata, kuni jakiajajad lahkuvad ja Smith oleks saanud siinsete varanduste täielikuks peremeheks: ta oleks võinud kraapida metalli ükskõik milliselt esemelt või mõne neist koguni kaasa võtta. Kuid ta ei julgenud isegi puudutada pronkskujusid, kelle pehkinud ihukatetes pesitsesid limused ja putukad. Kõikeneelava Valguse müüride vahel veedetud nädalad ei olnud tühja läinud. Smith adus endas tugevat tagasihoidvat jõudu. Oli tekkinud kindel piir selle vahele, mis on lubatud ja mida mingil tingimusel teha ei tohi.

Ta heitis seitsme õnneaarde mustriga kaunistatud vermitud suitsutamisnõusse mahalastud presidendi profiiliga pooledollarilise ning lahkus pimedus*vaimude pühamust suures hingesegaduses.

Mida kõrgemale tõusis jalge all krigisev kiviklibune tee, seda sagedamini sattusid ette sogased veenired ja määrdunud jääkeeled põõsaste vahel. Peaaegu igal sammul kohkusid üles ja pugesid valgeks pleekinud juurepuntra-tesse peitu faasanid, demonstreerides oma sulestiku uskumatut värvikirevust.

Loojangu eel, mil püstloodis sein paremat kätt värvus kumast nukkerpunaseks ja soojaks, jõudis karavan mäe kurule. Mõlemale poole avanes hingemattev vaade. Otsapidi kivipüramiidi torgatud palvelindid ja luitunud lipucl hõljusid jahtuvas tuulevaikses õhus. Jakiajajad hüppasid raskelt maha, et tavapärase andamina mägede valitsejale ohverdada aegsasti varutud väikest kivi — jõekoolmeit kaasa toodud musta lihvitud jaspist, ilusa soonega ränikildu või kivistunud kõverat sarve.

Kaljud, mis meenutasid hiidsisalike ribisid, ja suured rahnud olid täis maalitud loendamatuid jumalakujutisi Sulaveed olid kohati maha pesnud kaugeltki mitte alati veekindlad värvid ja kivid olid värvilistest niredest

kirevad. Kivipüramiidiga kroonitud tipust ja taevaringide ääretusest õhkus lõpliku tõe aimust, nad sosistasid salamisi midagi ärevil, peatset ilmutust ihalevale hingele. Kuid kivide raske uni oli arusaamatu, mulluseid rohuliblesid paitava tuule puudutus kaalutu ning see igipõline aimus ei leidnud väljendust ei sõnas ega mõttes. Ainult nägemise kaudu, kui selline on tulebuda Ratnasambhava tahtmine, tungib hinge igaviku läkitus.

Kirevad vikerkaarenimbuses näod olid kui surematud aarded, mis ilmutasid end lootoseõites. Inimkäte tehtud kujud andsid stiihiate lakoonilisele loomingule täiuslikkuse ja lõpetatuse. Kõik oli tasakaalus ja sulgunud iseendasse. Ka kõige tühisem liivatera oli terviku lahutamatu osa ning selles tervikus sulasid kosmos ja inimene igaveseks ühte.

Polnud jõudu lahkuda sellest lipuräbalatega kaetud tumedast kivivarest, mille ümber aeglaselt keerles pilve-sina. Kuidas kivistuda, kaotamata mälu, kust saada igavesi silmi, et talletada endasse neid kutsuvaid kaugusi, kus päeva ja öö vaheldumises sünnib taevakehade ringkäik?

Ei ole midagi juhuslikku ja miski ei möödu jälge jätmata: äsja murdunud kivikillu sära, viimastest valguskiirtest helkiv veetilk tuule käes kiikuva kidura rohu-kõrre küljes, tuhm karvaudemes lilleõis...

Kurku tõusnud klomp ajendas Smithi tõmbama käest nimelist sõjaväelasekäevõru, mida ta oli harjunud kaitsvaks amuletiks pidama, ja ta heitis selle püramiidi Jalamile. Titaanteras kolksatas kaeblikult ning äratas uinunud mälu.

Kui silmipimestavalt avanes laskumisel tema ees maailma lõpmatus! Smithile näis, nagu oleks ta pärast pikaajalist ekslemist maa-alustes labürintides lõpuks vabadusse pääsenud. Häälte sumin tungis tema kurdistunud kõrvadesse, kus kuulipildujate tarin kadus plahvatuste mürinasse ja mürgiste vihmade lakkamatusse sahinasse.

Talle sai selgeks kõik nii iseendas kui ka maailmas — selleks, et see samal hetkel igaveseks unustada. Jäi vaid mälestus enneolematust kõrgusest.

Asjatult näitas neljakäeline jumalanna Dukkar kaljul teed vaimu varamusse. Smith ei mõistnud tema nõtkete käte keelt. Asjatult oli prints Maitreja hoidnud tema jaoks kannu surematu joogiga. Ta ei märganud lillede sisse peidetud anumat. Otsingute pärl mõtlike dalai-laamade peente sõrmede vahel ei säranud tema jaoks. Smithi kannul ratsutav Macdonald viskas veidi kõheldes

73

ühisesse hunnikusse pastapliiatsi — midagi sobivamat tal polnud — ja hakkas muretult vilistama.

Abbas üksinda sõitis paganlikust künkast mööda, põlglik naeratus näol, ja alles siis, kui tema pilk tabas tühja vahitorni, silus ta kergendustundega oma habet.

«Jõudsime ikka neist ette!» muigas Macdonald rahulolevalt. «Vahitornis pole mitte kedagi. Nii et esialgu läheb kõik plaanipäraselt. Ja teie kahtlesite!»

«Kuid nõustuge, et selleks oli ka põhjust,» vastas Smith tujutult.

«Sõdurid tulevad siia niipea, kui läbipääs avaneb, kuid ma lootsin sellele, et tavaliselt tripon ei kiirusta ja läheb mööda mitu nädalat, enne kui valvemeeskond kohale jõuab.»

«Jah, Charlie, teie võit.»

«Asi pole kihlveos,» muigas Macdonald rahulolevalt. «Aga kui kõik kukub välja täpselt nii, nagu ma olen mõtelnud, siis tunnen ma sellest puhtesteetilist naudingut. Idee organiseerib tegelikkust, kulla sõber. Vaim valitseb maailmakorralduse seaduste üle.»

«Kahjuks mitte alati...»

«Kui kõik on täpselt välja arvestatud, siis alati.» «Kuid meist oleks võidud ka ette jõuda,» vaidles Smith loiult vastu, hoides hobust laskumisel tagasi.

«Ealeski mitte!» puhkes Macdonald enesekindlalt naerma.

«Isegi siis, kui kuller oleks tagasi jõudnud?»
«Aga ta ei jõudnud ju tagasi, kulla sõber, selles see konks ongi. Veelgi enam, ta ei jõua kunagi tagasi.»
«Võib-olla,» kehitas Smith ükskõikselt õlgu.
Vahitorni taga oli kalmistu, kus olid oma viimse puhkepaiga leidnud nimetud rändurid. Ühed olid lahkunud igavesse ringkäiku laibasööjate nokkadest purustatutena, teised oli kandnud minema sulavesi või matnud enda alla kivilaviin. Tuhm kiviklibu ja hädine küngas, mis varjas kellegi juhuslikult kevadvetest väljauhutud luid, olid ühiseks mälestusmärgiks neile kõigile: patustele ja pühameestele ning lollpeadele — kõigile paradiisi otsijatele ja avantüristidele.
Ööbida otsustati mäekurul, et koidikul üksikasjalikult uurida laskumisteed. Jätnud telkide ülespanemise jaki-ajajate hooleks, hakas šerpa varustust lahti pakkima, ladudes asjalikult laiali plokid, kirkad, jäänaelad ja karabiin-Kaagid, millest tõmmatakse läbi köied.
Hoolimata sahibi kinnitusest, et Macdonald on puhastusrituaali

läbi teinud ja koguni laamade õnnistuse kaasa saanud, oli šerpa endasse sulgunud ja hoidus eemale. Tühjendades bambuspudeleid tšangiga, uuris ta hoolikalt iga köiepundart ja proovis vihaselt köit katki rebida. Mitte midagi ei võinud usaldada: ei asju ega lubadusi.
Hommikul, kui esimeste päikesekiirte illusoorset pitsi punuv mäng oli tuhmunud, asuti uurima mäekülge. Teekond kevadest suvesse läks läbi talve valduste. Põhjapoolne asend ning majesteetliku Sjama Tara vari olid säilitanud lume peaaegu kogu marsruudil. Lamedamate lõikude tihe paakunud firn vaheldus järsult langevate kaljuseinte ja jääkeeltega, mida pudenenud pinnas vaevalt kattis. Kohati oli jää liikumisest räsitud luistik ähvardavalt kummis ja täis kummalisi laialivalgunud jäääst torne. Läbi tugeva oranži valgusfiltriga varustatud binokli oli näha tuiskude häguseid keeriseid. Murenevate kaljude ja peeneks hõõrutud moreenide kohal uitasid kõige järgi otsustades tormituuled.
«Jajaa, pilt missugune!» laksutas Macdonald murelikult keelt. «Ausalt öeldes lootsin ma paremat.»
«Kuidas teie arvate, mister Temba, kas saame laskumisega hakkama?» pöördus Smith üsna lootusetult šerpa poole, kes binoklit silmade ees hoidis.
Ta oli valmis peaaegu rõõmuga kuulma eitavat vastust, laskumine näis talle ilmvõimatu. Ega need laamad ilmaaegu nii raudselt kinnitanud, et orust ei ole väljapääsu.
Teejuht lõi tusaselt käega, kiirustas «sandarmi» — mäeharjal üksikult seisva rahnu juurde — ja ronis osavasti selle otsa.
«Tubli!» vangutas Macdonald kadedalt pead. «Mina isiklikult pean laskumist võimalikuks, aga see on üks kuratlikult raske töö. Tuleb kogu oma jõud ja oskused välja panna, Robert. Kas te olete selleks valmis?»
«Mis meil muud üle jääb?» laiutas Smith vähimagi vaimustuseta käsi. «Kuid ma kardan, et tõelised raskused ootavad meid just seal all, kui me oleme teie sõnu kasutades «kõik välja pannud» ning kõlbame ehk veel ainult seeki... Teate, Charlie, te ei kujuta endale üldsegi ette, missuguse jampsi sisse te olete end mässinud.»
«Aga kas teie kujutate? »
«Peaaegu ei kujuta,» rõhutas Smith märgatavalt. «On's seal mingi vahe?»

«Vahe on tohutu! Teie, mägihundi jaoks on seal,» Smith näitas näpuga alla. «kõigest tundmatu org, aga minu jaoks, kes ma olen skeptik ja fatalist, on seal olematu maailm.»

75

«Ehk teete sedapuhku erandi ja seletate lähemalt?».

«Kui me peaksime sinna jõudma,» Smith osutas järsu peanoogutusega oru poole, mis oli mattunud indigovärvi varju, «taipate isegi.»

«Te käitute nagu meie sõber prelaat,» muigas Macdonald virilalt. «Milleks seda salatsemist tarvis on?»

«Ma lihtsalt ei taha lolliks jääda,» ütles Smith kangekaelselt ja lühidalt ning läks šerpale vastu. «Noh, kuidas on?»

«Proovime, sahib,» lubas Ang Temba üsna enesekindlalt. «On paar-kolm rasket lõiku, aga me saame neist üle kahekordsel nööril laskudes.»

«Ja mõnes kohas dülferis,» täpsustas Macdonald asjatundlikult. «On ju nii, mister Tiiger?»

Ang Temba ei teinud teda kuulmagi, ignoreerides täielikult ülemäära jutuhimulist austraallast.

«Mis te arvate, kas lumi on sobiv?» küsis Smith murelikult. «Mina olen ju täielik diletant ning minu tagasihoidlikud alpinistikogemused piirduvad Yosemite'i oru kaljudega.»

«Tõotan teile enneolematut glisseerimist kirka najal,» lausus Macdonald hoolimatult. «Olete minuga nõus, mister Temba?»

Serpa torkas vaid piparmündinätsu suhu ja hakkas seda melanhoolselt närima.

«Aga mis saab loomadest?» päris Smith murelikult, et

katkestada piinlikku pausi.

«Katsume nad alla lasta. Kui neist pooledki ellu jäävad, siis on teil vedanud, sahib. Jakiajajad jäävad ju niikuinii siia.»

«Kas neile ei saa auku pähe rääkida?» Macdonald nagu polekski märganud šerpa solvavat vaikimist. «Mitte mingi hinna eest?»

«Vastake ometi, mister Temba,» kortsutas Smith kulme. «Ei, sir,» surus teejuht läbi hammaste. «Nad aitavad meil laskuda ja lähevad koju. Nelja nädala pärast tulevad nad tagasi ja ootavad meid siin viis päeva. Kui me leiame teise tee ega tule enam siia, siis lähevad nad päriselt ära. Nii on kokku lepitud ja te teate seda, sir.»

«Siis pole midagi teha,» krimpsutas Macdonald nägu. «Loodame siiski, et me nelj« nädalaga toime tuleme.»

«Siis jäävad jakiajajad meie käsutusse kuni Mustangini välja,» lisas Smith rahustavalt. «Ang Tembal on õigus: nii on kokku lepitud.»

«Teie sõnad on lausa paksam minu hingehaavadele,»

76

noogutas Macdonald jahedalt. «Kurat võtku seda metsikut Aasiat koos tema haisvate jakkide ja...» Ta vakatas ja kummardus kaardi kohale. «Tuleb hakata marsruuti välja töötama,» lõpetas ta asjalikult.

Sellele järgnes viiskümmend kolm tundi kurnavat, lihaseid krampi kiskuvat tööd, mida katkestasid vaid lühikesed suigatushetked imekombel pisukesse lõhesse püstitatud üheinimesetelgis. Kuid ei, see oli õigupoolest üksainus lõputu öö, järelejätmatu palavikuline sonimine, täis lume-terade salakavalat sahinat, hammaste kiristamist ja nõi-dade ulgumist. Seejärel viirastus pikk liuglemine mööda laudsiledat lumist jääd, sinised

kriimud selle tuule ja päikese käes paakunud läikival pinnal ning põletav, viker-kaarevärvides sirendav tuulevihur. See oli mingi arutu pimestus, mil hingamine seiskus ning polnud jõudu tähele panna isegi valu veritsevate küünte all ja nöörist kõrvetatud peopesades. Ja kuskil siinsamas kõrval ning ometigi kättesaamatus kauguses katkesid kaljunukkidel viledaks hõõrdunud köied ja koormast vabastatud jakid kukkusid möirates suitsevasse sügavikku.

«Ära kiirusta!» karjusid täiest kõrist teejuht ja jakiajajad. «Üles! Alla!» Lisaks kostis katkeid Charles Macdo-naldi valitud vandesõnadest.

Nii üks kui ka teine käis ühtemoodi üle mõistuse ja ainult ärritas lund täispekstud kõrvu nagu kas juba juhtunud või paratamatult läheneva tragöödia ebamäärane kaja.

Kuid kõik läks üllatavalt hästi, kui mitte arvesse võtta kaht vigastatud jakki ja hobust, kes tuli maha lasta — vaene loom kukkus lumega kaetud prakku ja murdis jalaluu.

Kiirel käel pandi laager püsti, visati klaasike lahjendamata viskit hinge alla ning poeti magamiskottidesse. Õndsasse unustusse vajudes kuulis Smith särinat ja haistis vaimustavat lihalõhna — bhutaanlastest jakiajajad keetsid süüa. Malmkatlas, kuhu olid pandud suured lihatükid ja mägisibula tihked mugulad, võttis kuumaksaetud kivide soojus neist rohkesti mahla välja ning katlast tõusis nüüd ahvatlevat auru.

«Hobuseliha,» jõudis Smith veel mõtelda, kitsas magamiskotis vaevaliselt jalgu liigutades.

77

XIV

Ta ärkas veidi enne keskpäeva, hinges ammuununenud õnnetunne, kuigi luud-liikmed olid endist viisi valusad ja verised rakud peopesades pakitsesid.

Päike kõrvetas halastamatult, kuid rohi oli veel kastest märg, õhk karge ja joovastavalt magusalõhnaline. Üle roosteviiruliste piimjate kivide vulises oja ja selle taga paistis tohutu geisri korallvalge pimestav koonus. Ladestunud urbse soolakihiga kaetud paljandite kohal hõljus raske udu, aeg-ajalt vulksatasid seal pahaselt mullid. Siis tõi kerge tuulehoog joodi ja broomi haisu ning keelel oli selgesti tunda filmiemulsiooni maitset. Kuid taamal laius ikka, nii palju kui silm suutis haarata, toosama magusalõhnaline väli, ümaratel mätastel punetasid maasikad, niisketes nõgudes õitsesid säbrulised hüatsindid. Kui tuul muutis suunda, kandus üle oru erutav, paheliselt imal angervaksa lõhn. Selle kollakad tupsud õõtsusid nagu vahutordid sinakasrohelistel lainetel.

««Uinu kastesel niidul, kaunitar kaisus...»,» laulis Macdonald pilkavalt, kui nägi, et veidrik jänki on lõpuks ärganud. «Siin on kohe tõega paradiis! Isegi habemeajamiseks ei pruukinud vett soojendada, ma võtsin otse geis-rist... Kahju ainult, et mune ei ole.»

«Võite hommikueineks faasani ära keeta. Neid on siin musttuhat. Ja lõokesed!» Mõnusasti silmi vidutades ajas Macdonald pea kuklasse. «Kas te vähemalt teate, kuidas seda imetoredat paika nimetatakse? Minu ülitäpsel kaardil on selle koha peal valge laik.»

«Valge laik?» Singikonservi avades oli Smith endale sõrme lõiganud ja lakkus nüüd haava. «Kaldun arvama, et olete eneselegi teadmata märki tabanud. Kõige järgi otsus tades on see Valge Saar. Glaubrisoolast oonused on -selle piiride kindel tundemärk. Nii et õnnitlen teid, Charlie!

«Kah mul asi või midagi,» turtsatas Macdonald põlg likult. «Mõtelda vaid!» Ta kraapis tsampa tükiga pannilt rasva kokku, jõi kohvi ära ja sörkis oja juurde. Veidi aega

imetlenud vastuvoolu paigalpüsiva forelli kuldset väre lust, kuristas ta kärarikkalt ja pesi käed puhtaks. «Küll on külm vesi! Harjumatusest võtab hambad valutama.»

«Liustikuvesi... Kas hakkame liikuma?»

«Jah, tuleb teele asuda.» Macdonald pani raadio käima ja otsis vajaliku laine üles.

«Ulub?» tundis Smith huvi.

«Nagu nõiasabat.» Austraallane võttis osavalt peilingu. «Suund jääb niisiis endiseks — sada kümme.»

«Olgu nii.» Smith ajas end vaevaliselt sirgu ja otsis pilguga šerpat, kes karjatas tükk maad kaugemal lopsakal rohul ellujäänud loomi. Jakiajajad olid arvatavasti asunud teele juba koidikul.

Videviku laskudes oli salk alles teel. Taevas hambuliste mäeharjade kohal, mis piirasid orgu, veikles veel kõigis varajase eha värvides, kuid siin, korrapealt nukraks muutunud pujuväljadel, kus ei olnud ei teid ega märki inimesest, läks kiiresti pimedaks. Läbi j aheneva õhu sööstsid nahkhiired. Kuu kasin valgus langes metalsetele, ogaliste servadega lehtedele.

Kuskilt ilmusid sääseparved. Hammustustest põletavalt valusad laud paistetasid silmapilk üles. Ent vaevalt oli Smith jõudnud mõtelda, et peaks end girundiiniga korra-likult sisse määrima, kui tõusis meeldiv tuulehoog ja ajas vereimejate eskadrilli laiali.

«Justkui tellimise peale!» märkis Macdonald rahulolevalt. «Aga on ka aeg ööbimispaiga peale mõtlema hakata... Oot-oot, sealt paistaks nagu tuluke!»

Umbes pooleteise miili kaugusel väreles tõepoolest kutsuvalt mingi sooja tõotav tuluke.

«Oleks nagu gaasitõrvik,» pomises Macdonald murelikult, pingutades silmi. Smith võttis nahkvutlarist binokli.

Hallikas ovaalis oli näha suitsevat leeki ja jupike sellest valgustatud punakat seina.

«Tõrvik Te tabasite jälle märki, Charles,» kommenteeris Smith. «Ainult et mitte gaasitõrvik. Pigem põleb latern, mis valgustab maja ust.» «Bobby, te olete hulluks läinud! Kust see maja siia sai?» «Kui täpsem olla, siis on see villa. Kusjuures majal on portikus, peenikesed dooria sambad ja lehtla.» Mida hoolikamalt Smith vaatas, seda selgemalt nägi ta binoklis igasuguseid üksikasju: akantused kapiteelidel, treitud käsi-puutoed, vaasid, marmorkujud lehvikuna laotuva trepi käsipuudel. «Olen valmis pea dime'i[1] vastu pandiks panema, et see on Rooma villa, kui ma veel midagi mäletan sellest, mida meile kolledžis õpetati. «Te olete hulluks läinud,» kordas Macdonald kohkunult. «Ma ei tea, kuidas teie end tunnete, Charlie, aga minul

Ameerika Ühendriikide kümnesendine nõbemünt.

on miskipärast hirm.» Smith hüppas äravaevatud hobuselt maha ja ulatas binokli Macdonaldile. «Vaadake ise!»

Kuigi austraallase rinnal kõlkus vutlaris vähemalt sama hea «Zeiss», sirutas ta kuulekalt käe ja silmitses põgusalt öö tihenevas hämaruses raskesti eristatavaid trepikäike, peristüüli hapraid kontuure, purskkaevu ja pimeduse varjus kalbelt valendavaid kujusid.

«See sarnaneb väga Hadrianuse villaga, kuhu ma ükskord Rooma Foorumil kolades sattusin... Koguni pelar-goonid õitsevad savipottides.»

«Eks teie tea paremini, mina pole Roomas käinud.» «Kõige kentsakam on hoopis miski muu.» Macdonald vajus kössi, otsekui püüdes mingist sisemisest vastupanust võitu saada.

''0

«Paar minutit tagasi mõtlesin ma miskipärast sellest villast... Ei-ei, mitte villast üldse, vaid kuidas seda nüüd öelda, midagi umbes niisugust, et meie elu on ajalik... Ja äkki tuli mulle meelde kumer sillutatud kivitee, võidukaar, ma ei mäleta enam, oli see Tituse või Cons-tantinuse oma, kes kurat neist aru saab.»

«Ausalt öeldes üsna kummaline kokkusattumus.» «Rohkem kui kummaline... Ma ei oska öelda midagi kindlat selle villa kohta, aga varemeid ja õlipuusalu, kust ma vaatasin alla osaliselt säilinud sammastiku peale, nägin ma väga täpselt. Seejärel tuli mulle justkui uni peale, ma mõtlesin meie teekonna raskustele, mul hakkas endast veidi hale ja Rooma muinsused lendasid mul hoopiski peast. Kui poleks seda saatanlikku viirastust, ei oleks see mulle enam meeldegi tulnud...»

«Te arvate, et see on saatanlik viirastus?» küsis Smith

süngelt.

«Kohapeal saame sotti.»

«Kas siin võib maju olla?» hüüdis Smith tahapoole vaadates. «Mis teie sellest arvate, mister Temba?»

«Majad võivad olla igal pool, kus aga inimesed elavad,» vastas šerpa häirimatult. Märganud, et sahib ja tema kahtlane sõber olid hobustelt maha tulnud, ratsutas ta veidi eemale ja süütas oma pika hõbedast kabaga tiibeti piibu.

«Väga asjalik vastus,» mühatas Macdonald.

«Aga kas siin inimesi elab?» küsis Smith, otsekui tahtes

aega võita.

«Ei tea, sahib. Ma ei ole siin veel kunagi olnud.»

«Aga seal eespool on maja!»

«Ma näen, sahib.»

«Ja see ei tundu teile imelik?»

80

«Maja nagu maja ikka. Nähtavasti elavad selles rikkad inimesed.»

«Võiks arvata, et meie tšitšeroone mehkeldab päevad ja ööd läbi rooma tseesaritega,» pomises Macdonald. «Teate, ma olen naljast kaugel,» katkestas teda Smith. «Mina ka, Bobby, aga nali teeb kuidagi olemise kergemaks ... Mis me siis teeme, kas sõidame edasi või ootame hommikuni? Kuni valgemaks läheb?»

«Sõidame edasi!» pahvatas Smith, kellel hakkas oma otsustusvõimetuse pärast häbi. «Aga mul on siiski hirm,» tunnistas ta hetk hiljem. «On kuidagi kõhe tunne.»

«Aga mitte hirmsam kui Vietnamis?» Macdonald jõudis talle järele ja nende hobused sörkisid kõrvuti. «Või seal, jäise kaose keskel, kus polüpropüleenist köied katkesid nagu pabernöör?»

«See on teistmoodi hirrh, uskuge mind, Charlie.»

«Ma saan aru, et teistmoodi. Aga elu on ju üks ja seesama? See meie elu? Ja kui panus ei muutu, siis võib alustatud mängu jätkata. Või ei ole mul õigus?»

«On küll, sest peale hirmu tunnen ma ka uudishimu.»

«Mõistagi! Rooma villa keset Himaalajat!... Mõttetus!» ' «Te olete üleliia kategooriline, Charlie. Kõike võib ette tulla. Antiikmaailm puutus India budismiga kokku mitte just nii väga kaugel siinsetest paikadest. Igasugused kušaanid, Baktria, Sogdiana... On ju olemas legend, et Aleksander Suure sõdurite järeltulijad elavad seniajani ühes Himaalaja orus.»

«Jätke need teaduslikud targutused kus seda ja teist, Bobby!» Macdonald ratsutas kärsitult kaaslasest ette. «Kui intuitsioon mind ei peta,» heitis ta ümber pööramata üle õla, «siis ei oota meid seal hoopiski Aleksander Suur, või võtku mind kurat!»

«Varsti näeme!» hüüdis Smith talle järgnedes. Ülejäänud osa teest ratsutasid nad sõnagi lausumata ja jõudsid peagi suitsunud tellise karva võõbatud kahekorruselise villa juurde.

See oli pentsik maja, pigem lõpetamata kui lagunev ehitus. Arusaamatu oma lõpetamatuses, meenutas ta ehk kõige rohkem mingit Hollywoodi dekoratsiooni, kuigi kuskil ei olnud näha varjatud tellinguid ja mingeid sarikaid või vähemalt tugesid. Ja siiski ei saanud lahti muljest, et näed ainult fassaadi, mille taga lihtsalt ei ole kohta siseruumidele. Teinud ringi ümber selle ehituse ja leidmata Midagi muud peale lausmüüri, mis oli peaaegu vastu

aknaid surutud, mõtles Smith taas kallile maketile, mis väga osavasti kopeerib tegelikkust.

«Peab olema täielik kretiin, et siin filmida,» porises ta ja sidus hobuse käsipuu külge. See oli tõepoolest marmorist, iseloomulike soonte ja pragudega.

«Kogu küsimus on krabisevas,» Macdonald liigutas vilunult sõrmi, lugedes nähtamatuid rahatähti. «Kas astume sisse?»

Nad läksid ruttamata trepist üles, umbusklikult iga astet jalaga kontrollides. Pronksvardas tõrvik pärani uksest paremal heitis väreleva, mitmekordselt murduva valguskiire maja sisemusse.

«Oodake meid siin, Temba!» hüüdis Smith, enne kui astus üle kõrge ukseläve.

«Vaadake: «salve»!» osutas Macdonald ladina kirjale ukse kohal. «Ongi Rooma villa.»

Nad astusid edasi ja sattusid kohe aatriumi, mida valgustasid otse katuse täisnurkse avause kohal pilveloori taga purjetava kuu kahvatud kiired.

Väljastpoolt jäänud mulje majast oli olnud petlik. Näiliselt väike villa oli tegelikult üsna avar. Tühjadest ruumidest õhkus seiskunud jahedust ja mahajäetust. Kõikjal vedeles katusekivide ja telliste tükke, mingi tundmatu tsemenditaolise sideaine kivistunud känkraid. Ja taas oli võimatu aru saada, mis see pidi olema: kas vedelema jäänud ehituspraht või lagunemise jäljed.

Mingis ruumis, ilmselt oli see trikliinium, tuli Macdo-naldil taskulamp meelde ja ta valgustas lage.

«Et susi seda sööks!» vandus ta läbi kokkusurutud hammaste, kui valgusevihk langes hämmastavalt julgele erootilisele friisile. Lambivalguses helendavad värvid näisid erakordselt värsked ja kirkad.

«Ega te juhtumisi puritaan ei ole?» küsis Smith ettevaatlikult, imetledes frivoolsete stseenide lusti.

«Pigem vastupidi... Aga torgatagu mul silmad peast, kui ma ei näinud täpselt samasuguseid pilte Pompejis, majas, kuhu lastakse sisse ainult mehi.»

«Ja mis siis? Need on nii-öelda igavesed süžeed,» hakkas Smith rõõmsalt naerma. «Siin, Himaalajas võib midagi taolist kohata igal sammul. Kas te siis ei ole näinud tantristlikke kujusid?... Mul oleks nagu kivi südamelt langenud.»

«Mispärast?»

«Ma ei tea isegi,» venitas Smith. «Aga pärast kõike seda mulle näib...»

«Parem oleks, kui teile ei näiks,» katkestas Macdonald teda rämedalt. «Kas te Pompejis olete käinud?»

«Ei ole. See-eest olete teie igal pool käinud?»

«Niisiis,» ütles Macdonald järsult, pööramata torkele tähelepanu, «see on täpne koopia, üks ühele.»

«See ei tähenda veel midagi, Charlie, kui me võtame kas või sellesama filmitegemise, siis...»

«Käige oma filmiga kuradile!... Lihtsalt mulle tuli selle prahi otsas tampides meelde, kuidas ma omal ajal surnud linnas jalutasin.»

«Oleks parem, kui te poleks kuskil jalutanud!» tusanes Smith. «Aga kuidas lood ka poleks, siin on igati sobivad toad ja meil on võimalus öö inimese kombel mööda saata. Mina isiklikult olen tüdinud telgist, kuhu peab neljakäpuli sisse pugema.»

«Nagu soovite... Kutsuge Tiiger, mind ta niikuinii kuulda ei võta.»

«Üks hetk! Ma heidan ainult pilgu ülemisele korrusele. Ega teil siin üksinda kõhe ei hakka? Või tulete kaasa?»

«Laske käia,» ohkas Macdonald ja andis talle taskulambi.

Ameeriklane leidis peagi sisetrepi, valgustas taskulambiga iga nurka ja liikus edasi läbi tubade anfilaadi. Paljastel seintel liikusid varjud, jalge all krigises liiv.

Ootamatult sattus valguselaiku uks, mis viis kas lamedale katusele või kaetud galeriile, kuid madala käigu lõpus — Smithil tuli kummarduda — oli käänak ja selle taga avar saal.

Keset saali ilmus nähtavale tervest kivilahmakast tahutud laud, millel seisid arvukad pronkskujud. Smith pigistas silmad kinni ja hammustas huulde, nii et veri väljas — ta tahtis viirastust peletada. Ta oli esimesest pilgust tundnud ära idamid, mida ta oli näinud koopas. Süda tõmbus valuliselt kokku ja hakkas äkki lööma kiiresti ja otsekui tühjalt. Mattis hinge, laubale kerkis kleepuv, külm higi. Tundes, et ta variseb kohe maha, püüdis Smith toetuda käe alt äralibisevale seinale, kuid äkki läks kõik üle, otsekui oleks võluravim oma mõju avaldanud. Hingamine ühtlustus, süda töötas tavalises rütmis, iiveldus kadus, kuigi hetk tagasi pidi ta äärepealt teadvuse kaotama.

Kuid see ei olnud veel kõik! Liigutades kuivaks tõmbunud sõrmi, ei tundnud Smith tavalist põletavat valu. Verd immitsevad villid olid arusaamatul kombel kadunud. Kontrolliks tegi ta paar energilist kükki ja veendus, et imeline tervenemine ei piirdunud villidega: liikmetest ja

83

lihastest oli valu läinud. Haihtunud koos silmapilkselt kuivanud higiga.

Veidi rahunenud, valgustas Smith taskulambiga uuesti lauda, mis oli justkui laenuks võetud rooma saunast või ära aetud lahkamiskambrist.

Muide, mõte lauast vaid vilksatas läbi pea. Kogu tähelepanu, mida oli teritanud ebatavaline olukord, koondus täielikult laual seisvatele kujudele.

Selles mõistatuslikus majas ei olnud laual lihtsalt hulk pronkskoletisi. Smith oleks võinud vanduda, et nägi praegu enda ees absoluutselt neidsamu kujusid, milledest ta oli pidanud kahetsustundega loobuma Jumala Ema salus.

Siin oli rasedate kaitsja Lhamo, kes kihutas madudest valjastega muulal: kujul olid samad kohad hõõrdunud, toosama mustjasroheline paatina kattis jumaluse õudset palet, ja valge laip, mida ta õgis, ripnes samas jõuetus poosis teravate paljastatud kihvade vahel. Või siis Demt-šok, keda nimetati Heaks Õnneks... Koljukujuline kauss tema käes oli inkrusteeritud lainja koralliga, mis kujutas verd, ja need lained, nende muster ja koguni

ammuladestunud tolm — olid täpselt samasugused nagu koopas. Niivõrd täielik ühtelangevus oli võimatu ja mõeldamatu. Ei ole olemas täiesti identseid valandeid. Kala-tšakra — Ajaratas, Mahakala — Kõikeneelav Aeg, Sangdui, maagiline Hajagriva — need kõik olid tundmatu jõud toonud mäekuru taga asuvast metsast siia, viirastuslikku majja.

«Aga mis siis, kui see on ihalus?» mõtles Smith valuliselt.

Macdonald oli meenutanud Rooma varemeid ja.tuhast puhastatud Pompejid vaid möödaminnes, puhtjuhuslikult, kuid tema, Robert Smith, mõtles hindamatust pronksist peaaegu lakkamatult.

Ja siin see siis nüüd oli — võta, ta on sinu oma.

Mõistagi võtab ta viimase kui ühe nendest kujudest. Mis hinda selle eest tulevikus ka maksta ei tuleks, ta võtab ikka, ei lase õnnel käest libiseda, kuigi kogu selles loos on aimata põrgu hõngu.

Muide, Smith ei uskunud põrgusse ei enne ega ka pärast Vietnami.

Valatud metalli puudutamine tekitas kõhedust. Ta väristas õlgu, võttis taskulambi teise kätte ja nägi nurka lükatud malmahju. See oli tolle ahju täpne koopia, mis mäletamatul ajal oli soojendanud hotellituba, kus ta oli veetnud Lieniga oma pulmaöö.

84

Smith istus põrandale ja jäi mõttesse, peopesad kõvasti kõrvadel, kus kummaliselt tonaalsust muutes helises nagu kristallkelluke unustamatu õrn hääl.

XV

Erinevalt esimesest rühmast jäi professor Valenti laagrisse geisri juurde luhale. Must tiibeti telk, mille sissepääsu kohal aiugles elujoon, pandi üles keset põdrakanepit, kus uinutavalt sumisesid ennenägematud helesinised kimalased. Õigustatult arvates, et joodi ja broomi vannid aitavad podagra vastu, mõnules professor kuumas lombis ja vaatas heldimusega jakke, kes mälusid noort koirohtu: roheline vaht rippus tortidena karvastel, uskumatult nürimeelsetel koonudel. Enne pikka rännakut kulus ka loomadele puhkus ära. Ühesõnaga, laagris valitses täielik idüll. Joy oli enda peale võtnud kauni lamburineiu osa, igaks juhuks päevitas ta mäletsevatest loomadest hästi kaugel, heitnud seljast niigi üsna tinglikud bikiinid.

Üksnes rimoptše Norbu oli sel imepärasel hommikul asendanud magusa jõudeoleku, nagu ütlevad itaallased, oma tevalise tegevusega: ta mediteeris pantrinahal.

Pärast aeganõudvaid veeprotseduure ja täielikku puhastust sideme abil, mis käis läbi kogu tema seedetrakti, tegi joogi paar ülirasket aasanat ja tardus absoluutses liikuma-tuses. Tõusnud kõrgemale ajast ja ruumist, jättis tema hing maha maise kesta ja sööstis kosmose ääretusse.

Liikudes lihtsamalt keerulisemale ja lennates ühest, mõistagi mitte siitilma orust teise, hakkas hoolas kujus-taja esile kutsuma nägemusi, mis olid nirvaana taotlejale ette nähtud ja mida ta oli õppinud, elades jahukördi ja puhta vee peal Tiigriuru -kloostri maa-aluses kongis.

Suunanud pilgu sinna, kus pidi olema parema jala suur varvas, ning näinud seda.oma sisekaemuses, kujutas ta endale ette, kuidas varbalt koorub maha nahk, langeb tükkidena mädanenud liha ja paljastub valge luu. Sedamoodi järk-järgult oma maisest kehast vabanedes võis ta pilvedetagusest lõpmatusest eristada kogu oma skeleti iga üksikut luud.

Selleks et näha valgust, pidi enne läbi käima oma surma pimedusest. Selline oli harjutuse mõte. Teinud ennast laibaks, hakkas joogi muutma skelettideks kõiki maailma-ruumis asuvaid olevusi. Ta nägi selgesti, kuidas tema kõikvõimsa tahte mõjul kuhjus kokku luudest mägi. Luud

85

läksid ragisedes lõhki ja pudenesid tolmuks, aga mägi muudkui kasvas, võttis enda alla kogu nähtava ruumi. Ja siis äkki lahvatas leek, mis silmapilk neelas kogu jälgi surmakünka.

Kui Norbul oli esimest korda õnnestunud seesugust fantasmagooriat esile kutsuda, ei suutnud ta seda taluda ja kaotas teadvuse. Õigemini öeldes langes ta lõpmatusse košmaari, millest tal ei olnud jõudu välja rabelda. Heitunud süda pidi valu ja õuduse käes lõhkema, aga ärgata, nägemusest vabaneda polnud suutmist. Võimatu oli kätt või jalgagi liigutada. Näis, et tardunud keha on muutunud jääpangaks.

Süngest sügavikust tõi ta välja õpetaja. Too seletas kogenematule kujustajale, et ta ei ole täielikult vabanenud ihadest ja maailma võludest ning käskis harjutada uut nägemuste rida. Siis täitsid maa-aluse kongi fantastilised koletised; ilged deemonid, kelle kõrist tuli mäda-hõngulist õhku ja silmadest tilkus mäda, kihvadega nõia-moorid, sakiliste harjadega draakonid ja maod piirasid õnnetut vangi igast küljest.

Taas lahvatas puhastav leek ja rimpotše Norbu langes niisugusesse teadvusetuse seisundisse, mil inimene tunneb, et ta on lõpmata õnnetu ega taju mitte midagi muud.

Pärast seda oli ta olnud mitu päeva haige ja unistanud ainult surmast. Kuid kõik see oli jäänud kaugesse minevikku. Nüüd ei olnud Norbul nendest õuduspiltidest vabaneda sugugi raskem kui juua tass vett enne hingamishar-jutusi.

Ja jõudis kätte hetk, mil kujustaja nägi kirgast tähte, mis kerkis üles tema enda pooleldi liiva alla mattunud luukerest. Tähe järel lehvis pimestavalt eredate kuulikeste rodu. Rimpotše Norbu hakkas neid loendama ja sai kokku täpselt nelikümmend kuuli. See oli õpetaja seletust mööda täieliku vabanemise kindel märk. Kui kerge oli mediteerida sellel luhal. Rimpotše Norbu ei olnud kunagi varem adunud sellist hämmastavat vabaduse tunnet. Nägemused allusid talle vähimagi sisemise pingutuseta. Ilmselt andis tunda pühade paikade lähedus.

Rimpotše Norbu ei olnud veel hämmeldusest toibunud, kui tema laubast veeres välja hele pärl, kukkus maha ning vajus läbi maa ja maailma teiste kattekihtide: vee, tuule ja põletava tule. Samal hetkel muutus kujustaja keha kaalutuks ja läbipaistvaks nagu jää. Luud ja kogu väline nähtav osa olid kadunud. Kuid see ei kestnud kaua. Jõudnud viienda stiihiani — tühjuseni maailmaruumi äärel,

86

joonistas pärl nagu sabatäht tohutu kaare, temast lahvatas enneolematut valgust ja siis kadus ta nabasse.

See oli lootoseseeme. Kohe tõusis sellest võrse ja puhkes imeilus õis, tuues nähtavale peidetud aarde.

Budasid nägema oli joogit harjutanud toosama õpetaja, kes aina sundis teda kujustama jumalust kogu selle suuruses ja ilus.

Ja nüüd hakkasid budad taas ilma vähimagi pingutuseta ilmuma tema kulmude kohalt, sealt, kust enne oli välja veerenud pärl. Budasid oli lõpmata palju, nad täitsid kõik maailmad ja stiihiad ning maa, mis oli nüüd kuldne ja läbipaistev nagu klaas. Niisama

sädelevaks ja puhtaks muutus ka pantrinahal istuva Norbu keha, kui budad üksteise järel hakkasid temasse tagasi pöörduma.

Koondanud mõtte südame piirkonda, õppis õnnelik kujustaja budasid välja kutsuma ka sealt. Nad tulid üksteise järel, käes safiirist välgumärk, et peagi tagasi minna. Kõige krooniks oli kuldse õiekannuga safiirist lootos, mis kasvas välja nabast. Lootoseõiel puhkas kujustamisbuda, ka selle nabast kerkis üles lootoseõis, millel istus uus buda. Ning sellel lootoste ja budade jadal ei olnud lõppu.

Siis aga sündis ime, mis oli talle seni olnud kättesaamatu. Viievärviline helendus ümbritses kujustaja pead, mis kiirgas kalliskividest kirkamalt. Ta nägi pilve, millel hõljus Amitabha, kelle huultelt pudenesid lootosed ja langesid maha viljastava vihmana.

Kui maa ja taevas olid lootoste lõhnava eesriide taha. täielikult kadunud, tulid nabast välja lõvid ja sõid maagilisi lilli. Neelanud viimase lootoseõie, kadusid kuninglikud loomad Amitabha nabasse ning too peitis end eduka joogi pähe.

Sooritatud harjutus oli muidugi üks lihtsamaid, kuid ta oli sellega hakkama saanud tõepoolest hiilgavalt. Norbu ei tundnud end sugugi väsinuna, otse vastupidi, ta oli otsekui üleni uuenenud ja valmis suurteks tegudeks.

Kuid keskendudes üleminekuks samaadhi kõrgematele astmetele, mis avasid tühjuse olemuse ja sisu, tundis joogi arusaamatut vastumõju. Kõrvaline tume jõud sekkus tema nägemustesse ja lõhkus absoluutses tühjuses loodud särava konstruktsiooni.

Segamise üle pahane rändlaama tõstis pilgu, ja saanud tagasi teda ümbritseva alamat liiki illusioonide maailma nägemise võime, märkas ta tõmmunäolist kullerit, kelle rinnas oli lahtine haav. Kahtlemata nägi Norbu enda ees sedasama kullerit, kes oli jõudnud üle anda triponi

87

vereplekkides läkituse, milles viimane soovitas mõlemat valget võõrast kuni sõjameeste saabumiseni kinni pidada, tegemata sealjuures takistusi kuninga külalisele.

Ilmunud lung-gom-pa lähenes laagrile küll aeglaselt, aga vääramatult. Ta ei kõndinud, vaid otsekui hõljus tuules hõbedaselt lainetava rohu kohal. Näis, et teda suunas inimeste eluaseme poole mingi jõud, nii nagu raketile annab õige suuna kätte lennuki mootoritest eralduv soojus.

Auväärne Norbu ei taibanud rakettidest ega lennukitest suurt midagi, kuid see-eest oli tal hiilgavaid teadmisi mõnedest muudest asjadest. Ta sai kohe aru, et ta on. rolangi — surnu elluärkamise — tunnistaja ning on vaja viivitamatult sekkuda, kuni hauaelanik pole veel jõudnud midagi kurja korda saata.

Tähelepaneliku joogi pilgu eest ei jäänud varju ei surnu pimedad klaasistunud silmad ega ka valge naise kohkumus, kes oli otsekui kangestunud ja püüdis end tulutult katta pisikese punase siidisiiluga.

Tomaso Valenti puhkas pärast raviprotseduuri ja taevas säästis teda verdtarretavast vaatepildist, kuigi just temast pidi saama õela sealtilmaelaniku esimene ohver, rolang liikus otse musta banaki poole.

Joogi ajas oma lihaselise, laitmatult arenenud keha välkkiirelt sirgu ja hüppas õhku nagu pinge alt vabanenud vedru.

Kahe pika sammuga oli Norbu telgi ja kurjast jõust vaevatu vahel, tegi ringi tolle ümber, puhus otse tema elutusse näkku ja hüüdis:

«Hri!»

Surnut läbis värin, temast käis nagu lainevirvendus üle, ta hajus kihthaaval ja kadus jäljetult.

Norbu oli hingepõhjani vapustatud.

«Kui see oli rolang,» mõtles ta, «siis kuhu kadus laip? Kui aga karmalik nägemus, miks siis lagunes ta koost kõige lihtsama loitsu peale?»

Kes oleks võinud talle vastata?

Joy lamas sügavas minestuses ja professor Valenti ei aimanud midagi enneolematust valguse ja pimeduse kahevõitlusest, mis oli toimunud paari sammu kaugusel tema peatsist.

Ta tegi väljakirjutusi «Višnu-puraanast», millel oli otsene seos tema rännaku eesmärkidega, ning oli just peatuma jäänud ennustusel:

88

«Kalapa elanikud, kellel on suur joogavägi, taastavad kali juga lõpus..,»

Mille nimelt nad kahjuga lõpus, see tähendab inimkonna ajaloo praeguse ja kõige tumedama perioodi lõpus taastavad, see jäigi tal üles kirjutamata.

Teadvusele tulnud Joy südantlõhestav karjatus sundis teda välivoodilt lausa üles kargama.

Rahustanud nutva naise kuidagi maha, sundis Valenti teda jooma tubli lonksu brändit.

«Kallis, sa oled päikese käes üle kuumenenud,» seletas Valenti täiesti veendunult, kui Joy oli lõpuks pisut toibunud. «Sellepärast sulle viirastuski kurat teab mis.»

«Ei viirastunud ühti!» jäi naine kindlaks. «Võid tema käest küsida,» näitas ta väriseva käega oma vapra päästja poole.

Norbu istus lootosepoosis ja sõrmitses laisalt korallist palvehelmeid.

«Karmalik nägemus,» kommenteeris joogi tiibeti keeles, jäädes esialgu kõige tõenäolisema versiooni juurde.

«Näed nüüd!» rõõmustas Valenti. «Lihtsalt karmaük nägemus. Ja mis mina sulle ütlesin? Su pea kuumenes ül© ja sulle viirastus... Sa ütlesid, et ta haju6 õhku? Tähendab, teda polnudki tegelikult olemas.»

«Aga tema nägi ju ka,» kaitses Joy end meeleheitlikult, endal hambad suus plagisemas. «Nii et ka temale viirastus?»

«Massilise hallutsinatsiooni juhtum,» lõi professor oma autoriteedile toetudes hoolimatult käega. «Idamaadel tuleb seda ette. Ma olen sellest lugenud.»

«Ah et sina oled lugenud! Kas kuulete, tema on lugenud! Aga mina, palun võta teatavaks, nägin oma silmaga!» Ta pühkis ära silmanurka veerenud tigeda pisara.

«Kiisuke, sinuga on praegu raske rääkida,» oli kannatav Tomaso Valenti sunnitud ajutiselt taganema. «Rahune ja kogu end ning me jätkame oma väikest mõttevahetust.» Ta koguni näitas sõrmedega tillukest vahemaad. «Ma olen kindel, et terve mõistus jääb peale.»

«Lollpea!» ütles noor daam oma mehele esimest korda elus.

«Sa kohkusid ja sellepärast; oledki endast väljas!» tõstis Valenti tahtmatult häält, ta läks süngeks ja tõmbus endasse.

«Kas ma siis vaidlen vastu? Sa lihtsalt ei taha aru saada, mispärast,» Joy puhus vihaselt ära silme ette langenud

89

juuksesalgu ja ütles silphaaval: «Mis-pä-rast nimelt ma kohkusin?»

«Noh, mispärast siis?»

«Aga sellepärast, et ma mõtlesin kogu aeg selle õnnetu mehe peale! Ma ei tea isegi miks, aga mul oli tast lõpmata kahju! Ta suri nagu koer, nagu ustav koer, kes on peremehe käeviipe peale valmis tormama tulle, põrgusse — ma ei tea, kuhu veel! Said sa aru?»

«Oletagem, ja mis siis?»

«Sellepärast ta mulle ilmuski, et ei leidnud hauas rahu.»

«Mis sina siia puutud?»

«Puutun küll! Ülemlaama ei heitnud talle ainsatki pilku, võttis kirja ja astus temast lihtsalt üle, aga minul hakkas vaesekesest kahju ja...»

«Tühi loba! Naiste jutt!» prahvatas Valenti, kärsitu nagu kõik podagrahaiged. «Sinu kujutlusvõime mängis sulle vingerpussi. Võta parem paar tabletti eodiumi. Kuhu siis teie lähete?» küsis ta tiibeti keeles, märganud, et Norbu tõusis ja heitis naha üle õla.

«Mul on aeg teele asuda.»

«Kuid me otsustasime ju teha väikese puhkepeatuse!»

«Mind kutsub tee. Pühad paigad ootavad.»

«Tõepoolest, te panete meid raskesse olukorda, auväärne,» heitus Valenti ja hõõrus närviliselt käsi. «Ehk ootaksite vähemalt hommikuni? Aga sedasi äkitselt...»

«Teil on oma tee, mul oma.»

«Ja te olete valmis meid niisama lihtsalt saatuse hoolde jätma? Keset metsikut maad?... Mis siis ikka, valige endale missugune jakk tahate, tsampakotid aga...»

«Ma jõuan niigi pärale,» raputas joogi pead. «Ma tunnen, et nüüd ei ole mul vaja ei jakke ega toiduvarusid.»

«Kas põhjus on selles?...» Valenti vajus kössi. «Selles karmalikus nägemuses?»

«Võib-olla ei olnudki see karmalik.»

«Mis see siis oli?»

«Sansaara nägemus. Kuju võtnud valguse osakesed. Need on šimnused — nirvaana vaenlased —, kes pimestavad meie silmi. Aga valge daam võib rahulik olla: mitte midagi ei olnud.»

«Kuidas nii — ei olnud?» Valenti lükkas imestunult alahuule ette, mis andis tunnistust tema täielikust nõutusest.

«Niisama, mitte midagi... Ei ole ei valgust ega silmi, vaid ainult tühjus. Seepärat polnud ka vaimu.»

«Pidage, pidage!» protesteeris metafüüsilistes vaidlustes

90

kogenud professor. «Sellisel juhul ei ole ka tühjus mitte midagi muud kui individuaalne ettekujutus. Seda peate te ometi tunnistama, auväärne!»

«Nii see on,» nõustus Norbu. «Alguses oli ta olemas, pärast teda enam ei ole, enne teda ei olnud, siis ta ilmub.' Teda sünnitab vaid nägemus j õud, mis ongi ainumas tõde. Nagu tulvavesi hõlmab ta minevikku, olevikku ja tulevikku.»

«Piiramatu nägemuse samaadhi!» rõõmustas professor nagu laps ja kiirustas oponendile lõksu üles seadma. «Nii, nii, nii, kallis kolleeg... Kuid, mu armas sõber, ühel teisel, juba kõrgemal astmel näib teile, et nägemusjõud on samuti viirastus. Sõltudes kõrvalistest substantsidest, tekib ta koos nendega ja kaob koos nendega, nagu kuulmine, kui pole hääli, nagu haistmine, kui pole lõhnu.»

«Õige,» kinnitas joogi, märkamata loogilist lõksu. «Ihalus on pete, vorm on pete, tühjus on pete ja nägemusjõud on samuti pete. Rahunemine tuleb olematuses. Kuid saatana

ringtantsus hammustavad kukk, siga ja madu üksteist sabast. Inimeste, jumalate ja loomade maailmad, põrgud ja taevased kojad — kõik keerleb selle keskpunkti ümber. Ihalus, sõgedus ja kalkus on need kolm pahet, mis varjavad inimeste eest nirvaanat. Ihalus on neist kõige halvem. Ihalus vormiski valguse osakestest selle jälgi viirastuse.»

Joogi tõstis oma kolmpii ja hakkas hüvasti jätmata astuma ida poole, kaldudes veidi lõunasse, ning põdrakanepi lillad õiekobarad vajusid sujuvalt kokku üle laama õla allarippuva vurrudega kassipea järel.

Valentide abielupaar pöördus vaikides ja rusutult telki tagasi.

Välivoodil, kuhu professor oli jätnud oma töö, lebas linasest rüdest rull.

Valenti keeras selle hajameelselt lahti ega uskunud oma silmi. Tema ees oli neljaks eri värvi sektoriks jaotatud ring, mis ühendas nähtavaid stiihiaid. Ring oli joonistatud ruudu sisse, iga külgjoone keskel puutus ring sellega kokku ning see kõik ühtekokku sümboliseeris abstraktset kosmost. Kuid abstraktne diagramm oli seostatud reaalse maastikuga: ojaveenidest läbilõigatud roheline maa, koormatud karavanid, mis ronisid pilvede poole mööda nähtamatuid teeserpentiine, ja lumiste mägede ring otsekui sakiline teemantkroon.

Üleval, päikese ja kuu kõrval olid kujutatud idam Kalatšakra ja Kolmas pantšen-laama. Kolm valget ringi

piirasid taevasfääre, kus kõrge ülespidi äärtega katuse all uniselt naeratas tulevane maailmavalitseja Maitreja. Kõik seitse valitseja Tšakravartini õnneaaret moodustasid võidu-pärja.

See oli kuulus salajane mandala, mille arvatavasti oli hüvastijätuks kinkinud auväärne Norbu. Valenti oli Seda otsinud kõikjalt, kuid polnud suutnud kuskilt leida selle ihaldatud rulli ainsatki jälge.

Ja nüüd oli see siin tema käes! Kuid leidmisrõõmu tumestas kahtlus, mis jääkülma allikana tungis välja teadvuse tundmatute kihtide alt.

Mandala keskel kangastus talle veel üks ring, mida seal ei olnud, otsekui teine, ammu tuttav pilt haruldase joonise peal — see ring koosnes kukest, seast ja maost.

«Ihalus?» küsis professor endalt. «Ihalus ja teadmishimu?»

Vastust sellele küsimusele ei olnud.

Öises taevas kõikusid tühjad tähekirjas kaalukausid.

Kui märkamatult ja kiiresti oli möödunud see päev!

XVI

Alatasa muutudes, silmale tabamatult oma välisilmet ja sisustust vahetades tegi villa külaliste olemise tavatult mugavaks ning saatis neile imelikke unenägusid. Nüüd oli maja ümber vana, hooletusse jäetud park, siin oli grotte ja välusid ning ogaõunapuhmastes keerdusid laisalt rõngasse imetabased Asklepiose maod.

Nagu ämblikuvõrk, mis mässib endasse kuiva karu-ohaka, nii ümbritses inimesi tabamatu narkootiline loor. Kuidagi imeliselt kähku nürines uudishimu ja kadus tahtmine ikka jälle proovile panna nõiutud oaasi, kus aimati ära alateadvuse salapürgimused, mis vahel ülimalt ootamatul kujul kehastuse leidsid.

Viinapuudesse kasvanud lehtlates ootasid mängijaid kaardipakid ja nefriidist voolitud nuppudega malelauad, Ainult seltskonda ei saanud kuidagi kokku. Üksindust otsivad endassetõmbunud rändurid ladusid omaette keerulisi pasjansse või mängisid läbi salakavalaid malekombi-natsioone, soovimata suhelda teistega või nendega oma salajaseid mõtteid jagada.

Villa, mis säras värskest amarantvärvist, oleks nagu jagunenud üksikuteks isoleeritud pesadeks neisse varjunud

92

erakutega, kes olid unustanud mineviku ja kaotanud eesmärgid. Tundmatu kokk valmistas ja serveeris hõrgutavaid toite, mis rahuldasid ka kõige nõudlikumat maitset. Samavõrra viirastuslik, kuid väga tegev teenijaskond hoolitses hubasuse ja puhtuse eest. Katkise pelar-goonivaasi asemel olid välistrepil nüüd kristallkausid Niiluse lootoste ja kuldkaladega, kõik lagunemise ja mahajäetuse märgid olid otsekui nähtamatu käega ära pühitud.

Nii kaovad kriidiga koolitahvlile kirjutatud sõnad, nii langevad unustuse hõlma lahkunute kujud.

Päikeselõõsas õitsevate rooside kohal lendlesid joobunud nektarilinnud. Kastevärskus ei kadunud jahedast lehestikust, aia varjatud nurkades vulisesid väsimatud purskkaevud. Vahel sillerdas nende marmorkaussides jääkülm vein, mis väljaütlemata tuju mõjul muutis oma maitset ja buketti, vahel oli see hoopis õlu — alates pilsenist ja lõpetades porteriga —, kuid kõige sagedamini kokakoola ja apelsinimahl.

Ükskord leidsid Smith ja Macdonald trikliiniumis kivistunud tõruvähklastega kaetud amforad, kuid ei saanudki teada, mis neis oli: nad ei viitsinud anumaid avada.

«Santorini vein?» küsis Smith endalt. «Aga võib-olla falerno?»

«Kõige tõenäolisemalt oliivõli,» otsustas Macdonald.

Ja nad unustasid bituumeniga kinnivalatud nõud, mis olid järgmiseks hommikuks kadunud nagu piimamehe poolt eelmisel päeval trepile jäetud ja kasutamata piim. Üksi vähenõudlik Ang Temba avastas ikka ja alati ühe ja sellesama joogi, puudutades huultega purskkaevust tõusvat juga: külma tšangi. See ei üllatanud teda põrmugi. Ju siis oli selline kohalike, inimestesse sõbralikult suhtuvate vaimude komme. Teisi, hoopis rafineeritumaid ande ei teadnud šerpa tahtagi ning magas seepärast rahulikult ja sügavasti. Ta ei kuulnud, kuidas öösiti helisesid santuri keeled ja kõlisesid tamburiinid Abbasi toas, kuidas sealt kuni hommikuni kostis arusaamatut sekeldamist, naise kiljumist ja naeru. Serpa tegi endale hommikueineks tavalist jahukörti ega vaevunud mõtlema, mida söövad teised. Avastanud ühel hommikul oonükskausis peotäie datleid, proovis teejuht möödaminnes üht imelist vilja, see tundus talle liiga lääge ja ta unustas need. Oli aeg ajada jakid karjamaale. Kui sahib võib endale lubada aega surnuks lüüa, siis teejuht peab oma kohustusi meeles pidama. Ta on ju teenistuses ja iga päeva eest makstakse talle palka...

93

Ang Temba eksis, kui ta arvas, et tema patroon lihtsalt laiskleb.

Smithi jälitasid hääled. Need hüüdsid teda puude tagant, kutsusid endale järgnema mööda tolmust radade labürinti. Kitsemuraka kidalised varred tõmbasid verised punktiirid tema näole ja kätele. Kuslapuu lõhnas, õielõhnast sõgedad kärbsed keerutasid

ühe koha peal oma ringtantsu, aga Smithi meelitasid hääled ikka kaugemale, sinna, kus roostetanud okastraadi taga oli aimata hoopis teistsugust maastikku: riisipõllud, õitsvate jõgede roogu täis kasvanud sängid ning mererand palmide ning armetute mattidest onni-dega. Kuskil seal, vaiadele ehitatud hüti pilkases pimeduses sündis järelejätmatu kutse, mis ei andnud rahu ei päeval ega öösel. Sinna jõuda oli täiesti võimatu: traat-spiraalid, millel rippusid räbalatükid ja väljaheidetega määritud elektronandurid, lõppesid järsaku juures, kus tuprusid pilved, ning too teine maa näis hõljuvat kõige selle kohal nagu järvemiraaž päikesest lõõskavas kõrbes.

Vaikset naeru ja niisket, hingesööbivat sosinat saatis korneti kaeblik hääl. Kui ei oleks olnud traati, millel kõikusid higilõhna püüdvad andurid, ega kuulmiine paakunud punases savis, oleks Smith sööstnud sinna, et ujuda üle udulainete.

Sel hommikul ärkas ta hilja, sõi kiirustades ja suuremat mõtlemata sellele, kust see toit tuleb: kausitäis pannkooke Saigoni moodi, želeetaoline kilpkonnaliha ja teravalt lõhnav kalasoust njuk-nam, mille sees oli õhukesteks rõngasteks lõigatud punane pipar. Vaigistanud kõris puhkenud tulekahju tassi kuldse teega, milles ujusid mälestusi taas-elustavad lootose õielehed, pani ta selga flanellülikonna — kust see küll tuli? — ja järgnes kutsele. Hele taevas lõikas valusasti silma läbi tšampa piimjast mahlast paisunud okste. Heitnud öösel maha kõik lehed, hargnesid oksad nagu hirvesarved ja moodustasid keerukaid mustreid, mis varjasid allapoole viivaid astmeid.

Aias läks Smith otse läbi kitsemuraka ja kuslapuude tihniku, et jõuda kiiremini traadi juurde, mis tõkestas tema teed.

Kuivanud oksaraagudeks ja rohelisteks lehtedeks maskeerunud aeglased palvetajad kukutasid end tema õlgadele ja klammerdusid viledaks kulunud riide külge. Jalgade all praksusid purunevad teokarbid.

Aeg-ajalt läbi lauluviisi kostvad hääled juhtisid teda eesmärgi poole nagu raadiomajakas.

Macdonald sõi hommikueineks kuuma bouillabaisse'i

94

Marseilles' moodi ning peale väga maitsvaid Ostende austreid sidruni ja jääga. Hõbenõus, mida kaunistasid lõvipead, rohetas jääkülm Champagne'ile õnnistusrikka 1929. aasta «Dom Pierre Perignoni» pudel. Ja kohe läks lahti tavaline mäng.

Vaevalt jõudis Macdonald huuli niisutada, kui veini maik tabamatul kombel muutus. See ei olnud enam kuiv rohekalt veiklev šampanja, vaid pigem tugevasti lahjendatud viski, nii et eriti selgesti oli tunda kanarbikuturba suitsust lisamaiku. Kas tõesti oli ta salajas ühte tahtes tegelikult soovinud ikkagi hoopis teist?

«Ja miks ka mitte, kurat võtaks! Hing ja keha ei koos-kõlasta kaugeltki alati oma kavatsusi. Organism teab ise paremini, mida tal vaja on, ja kui ta valis viski, siis olgu viski... Kas tohiks paluda veidi kangemat?»

Alkoholi protsent tõusis silmapilkselt. Vedeliku varjund paksu põhjaga klaasis, milleks pokaal oli transformeerunud, muutus märksa tumedamaks.

«Väga hea!» kiitis Macdonald nähtamatute jõudude tööd. ««Hankey Bannister»,» määras ta viski sordi kindlaks. «Kuigi kohasem oleks olnud musta sildiga «Johnny Walker ».»

See, et ta leidis klaasi põhjast kuldsovrini George III kujutisega, täpselt samasuguse, nagu oli kujutatud «Hankey Bannisteri» pudelil, teda ei üllatanud. Kontrollimisel osutus münt kahtlaselt kergeks. See oli vermitud mingist ancdeeritud plastmassist, kusjuures tal

oli ainult üks pool — reversist polnud jälgegi. Selgus, et teenistusvalmis vaim, aga ühtaegu ka Macdonald ise, ei teadnud, kuidas nägi välja ehtne sovrin. Pudeli eredavärviline silt, millel ilutses lokitud parukaga džentelmen, sobis vaevalt etaloniks. Niisiis oli ülesanne ühtaegu raske ja ahvatlev. Kui Macdonald, kes oli aastaid tegutsenud Vahemere kandis, säilitas sisimas mälestust sealse köögi šedöövritest, siis näiteks kulda mäletas ainult pea. Tuli anda nähtamatutele jõududele õppetund ja kutsuda mälus esile tinglik ettekujutus tuumast, mis koosneb seitsmekümne üheksast prootonist ja saja kaheksateistkümnest neutronist välis-elektronide konfiguratsiooniga 5di0 6s1.

Teaduse keel osutus arusaadavamaks ning münt omandas vajaliku kaalu ja kõla, kuigi tagakülg jäi ikka veel puhtaks. Polnud midagi parata — Macdonald ei olnud ehtsat gini kunagi käes hoidnud. Ta ei suutnud ka ette kujutada, kuidas näevad välja luidoor, dubloon, piaster ja

muud kuldvasika reaalsed teisendid, mille antikvaarne väärtus ületas suuresti neetud metalli enda hinna.

Aga kui ei saa jõukust koguda muinsuse arvel, miks siis mitte teenida materjali pealt? See päris arukas idee ei jõudnud veel kujugi võtta, kui põrandale hakkasid kõlinal sadama ühe poolega kettad. Peagi oli neid nii palju, et kullavihm tuli tahtejõudu appi võttes peatada. Oli mõeldamatu siit välja toimetada nii tohutut raskust. Alkeemiline, koostiselt absoluutselt puhas kuld tuli viivitamatult hävitada.

Arutledes kainelt ja pragmaatiliselt, võttis Macdonald nõuks protsessi lihtsustada, otsis rahataskust sajadollarilise rahatähe ja hakkas õhust tegema selle koopiaid, muutes suvaliselt seeriaid ja numbreid.

Poole tunniga teenis ta ligikaudu kaks miljonit, nagu tal õnnestus, kuigi üsna ligilähedaselt, kindlaks teha raha üle lugedes, mis võttis märksa rohkem aega kui pool tundi.

Järgmise seeria eksperimente tegi ta teemantidega. Sõnastades mõttes kristallograafilise ülesande — süsinikuaatomite oktaeedriline kuubilise süngoonia ruumvõre — sai Macdonald hiiglasliku monokristalli, mis oli umbes kaks korda suurem kui «Kuh-i nur», «Cullinan» ja «Orlov» kokku. Omandanud sel kombel tohutu varanduse, mis oli kontsentreeritud täiesti tühisesse massi, ei suutnud ta end tagasi hoida ja puistas rutakalt lauale hunnikusse imekaunilt lihvitud — ülekaalus oli kaksiklihv — briljante, mis heitsid siniseid, oranže ja kõigis teistes vikerkaarevärvides kiiri.

Aarete silmitsemine viis Macdonaldi vaibumatu eufooria seisundisse. Muide, hullutav loomisprotsess joovastas vist rohkemgi, kui briljantide värvilistes sähvatustes peituvad kogu maailma ahvatlused.

Ennast peatada ei olnud sugugi lihtne. Suutmata pöörata vaimustatud pilku ennenägematult kalliskivide hunnikult, lisas Macdonald sellesse aeg-ajalt mõne meistriteose: navettlihvis markiisi, enneolematult suure, paari-tuhandekaraadilise smaragdi. Vahel muutis ta nagu kiusakas kollektsionäär värvi, andis teemanditele sinaka, roosaka või ebatavalise roheka varjundi.

Meeletu pingutusega, mis oleks kergesti võinud esile kutsuda mõne ajuveresoone lõhkemise, hävitas austraallane lõpuks rahatähed ja ginid. Kulla suur kaal ja alati individuaalne koostis võisid ootamatult alt vedada, ka dollarite numbrid lõhnasid üsna tugevasti kriminaalkuriteo järele. Ei, miski maailmas ei ole võrreldav kalliskividega.

"0

Nad on süütult puhtad ja absoluutselt väljaspool kahtlust selle sõna kõige tõsisemas mõttes.

Paari tunniga sai Macdonaldist multimiljonär, ta oli põrmustanud kõige peadpööritavamad Guinessi raamatusse kantud rekordid. Jäi vaid üle veenduda, et kõik see ei olnud tühipaljas jamps, ja mõtelda hoolega järele, kuidas pääseda välja teisest, kahjuks kaugeltki mitte nii jumalikust mängust...

Rõõmu tunda oli veel vara. Varandus võis nagu nõia-kuld muutuda tuhaks ja selja taga valvas väsimatu surm. Macdonald raputas end tardumusest lahti, heitis pilgu kellale ja kohkus. Edukast laskumisest orgu oli möödunud tervelt üksteist päeva! Mida oli ta kogu see aeg teinud, millega aega viitnud? Aju oli otsekui vikerkaarevärvides veiklevasse loori mässitud.

Libistades hajameelselt läbi sõrmede peotäit kristalle, jäi Macdonald vaatama tahkude kaleidoskoopilises keerises kiirgavat tähte, selles murduvad kiired andsid tunnistust lihvi ületamatust meisterlikkusest. Niisugust kivi ei olnud ega saanudki maailmas olemas olla.

Kuid hindamatu toodangu all lookas laual ei muutunud midagi. Jumal või saatan, kes kuulekalt täitis kõik mõttes antud käsud, vaikis. Võib-olla oli ta üksluisest mängust lihtsalt tüdinud.

Mis siis ikka, seda enam oli aeg hakata tegutsema. Macdonald häälestas saatejaama, andis edasi kodeeritud signaali ja lülitus siis sidesatelliidi lainele. Mõõteriistad näitasid püsivat sidet, kuid kõrvaline allikas, mille epitsenter oli kuskil siinsamas lähedal, summutas kindlalt kogu informatsioonivahetuse. Eeter sulgus nõiutud oru ümber, just nagu oleks see neutrontäht. Kõigest üks meloodiliselt piiksuv signaal eristus selgesti müratausta segadikus. Neid signaale edastav saatja oli samuti kuskil läheduses ja järelikult väljapoole orgu tema signaalid ei jõudnud. «Informatsiooni vangla,» muigas Macdonald ja tegi märgi kaardile.

«Tuleb minna edasi,» mõtles ta ja pani peilimisraami kokku. «Ja see pikaleveninud partii kiiremini ära lõpetada. Harutada kõik sõlmed lahti ja juhtida partii vigurite ootamatu vahetusega pätti... Kus Smith on? Ja Abbas?»

Smithi toas, mida kasinalt valgustasid ribikardinatest läbitungivad längus päikesekiired, oli lämbe ja hämar. Hoolikalt vahtplasti pakitud pronks seisis plekiribadega ülelöödud alles lahtistes vineerkastides. Toa kaugemasse nurka virna laotud arhailine pakkematerjal mõjus Macdonaldile

97

rahustavalt. Mnemosyne kingid tundusid talle selle läbi mõnevõrra materiaalsemad. Siinsamas mõtles ta enda tarbeks välja duralumiiniumist konteinerid, millel olid hingedega sulused ja hulk klambreid, et kinnitada konteinereid käeraudade abil randme külge.

Selleks, et jõuda Abbasi eluruumi, tuli minna sisegale-riile ja kõndida ümber aatriumi. Läbilõikavad, pigem nukrad kui lõbusad idamaise muusika helid olid heaks orientiiriks. Paotanud vaikselt ukse, heitis Macdonald pilgu tuppa.

Kaks veetlevat, hädapärast gaasriide voltidega varjatud näitsikut keerlesid melanhoolselt, käed pea kohal, nähtamatu orkestri saatel. Nende rikkalikult võitud võlud läikisid viltu langevas valguses rasvaselt. Ühes tantsijannas tundis Macdonald ära Rosita Liarezi, kes möödunud aastal oli võitnud Miss Universumi tiitli, teine osutus tundmatuks etiooplannaks või nuubialannaks ning paistis silma oma eriti ümarate vormidega.

Abbas ise lesis uhkel horasani vaibal ja imes laisalt nargileed.

Vermitud kuldliudadel oli kõikvõimalikke kleepuva välimusega maiustusi, soolaga ülepuistatud pistaatsiamandlid ja suud värskendavaid seemneid. Miskipärast laest alla rippuva musliindrapeeringu tagant paistsid mingid kitsa kaelaga kannud, poolvääriskividega inkrusteeri-tud saablid, ränilukuga püstolid ja ajast koltunud ning hõbedaga kaunistatud elevandikihvad. Arvukate suitsupannide kohal hõljus uniselt lämmatav aromaatne suitsuvine. Terav muskuse, sandlipuu ja roosiõli lõhn pani silmad kipitama.

Kõigist orgu laskunutest osutus Abbas kõige järjekindlamaks. Loonud endale midagi muhameedlaste paradiisi taolist, ei kaldunud ta leitust karvavõrdki kõrvale. Pakis-tanlase õlise läikega silmad vahtisid tühjusesse. Macdonald sulges vaikselt ukse.

Smithi leidis ta nagu ikka tühermaalt, korneti hõbesuu-line huultel. «Sa risti all ärka Famagustas,» soigus nukker kaja.

Reostatud järsakut ja traatspiraale polnud enam ollagi. Aia roostetanud varbade taga laius kiviklibune tasane maa, mis sulas kauguses ühte silmapiiriga. Läbi kerge vine paistvad kauged mäeharjad olid nagu lillast sametist.

Ilmselt oli ameeriklane ise hävitanud mälu haiglased nägemused.

98

«Mis siin on juhtunud?» küsis Macdonald, kaapides endalegi märkamatult varbadelt roostekihti.

«Mis ma oskan teile öelda?» Smith krimpsutas nägu ja kohendas prille. «Ma leidsin plastikpommi ja detonaatori-kapsli...»

«Leidsite?» kordas Macdonald tähendusrikkalt. «Ühesõnaga, avastasin hommikusöögi ajal enda ees laual,» täpsustas Smith.

«Ja otsustasite traattõkkesse läbikäigu teha?»

«Ju vist...»

«Aga nii,» austraallane rõhutas seda sõna, «kas siis nii ei läinud kuidagi korda?» «Ma ei tea, ma ei proovinud.»

«Miks?»

«Lihtsalt ei proovinud,» krimpsutas Smith pahaselt nägu. «Plastik andis mulle idee. Pistsin süütenööri otsapidi detonaatorisse ja...»

«Süütenööri te ei nimetanud.»

«Kas tõesti? Aga selgus et mul oli ka süütenööri...» pilutas Smith nõutult silmi.

«Hea küll, olgu pealegi,» torises Macdonald, pöörates suuri vaevu pilgu ära veidi kõõritavatelt helesinistelt silmadelt.

«Ma tegin kõik nagu kord ja kohus, koguni pigistasin näpitstangidega kapsli kinni...»

«Kust te näpitstangid saite, kurat võtaks?»

«Ei tea,» ja taas reetis punakate ripsmete värin segadust. Ilmselt ei olnud Smith veel päriselt unistustest ärganud ega andnud endale aru, kus ja mispärast esemed tekivad.

«Jätkake,» lõi Macdonald käega.

«Ühesõnaga, ma tegutsesin eeskirjade järgi, aga plahvatust miskipärast ei toimunud, kuigi süütenöör suitses... Kui tuli pidi minu meelest jõudma detonaatorini, kadus traat ära, nagu poleks seda olemas olnudki.»

«Traati ei olnudki olemas ... enne teid.»

«Jah, ma mõistan... Koos traadiga kadus ka kuristik, mis oli ääretasa udu täis.»

«Lühidalt öeldes toimus see, mida te olite soovinud?» hüüatas Macdonald pigem veendes kui küsides.

«Küllap vist,» vastas ameeriklane kõhklevalt. «Ma ei mäleta... Praegu igatahes enam ei mäleta.»
«Aga pronks teie toas? Kas pakkisite ise selle sisse?»
«Vist küll...»
«Lõite oma käega kastid kokku? Ja plekiribad peale? Kas teil haamer on? Ja naelad?»
99
«Minu.meelest on,» pingutas Smith meenutada ja noogutas. «Ühes pakis olid...»
«Polnud seal tühjagi!» osatas Macdonald pahaselt. «Kas rna siis ei tea, mis meil oli ja mida meil ei olnud kaasas? ... Kastid on muide kokku klopsitud ainsamagi naelata. Ma vaatasin järele.»
«Kuidas nii — ainsamagi naelata?»
«Kust mina tean?... Võib-olla on nad millegagi kokku liimitud...»
«See asi tuleb välja selgitada, Charlie,» vangutas Smitn murelikult pead, otsekui tahtes unerammestust maha raputada. «Ma tahaksin nii väga oma pronksi säilitada.»
«Mina ka,» tunnistas Macdonald tahtmatult.
«Mis, ka teil on pronksi?»
«Midagi sellesarnast.» Austraallane keerutas ebamääraselt kätt. «Ja mulle teeb samavõrra muret kui teilegi, kas... kraam säilib, õigemini öeldes, jääb stabiilseks.»
«Need on reaalsed esemed, Charlie,» noogutas Smith mõistvalt. «Igatahes koosnevad nad aatomitest nagu meie ise ja meid ümbritsev loodus... Mul on portatiivne spekt-romeeter, ma kontrollisin.»
«See kõlab lohutavalt, kui te seda kõike — kujusid, kontrollimist ja spektromeetrit — ei näinud unes.»
«Aga kas teie ei näe oma elu unes, Charlie? Mis siis, kui me ka iseennast näeme vaid unes?»
«Noh, niisugust asja on võimatu kontrollida. Nii et tühja kah sellest filosoofiast. Kas teate, ma olen kõige viimase ajani olnud veendunud materialist, kuigi käin sündsuse huvides kirikus... Harva küll, peab ütlema, väga harva, aga siiski...»
«Ka mina, kolleeg, kuid varem ei olnud mul vähimatki lootust nii-öelda teistsugusele eksistentsile.»
«Ja nüüd on?» küsis Macdonald vaikselt, üllatusärevus hääles.
«Võib-olla ma eksin, aga mulle tundub... Ah, ma ei tea ise ka, mis mulle nimelt tundub, Charlie, kuid tekkinud eelaimus on mulle meeletult tähtis... Eelaimus, vari...»
«Missugune eelaimus?»
«Ma ei tahaks sellest rääkida. Ärge pange pahaks.»
«Kardate minema peletada?»
«Võib-olla.»
«Ja ootamatult ärgata keset tavalist armetust?» «Mitte keset armetust, vaid põrgus.»
«On see tühipaljas sõnakõlks?»
«Ei, Charlie, see on minu kreedo. Kindlas teadmises, et
100
ees ootab meid vaid olematus, on kergem taluda kannatusi, eks ole?»
«Me elame põrgus ja lunastame võõraid patte, kuid õnneks ei ole meid mõistetud karistust kandma määramata ajaks?»
«Seda võib sõnastada ka nii.»
«Üpris banaalne.»

«Kas teile ei tundu, et inimese elu üldse on üsna banaalne ja suuresti mõttetu? Muide, mõttetusega on niisama raske leppida nagu iseenda hävimisega. Tahtmatult küsid endalt: milleks?»

«Ja teil on sobiv vastus käepärast?»

«Veel paar päeva tagasi oleksin ma täiesti veendunult vastanud ei, aga praegu, Charlie... Praegu ma ei tea...»

«Järelikult on teile kangastunud paradiisi viirastus. Nagu sellele lollile Abbasile, kes on endale sisse seadnud mõnusa väikese seraili. Aga mis sellest Abbasist ikka tahta? Rumal ja harimatu, pooleldi kirjaoskamatu inimene, aga teie, Bobby, ma loodan, teie saate ju ometi aru, et need näitsikud oskavad vaid linnu kombel siristada ja õigel hetkel kirglikult soiguda... Ja ei midagi muud.»

«Missugused näitsikud, Charlie?» ajas Smith üllatusest silmad pärani.

«Sihukesed,» porises Macdonald. «Kuldsed, pronksised, et vanatühi neid võtaks... Kas te kavatsete siin veel kaua aega surnuks lüüa?» küsis ta järsult teemat muutes. «Kas poleks aeg teele asuda?»

«Kuhu?»

«Kuidas kuhu?» Macdonaldil läks nördimusest sülg kurku. «Ärgake ometi üles, Bobby! Me oleme kaotanud jumal teab kui palju aega. On vaja see tasa teha!... Või eelistate tagasi pöörduda?»

«Tagasi pöörduda?» Smith pures mõtlikult huult. «Pigem siiski mitte. Ma tahaksin natuke veel siinsamas olla, kas või uudishimu pärast.»

«Siis pange end kähku teekonnaks valmis!» kiirustas Macdonald teda tagant, saanud oma tavalise enesetunde lõpuks tagasi. «Kus on teie hindamatu Tiiger?»

«Aga Charlie, mul pole vähimatki tahtmist kuhugi ülepeakaela tormata. Too leiab meid siitki eest.»

«Millest te räägite, Bobby? Mis too?»

«Ausõna, ma ei tea isegi... Igatahes kõik see, mis peab juhtuma, ei lähe meist mööda, nii mulle vähemalt näib Kas poleks õigem vaikselt ära oodata? Mul on siin hea Charlie.»

101

«Talitage, kuidas paremaks peate!» Macdonald ei varjanud oma ärritust. «Aga mina ruttan vastu, kas või uudishimu pärast, andke mulle plagieerimine andeks!»

«Tõesõna, miks siis kohe sedasi... Kui te nii väga peale käite...»

«Ma ei käi peale,» täpsustas Macdonald meelitavalt. «Ma palun. Mulle tundub, et me ei peaks viivitama. See teie too kiirustab meid ja otsekui tõotab, et eespool...» Ta jäi ootamatult vait ja tõmbas vestluskaaslast käisest. Kulunud flanell rebenes kärinal.

«Mis lahti?» tahtis Smith küsida, aga ta pilk langes sinisele, paksu tolmukorraga kaetud «Landrowerile», ta köhatas ja vaikis.

Auto seisis kõigest paarikümne jardi kaugusel ja heitis maapinnale geomeetriliselt selgepiirilise varju.

«Kas teie soovisite seda?» küsis löödud Macdonald vaikselt.

«Ei, ei tea... Aga teie?»

«Ka mina ei tea, aga vist olen süüdlane siiski mina... Mis siis ikka, läki!»

«Landrowerile» lähemale jõudes lõi ta kuidagi kõhklema, alateadlikult otsides ukse käepidet. Lukk klõpsatas lahti, kuid mitte otsekohe, vaid väikese hilinemisega. Samamoodi järk-järgult, otsekui fotopaberil, ilmusid armatuurlauale skaalad ja osutid

ning lukuaugus hakkas paistma messingist süütevõti. Macdonald tahtis seda juba keerata, aga samas kostis allalastud aknast Smithi hämmeldunud hüüatus:

«See on ju monoliit!»

«Mis asi?» ei saanud Macdonald aru.

«Asi on nii, et kapoti kaas on kerega ja rattad poritiibadega ühes tükis!» hüüdis Smith nördinult, kuid samas näis ta otsekui ehmuvat ja parandas end süüdlaslikult: «Aga ei, ma vist ei märganud väikest pilu... Ka rattad...»

«Nõndaks,» ohkas Macdonald murelikult, aimates ülejäänut. «Proovige kapotti avada.» Ta vajus vastu seljatuge, kulmud keskendunult kortsus, ja püüdis tohutu sisemise ponnistusega oma mõtteid neetud autost eemale juhtida. «Mis seal on? Mis?» hüüdis ta kannatamatult, kõigest jõust püüdes mitte märgata metalli kriginat, mis kostis eestpoolt. «Vastake kiiremini!» nõudis ta, kui kapoti ülestõstetud kaas varjas tema pilgu eest taeva.

«Mitte kui midagi,» vastas Smith viivitades, tal oli äkki kurgus kipitama hakanud. «Pime tühjus ... See tähendab,

102

midagi hakkab seal vist välja joonistuma... Õhufilter, süütepool, aku, aga ilma klemmideta...»

«Aitab küll,» ohkas Macdonald väsinult, lükkas jalaga . ust ja astus maha kruusale. «Niikuinii ei liigu sihuke auto iial paigalt.»

«Jah,» noogutas Smith süngelt. «Too ei ole tuttav masinaehituse põhialustega.»

Nad mõistsid teineteist poolelt sõnalt.

«Meie teadmised kõigest on liiga umbmäärased, et kujutada ette iga mutrit ja iga seibi,» muigas Macdonald.

«Toitesüsteem,» lisas Smith omalt poolt.

«Elektrisüsteem, määrimine,» arendas Macdonald teemat juba märksa lustilisemalt.

«Lõtkud!» naeratas Smith vastu. «Keermesamm!»

«See käib ühele inimesele üle jõu.»

«Kui ta just ei tööta Fordi konstrueerimisbüroos.»

«Tuleb kraam jakkide selga laduda, Bobby!»

«Küllap vist jah, Charlie... Kas lähme peilingu järgi?»

«See on kõige kindlam, kuigi mul poleks midagi selle vastu, et korrigeerida marsruuti professor Valenüga. Nad on juba üsna lähedal.»

«Kust te seda teate?»

«Tean.»

«See ei ole vastus, Charlie.»

«Ega te ei mõista mind hukka, kui ma tunnistan üles, et panin enne lahkumist paika «lutika»?» ««Lutika»?»

«Ma loodan, te kujutate ette, mida see sõna tähendab?»

« Pealtkuulamismikrofoni? »

«Milleks nii rängad sõnad? See on lihtsalt tilluke saatja, ei midagi rohkemat. Ma kinnitasin selle proua Valenti sadula külge ja seepärast tean, mõistagi umbkaudu, kus asub praegu kõige võluvam tagumik tuhande miili raadiuses.»

«Kes te tegelikult olete, Charlie?» küsis Smith heitunult, hõõrudes prille seemisnaha tükiga.

«On see teile tõepoolest nii väga tähtis?» lõi Macdonald väsinult käega. «Siin ja praegu?»

103

XVII

Valentide abielupaar sattus Rooma villa juurde siis, kui ettevalmistused teekonna jätkamiseks olid täies hoos.

Ang Temba laskis ringi kui orav rattas, ladudes kraami tujukate, koormakandmisest juba võõrdunud loomade selga. Pead ähvardavalt õieli, sõrgadega maad kaevates, taganesid nad kangekaelselt, püüdes kammitsaist vabaneda. Smithil oli järjekordselt kahju, et jakiajajaid polnud enam kaasas, need olid kogenud ja kannatlikud mehed, kes tundsid peensusteni Jama karvaste teenrite loomust.

«Kas teile ei näi, sõber,» heitis Macdonald nalja, «et meie ettevalmistused edasiliikumiseks sarnanevad corridaga?»

«Ma ei ole Hispaanias käinud,» ei läinud Smith teise lustliku tujuga kaasa.. Kogu öö olid teda vaevanud painajalikud unenäod. Ta vedeles asemel peaaegu keskpäevani, kuid polnud ikkagi välja maganud ja nüüd ärritas teda iga pisiasi.

«Ja mis takistas teid korraks Mehhikosse reisimast?»

«Elu,» vastas lakooniliselt Smith, kes aitas šerpal kaste jakkide selga tõsta.

Tema kõrv tabas eemalt kostva kellukeste helina, ta tõstis hoiatavalt vasaku käe ja jäi kuulatama.

«Ma arvan, et need on meie sõbrad,» orienteerus Macdonald nagu alati silmapilkselt. «Ega siin üksteisest mööda ei pääse...»

Peagi sõitis väike karavan villa külalislahkelt pärani väravast sisse.

«Võib-olla oleks parem, kui me lööksime oma laagri üles kuskil siinsamas lähedal?» Professor vaatas varjamatu hämmastusega õitsvat aeda ja hingas ahnelt sisse närbuvate heleroheliste tšampaõite kibekat jahedat hõngu. «Kahju on seda ilu tallata!»

«Ärge tehke väljagi,» heitis Smith hooletult käega.

«Ma ei julge kinnitada, et see õitsev oaas ei haihtu nagu miraaž niipea, kui me oleme oma selja taga värava sulgenud,» sõnas Macdonald melanhoolselt, aidates kaunist Joyd sadulast maha.

Elegantsetes kulunud teksades ja eest lahtises taskute ja pagunitega sinises särgis nägi sihvakas ja rinnakas itaallanna väga veetlev välja.

«Loodan, et meie jaoks leidub mõni vaba tuba?» Võtnud kätte koti tualett-tarvete ja kosmeetikaga, kinkis Joy Smithile võluva naeratuse.

104

«Proua, teie jaoks on valmis pandud presidendile määratud ruumid,» haaras Macdonald initsiatiivi enda kätte. «Täname teid, et valisite peatuspaigaks just meie hotelli.»

«Ja mis on selle hotelli nimi?»

««Amarantvilla»,» ilmutas Smith leidlikkust, ta oli veidi tusane, et teda tõrjuti kõrvale. «Klass «viis tärni»!»

«Köök täidab iga teie tellimuse!» naeris austraallane lühidalt.

«Kas tõesti?» Joy elevusest punetav tuuldunud nägu kahvatas pisut. «Sain ma teist õigesti aru?»

«Kahjuks küll, proua Valenti,» noogutas Smith nukra kaastundega.

«Ma pean end korda tegema,» lausus otsekohe endasse sulgunud naine ja läks, külg ees, meeste vahelt läbi trepi poole. «Ega ma ära ei eksi?»

«Võtke endale ükskõik missugune tuba,» soovitas Smith ega teinud katsetki daami saata.

«Kollektsioonid?» tundis professor huvi ja tõmbas küünega üle pakkide külge seotud konteineri.

«Loodetavasti,» vastas Macdonald üsna ebamääraselt.

«Nii et ka teiega on juhtunud igasuguseid imelikke asju?» Valenti heitis kriitilise pilgu antiiksetele sammastele, ilmselt barokk-ajastust pärinevatele akendele ja näotule gooti stiilis võlvkaarele, mida pooleldi varjas kamina korsten. «Muidugi ei saa midagi niisugust olemas olla, mu sõbrad.» Et ratsutamisest surnud jalgu liikuma saada, masseeris ta kergelt sääremarju ja hakkas kruusaga kaetud teerajal energiliselt kõndima. «Selliseid ehitusi ma ei tunne.»

Carrara marmorist kujud ja nende sajanditepikkust iga reetvad mustad peenikesed praod, aja voolust silutud piirjooned meeldisid talle veelgi vähem.

«See ei ole Kreeka,» lausus ta selge koolitatud lektori-häälega, «ka mitte langusaja Rooma ja muidugi mitte Gandhara, mis oleks ehk väheselgi määral ootuspärane olnud. See on armetu ja nõme eklektika, mille on sünnitanud arenenud, kuid ebatäpne mälu. Ja ma jään nõusse teie prognoosiga, mister Macdonald. Arvatavasti hajub kangastus niipea, kui kaob seda toitev läte.»

Smithi valdas keerukae tunne, see oM pettumus ja kummatigi läks tal süda kergemaks, kui ta kõndis itaallase kannul nagu hüpnotiseeritu. Erinevalt temast ja Macdo-naldist, kes eelistasid oma mõtteid avaldada vihjamisi, esitas professor Valenti oma järeldused teadusliku halastamatuse ja sirgjoonelisusega. Ta otsekui mõtiskles valjusti,

105

hinnates vapustava eksperimendi esimesi tulemusi, hoolimata sellest, et oh ise selles eksperimendis suuresti katsejänese osas.

«Aga mis see siiski on?» küsis kummalisest sisemisest tõrkest hoolimata Smith, nipsutades sõrmega minema Psyche tuharal tukkuva teo. «Objektiivne reaalsus või massihüpnoos?»

«Ma ei välista ei ühte ega teist,» tundis Valenti oma vastuse täpsusest mõnu, «kuigi eelistaksin viimast. Hingerahu nimel. Just hingerahu nimel, kahjuks küll, ja mitte objektiivse analüüsi alusel, nagu teil oleks olnud õigus loota.»

«Ma saan teist aru,» ohkas Smith mõistvalt. «Saan väga hästi aru... Ang aitab teil loomad paika panna.» Ta andis šerpale käega märku lähemale tulla. «Kui need uhked roosid peaksid jakkidele maitsema, siis meil pole midagi selle vastu. Eks ole, mister Temba?»

Vaikival kokkuleppel otsustati veeta see öö villas ja hommikul üheskoos edasi minna. Mida rohkem inimesi, seda kindlam. Pealegi oli päev sama hästi kui õhtus. Päike oli juba märgatavalt kaldunud tohutu suure areeni sakilise serva poole, räigeid, metalse varjundiga värve mahendas sametine vari.

Pärast ühist õhtusööki, kus lauale toodi peaaegu demonstratiivselt ainult omad, viimse raasuni kontrollitud tagavarad ja sõnatult ignoreeriti tekkivaid sööke, läks Macdonald alla aeda sigarit suitsetama. Ta tahtis segamatult nautida haruldast sigarit, mis oli keeratud parimast Kuuba tubakast, ja veidi mõtiskleda.

Puude vahelt paistis jahtuv hõbehall kiviklibune tasandik. Kuskil seal kaugel, klaasja õhuvirvenduse taga, ootas mõistatuse lahendus. Tärkas eelaimus, et saatus juhib ta viimse piirini ja jätab siis hinge heitma kuskil käsitamatu avastuse lävel.

Macdonald väristas end jahedas ja viskas susisema hakanud sigarijupi purki, kus olid mõõtmatult kauge Niiluse delta helesinised lootosed, ööseks sulgunud õienuppudega dekadentlikud haiged lilled ei tundunud talle kujutlusvõime uperpallina või nilbusena, vaid väljakutsena, kassi varjamatu mõnitusena, kes valvab küünte vahelt lahti lastud hiirt.

Maja poole tagasi astudes kuulis ta hingeldamist ja rabelemist ning süütas taskulambi, mida alati kaasas kandis. Hullunud Abbas, kelle veriseks küünistatud nägu moonutas pingutusegrimass, tiris kuhugi kogu jõust vastupanevat

106

Joyd. Naine tardus hetkeks, tabatuna valguskiirest, varjas küünarnukiga eest lahti läinud pluusi ning libises ebaloomulikult aeglaselt edasi piki seina galerii poole.

Abbas tõi kuuldavale kurgupõhjast tuleva kõõksatuse, haaras tupest tumeda teraga noa ja tõmbus kassi kombel küüru, valmistudes tapvaks hüppeks, kuid Macdonald sööstis tema jalgade ette maha, haaras kinni relvastatud käest ja väänas selle järsult kõrvale. Raksatasid rebenevad kõõlused, aga enne kui pakistanlane jõudis tajuda põrgulikku valu, andis Macdonald talle mitte kuigi tugeva, aga täpse löögi meelekohta. Vaevalt seda küll vaja oli, aga peaaegu instinktiivselt tegutsev Macdonald ei suutnud poolel teel peatuma jääda.

Macdonald upitas elutu keha õlale ja vaatas ringi, otsides, kuhu oli kadunud Joy.

«Elajas!» surus ta läbi hammaste, lastes liikumatu kandami põlvedele rantsatada.

Nuubialanna ja iluduskuninganna keerlesid väsimatult mööda viirukisuitsust sinakat tuba, nende kontsade all nätsusid rasvased pahlavaküpsised.

«Kaduge!» lõi Macdonald käed kokku, ajades kaunitarid nurkadesse laiali nagu poksijad pärast gongilööki. «Vett!»

Nuubialanna astus hoolimatult üle maha kukkunud gaas-salli ja ulatas talle kitsa kaelaga ja kaardus tilaga kannu. Macdonald tõi pakistanlase teadvusele. Koondanud mõtted esmaabipakile, püüdis ta saata teist kaunitari seda tooma, kuid too ei saanud aru, ainult värahtas oma nurgas.

Macdonald pidi esmaabipakile ise järele minema. Nähtavasti ei olnud pakistanlasel kuigi valus. Igatahes magas mees rahulikult, kui Macdonald tagasi tuli. Joy küüntest jäänud verised kriimud olid imekombel armistunud ja vaevalt aimatavad tõmmul, rõugetest puretud näol. Jäi üle vaid vigastatud käsi kõvasti rinna külge siduda ja jätta Abbas tema enda saatuse hooleks. Tegelikult polnud austraallasel teda enam üldse vaja. Las puhkab ja ravitseb end, võib-olla on tast tagasiteel asja...

Kui nad järgmisel hommikul valmistusid teele asuma, vaatas Macdonald tähelepanelikult Joyd, kes saduldas mustjaskõrbi kärsitult tammuvat, sidemetes kederluudega muula. Itaallanna välimus ei reetnud millegagi eilset vahejuhtumit. Tolmunud särgi asemel oli tal seljas kaitsevärvi safaripluus, ta lobises muretult ja söötis peopesalt hobustele suhkrut.

Tajunud, et teda jälgitakse, keeras Joy ümber, nägi

107

Macdonaldit ning manas näole ilusa ja enesekindla naise valvenaeratuse.

Karavan asus teele, kiviklibu korises ja krapid kõlksu-sid igaüks ise häälel. Lämmatava tolmu pilv märkis nende teed hommikutaeva all sinkjasmustas ürgses kõrbes.

«Kuidas magasite?» tundis huvi Macdonald, ratsutanud Tomaso Valenti kõrvale,

«Ärge parem küsige,» vastas professor närviliselt õlgu väristades. «Ainumas kuiv jääk kogu fantasmagooriast on see, et ma tunnen end absoluutselt tervena.» Ta keskendus, et kuulatada iseennast. «Teate, ma olin selle tunde juba üsna ära unustanud...»

«Teie hea enesetunne teeb mulle rõõmu, professor.» «Kas tõesti on minu lahutamatu podagra otsustanud anda mulle täieliku vabaduse?» Valenti keerutas uljalt vuntse. «Või olen ma ainult pika rihma otsas lippama lastud?»

«Lootkem kõige paremat,» soovitas austraallane.

«Kas kuuled, kiisu?» hüüdis juubeldav professor tagapool sõitvale naisele. «Ma ei tunne üldsegi podagrat!»

«Kas sa arvad, et geisri juures võetud vannid on aidanud? ... Oi, kui õnnelik ma olen, kallis!»

Macdonaldit hämmastas taas itaallanna enesevalitsus. Vastu tahtmist pööras ta pilgu ära naise puhanud ja hoolitsetud näolt ning nägi erkoranži täppi, mis ei saanud kõrbe askeetlikul foonil kuidagi märkamatuks jääda.

Binokli silmade ette tõstnud, tundis Macdonald oma meeleheaks ära rändjoogi, kel oli endiselt pantrinahk mungarüü peal. Peatunud paari sammu kaugusel «Land-rowerist», uuris joogi kolmpiile toetudes hoolikalt lõpetamata jäänud loomingut.

Ja äkki kadus «Landrower» silmapiirilt.

Laama seisis endist viisi vanal kohal, liikumatu nagu kivikuju, aga kandilist mürakat, mis heitis lühikest varju, ei olnud enam.

Macdonald oleks nagu elektrilöögi saanud, ta ajas end sadulas püsti ja vaatas selja taha. Veidi teistest maha jl^nud Jaki seljas helkis rahustavalt duralumiiniumist konteinefi peegelpind.

108

XVIII

Rimpotše Norbul oli tunne, et ta on veetilk, mida viib kaasa kevadine tulvavesi. Valgusküllased vood kandsid teda igavikuookeani, kuhu suubusid kõik maailma jõed.

Alguse ja lõputa, loendamatuid maailmu täitev Adi-buddha avanes teekonna lõpus nagu tähistaeva lõpmatus. Vaevu laotust riivanud meteoorid kustusid ning põhjuse jä tagajärje jäikade ahelate lülid pudenesid igaveseks koost,

Ihaldatud nirvaana, õnnis eimiski, milles lahustusid taassündide labürindis rändamisest väsinud hinged, näis rändjoogile nagu tähistaeva peegeldus kiirevoolulises jões. See püsiv kujund tulenes mitte niivõrd tantrismi salajaste õpetuste metafüüsilistest ilmutustest, kuivõrd eufemismidest, mida nii või teisiti olid sunnitud kasutama lamaistlikud teoloogid oma juba ette läbikukkumisele määratud katsetes kujutleda kujuteldamatut.

Norbu vaimsed juhid õpetasid, et buda kõikjalolemine seisneb vaimses kehas, mis ongi absoluutne tühjus. See jumalik emanatsioon on omane kõigile elusolenditele, kuid on neis alla surutud maise materiaalse alge poolt. Hetke-püüdlused, tühised päevahooled juhivad mõtted igavesest eemale ja panevad keerlema kannatuste ratta, mille nimeks on maailm. Koguni taevaelanike kehad ei ole vabad san-saara ringkäigust. Vaid usuvägilane, kes on valinud oma erilise tee, suudab juba eluajal tungida illusioonide kütkeist vabastavasse eimiskisse.

Meditatsiooniharjutused süvendasid päevast päeva Nor-bus absoluudist isikliku osasaamise tunnet, veensid teda, et maailma vaimsusega täitva jõu ja tema vahel on katkematu seos.

Siin orus, kus isegi kõige raskemad harjutused tulid hämmastavalt kergesti välja, veendus Norbu lõplikult «teise kalda» läheduses, nagu nimetati nirvaanat pühas « Dhammapadas ».

Ebamaisest valgusest võlutuna rändas ta läbi kõrbe, tundmata palavust ja janu, tajumata väsimust ja vajamata lühiajalietki öist puhkust. Tühised takistused mõnevõrra kummaliste fantoomide näol, mida, tuleb tunnistada, polnud kirjeldatud vastavates traktaatides, ainult kinnitasid joogi veendumust, et ta oli valinud õige tee.

Eks pannud ju salakaval deemon Mara kord võigaste, kord ahvatlevate nägemustega proovile õpetaja Šakjamuni enda? Ja kas ei saanud printsina sündinud suur askeet oma kahtlustest võitu?

109

Transhimaalajas üleskasvanud rimpotše Norbu polnud kunagi autot näinud, kuid oli mõistagi üht-teist kuulnud nendest «saatana sõiduriistadest», mis mürgitasid õhku südant pööritama paneva suitsuga ja ajasid halastamatult alla elavaid inimesi.

«Landrower», mille taga polnud rattajälgede varjugi, mõjus talle rusuvalt. Polnud vähimatki kahtlust, et salakavalad deemonid rakšasad jätkasid oma tempe. Mananud paljasjalgse askeedi teele selle põrguriista, lootsid nad niiviisi ta õigelt teelt ära pöörata. Aga ei, seda ei juhtu ealeski!

Norbu kutsus oma kujutluses esile kohutava idami, kelle nime ta salaja kandis, täitis kõrbe kuni kõige kaugemate mägedeni inim- ja hobuseverega ning rajas vasksaare, millele asudes kõikvõimas kaitsja saaks näidata oma vägevust. Nüüd tuli lausuda võlutarni — salajane vormel, mis äratab valitseja tegutsema.

««Om-aa-hum-svaa-ha!»» loovat kosmost äratades liitusid silbid mõistusele käsitamatuteks figuurideks.

Kaitsja lõi mõõgaga, meri hakkas lainetama ja sügavik neelas siivutu vaimusünnitise. Seejärel imes tulipalav kiviklibu vere endasse viimse kui tilgani.

Saanud jagu rakšasade järjekordsest riukast, pööras rimpotše Norbu oma haritud tähelepanu varemetele, mida ümbritsesid kuivanud põõsad ja otsekui söestunud tüvedega mustad tundmatud puud. Ta nägi esimest korda elus nii inetuid sambaid, mille valge kivi sarnanes hangunud juustuga, ja selliseid treppe, mis olid täiesti tarbetult keerdu ehitatud. See polnud ilmselt juhus, et alasti kujud sarnanesid kahtlasel kombel daakinitele — verehimusta-jatele. Saatana riugaste vilunud paljastajat nii lihtsalt ikka alt ei vea! Joogi taipas kohe, et tema ees on paik, kus varjuvad preetad — ilged olevused, kes peavad karistuseks pattude eest igavesti nälgima.

Südi nagu Don Quijote tuuleveskeid silmates, kohendas Norbu õlalt mahalibisevat nahka ja tormas rünnakule. Inimsoo vaenlase kindlused ei pidanud õigluse survele vastu. Sarvnahaga kaetud kannad trampisid okastraati ja hõõrusid selle telliskivitolmu sisse, rooside haprad õielehed varisesid mungarüü kergest puudutusest maha nagu nõgi. Karvased linnusööjad ämblikud, kes olid arkaadidesse oma võrgud punnunud, ruttasid aukudesse ja pragudesse varju. Palvetajad kukkusid hapratelt okstelt maha ja teesklesid surnuid.

Ekseldes hämarates koridorides, mis olid täis kivipuru

110

ja mahalangenud krohvi, märkas Norbu valguseriba poikvel ukse all, mis oli imekombel säilinud keset lagu ja mahajäetust.

Uks avanes sissepoole, laama vajutas sellele ettevaatlikult õlaga ning heitis tuppa uudishimuliku pilgu. See, mida ta äkitselt nägi sandlipuu suitsust sinakas ruumis, vapustas vaest erakut hingepõhjani, olgugi et ta pidanuks olema harjunud igasuguste fantasmagooriatega ja ammugi ihadest võitu saanud.

Kolme tantsiva apsara hulgas tundis ta esimesest pilgust ära valge naise, kellega koos ta oli tulnud Tiigriurust Kõikeneelava Valguse dzongi, ning ta mõistis, et niisugune nõidus pole jõukohane isegi rakšasadele. Ilmselt oli surma ja pimeda iha deemon Mara ise otsustanud varjata vale-eesriidega «teise kalda» pilte. Ja see habemik kurjuse-teener — Norbu tundis Abbasis kohe ära reaalse inimese — oli saadetud selleks, et oma elujõuga toita ilgeid vaime, kes olid võtnud ahvatleva naiseliku kuju. Uurides esemete suitsust häguseid piirjooni, ei teadnud joogi, mille üle rohkem imestada: kas valge naise üle, kes häbitu tantsuga pakkus naudingut turbanis kõrilõikajale, või ennenägematu naisdeemoni üle, kelle nahk oli tume nagu iidne hiina pronks. See põrgušakti oli neist kõige ilusam! Ta tantsis ennastunustavalt ja ise oma tantsu nautides, õrritav roosa keeleots väljas, ning tema pöörase keha iga lihas ja nahavolt vabises tantsu rütmis kaasa. Näis, et maailmad sünnivad ja surevad selle musta naise jalge ees, kes oli nagu armastuse ja surma valitseja jumalanna Kali.

Võtnud oma mehisuse kokku, astus rimpotše Norbu kindlal sammul üle läve. Tema tallad jätsid tolmused jäljed vaiba helesinisele villale, kui ta müstilisse ringtantsu astus, ja tabanud õige hetke, hingas mustanahalisele näkku — otse naise meelasse, iharalt irevil hammastega suhu, kus keeleots väreles nagu tuleleek.

Äraproovitud võte hajutas valguseosakestest kootud kuju. Kasutades ära ootamatuse efekti ja loonud endale abiks safiirsinise nirmaanaliku[5] buda projektsiooni, hajutas vapper sõdalane aistitamatuteks elementideks ka teise apsara ja hakkas taga ajama kolmandat, kes oli teotaval

kombel kopeeritud lahkelt Joylt, kui teda peatas ähvardav müks selga.

Abbas kes ei olnud jõudnud suurendada oma seraili kanoonilise nelja naiseni, ihkas kättemaksu. Sihuke välkkiire

111

naiste arvu vähenemine ähvardas teda täieliku üksindusega, see oli varjamatu väljakutse, lubamatu sekkumine tema pühadustesse.

Esialgsest šokist toibununa hüppas ta püsti, tõmbas sideme hammastega maha — valu keha külge seotud käes ta ei tundnud — ja haaras oma alatise M-l6-ne. Ta surus laama püssiga nagu põrnika nööpnõelaga vastu seina, ja küsis relva paigal hoides: «Kes sa oled?»

Norbu ei saanud valgete inimeste keelest aru ja oli seetõttu vait.

«Vasta, või ma teen sinu sisse sihukese augu, et...» Õigeid sõnu leidmata ei lõpetanud Abbas ähvardust ja kordas igaks juhuks oma küsimust hiina keeles.

Kuid mediteerivale ja seetõttu mitte just eriti õpetatud laamale oli ka põhjanaabrite keel seitsme luku taha peidetud saladus.

Ilmselt ei oleks rimpotše Norbu laskunud vestluss põrguteenriga isegi sel juhul kui tal oleks olnud piisavalt lingvistilisi teadmisi. Kaotanud alalisest maailma hukkumise

---

[5] **Illusoorse.**

verdtarretavate piltide vaatlemisest tahes-tahtmata igasuguse hirmutaju, ei kartnud ta surma. Praegu, õndsa mitteolemise lävel, tundus surm peatse vabanemise ihaldatud märgina.

Ta sai sõnadetagi aru, mida tähendas ja mis keelt rääkis vasaku abaluu alla surutud külm metall. Silmapilkne üleminek sansaara piinavatest ringkäikudest igavesse mitte-olemisse näis just praegu lõpmata kerge ja ahvatlev. Kahjutundeta, mida sünnitab hinges maailma mööduv võlu, aga ka kärsitust ilmutamata ootas rimpotše Norbu lasku.

Ta tajus, kuidas lõhkekuul väljudes halastamatult lõhub tema täiuslikku keha, juba siis, kui teras teda alles puudutas, mitmeid pikaldasi sekundeid enne seda, kui lõksatas Abbas Rähmani püssilukk.

Teades oma kogemustest, et väikeses paradiisis, mis oli talle antud tasuks puhtsüdamliku usu ja vagaduse eest, on kõik kohe jälle nii, nagu tema tahab, ning et sõnatud huurid tulevad esimese kutse peale tagasi, ei soovinud Abbas paganliku derviši surma.

Ta oli küllalt palju kuulnud siinsete nõidade vägevusest ning kartis otse uskumatul kombel nende verejanulist viha. Terve mõistuse seisukohalt oleks pidanud dervišile, kes puhtalt lolluse pärast oma nina võõrastesse asjadesse toppis, lihtsalt jalaga tagumikku andma ja ta samas unus-

112

tama pillikeelte uinutava helina ja huuride ahvatleva tantsu saatel, kes ei teadnud, mis asi on mehe tahtele vastu seista. Selles võlulossis, kus aeg oli peatunud ja haigustel polnud inimese üle võimu, võinuks lubada endaie nii suuremeelset kapriisi.

Ometi ei saanud Abbas andestada ka tema mehelikule väärikusele heidetud väljakutset. Vastandlike tunnete keeris ei lasknud tal mõnda aega midagi ette võtta, kuni kangestunud sõrm iseenesest päästikule vajutas.

Abbas oli valmis Allahi nimel vanduma, et ta ei olnud seda tahtnud.

Veel enne, kui püssirohi plahvatas, kiiremini kui objektiivi katiku välgatus momentvõttel, kutsus Norbu oma . hinges esile jäägitu vastikustunde meelelise elu mis tahes ilmingute vastu. Ta kustutas endas kõik inimlikud ihad ja koguni kõrgeimagi soovi — püüdluse ühineda käsitamatuga.

Kinnitades oma otsusekindlust tavalise nägemusega luude mäest, mis kerkis taevasse, kus loojumata särasid kuu ja päike, ei lasknud ta teadvusel, mis libises juba üsna mälu piirimail, lõplikult olematusse kaduda. Surma valitseja hirmuäratav kuju hoidis teda kinni sügaviku äärel. Püüdes hõlmata Jama kogu tohutut võimu ja nõrkedes selle koorma all, puhastas Norbu oma hinge ihade saastast nagu puhastatakse keha mustusest ja roojast.

Ja siis ühinesid maailma tugisambad, mida inimene tajub ühekaupa, tema jaoks sõnulseletamatus ühtsuses. Ühinesid stiihiad ja neile vastavad värvid, suunad ruumis ja nende eest vastutajad, kõikide meelte eest vastutajad ja inimese meeleorganid, sodiaagimärgid, lokapalad — maailma hoidjad — ja kujustamisbudad, kes emaneerivad seda illusoorset maailma.

Ta lendas põhjatusse pimedasse auku, häguselt mäletades kustuva mälu viimse värelusega, et see ongi šuunjata, ainuke olemasolev tühjus.

XIX

Neljandal rännupäeval jäi ühinenud salgal kõrb seljataha ja nad jõudsid jõe äärde, mis sõgedalt viskles keset kividekaost. Uduvines kaljulõhe kohal, kuhu kadus jõe viimane käär, väreles nõrk vikerkaaar. Mäed kerkisid ülespoole katkendlike astmetena ja varjasid ära poole maailmaruumist. Kiviklibuse jõelammi ja metsaga kaetud

113

kõrgendike taga mustendasid vastaskaldal lumekeelte kiilkirjaga kaetud mäeahelikud. Nende kõige kaugemad, otsekui õhulised korrused sulasid märkamatult ebareaalseks ühegi heledama laiguta või varjuvoldita eesriideks. Ja ainult üksik mäehari kerkis kuskil teisal tõusva päikese kiirtes esile ning pimestas silmi otsekui hiiglaslik sätendav kristallikild. See oli vallutamatu Sjama Tara tipp.

Smith, kes sõitis kõige ees, juhtis hobuse edasi piki jõekallast. Ülejäänud järgnesid talle midagi mõtlemata. Orus elatud päevad olid vajutanud inimestele üksinduse kustumatu pitseri. Uudishimu oli nürinenud, oli peaaegu kadunud tahtmine vestelda, oma- muljetest rääkida või plaane arutada. Mingi aimatav jõud, mis hoolsalt valvas hingepõhja peidetud kujundeid ja liigutusi, sünnitas vastastikust võõrdumist. Kuid oli ka midagi muud — otse vastupidist. Mõtted, mida igaüks enda teada pidas, osutusid sageli kooskõlalisteks ning kellegi poolt vastu võetud otsus oli otsekui ühise arutelu tulemus, vaikival kokkuleppel tehtud . valik. Nõnda oli asi ka sedapuhku, kui Smith, heitnud maastikule põgusa pilgu, juhtis karavani kaljulõhe poole.

Kaalutu veetolm jahutas mõnusasti nägu. Kuigi õhk oli väga rõske, oli hingata kerge ja kuidagi üllatavalt magus. Huultel oli tunda kas siis kõrgmäestiku sulavete ürgse värskuse või alpiaasade mesise kaste maiku. Läikivate rahnude vastu tormava vee mühin ja kiviklibu sahin sulasid ühte monotoonseks uinutavaks meloodiaks. Silmad vajusid iseenesest kinni, väsinuna polariseeritud valgusest ja lummatuna vikerkaare särast niiskete kaljude ja uduvines hõreda metsa kohal.

Väljapääsu kaljulõhest ei olnud. Vahused vood kadusid koobaste pimedusse.

Ratsanikud tulid üksteise järel hobustelt maha ja andsid ratsmed šerpa kätte. Ang Temba ajas koormatud jakid karja kokku ja tegi lahti bambuspudeh. Ta jõi tšangianuma tilgatumaks, laskus kükakile ja hakkas maapinnale joonistama jantrasid, mis kaitsevad võõra nõiduse eest. Siis keeras ta näo mägede poole ja hüüdis lauldes loitsusõnu, tõmbas seejärel mütsi nina peale ja jäi peaaegu demonstratiivselt tukkuma. Eks olnud ta ju aegsasti hoiatanud, et tema siinseid teid ei tunne.

Valenti libistas pilgu üle sulavetest peaaegu läikima lihvitud kaljuseina, mis oli täis kaverne, võttis binokli ja suunas selle koopale, mille suud varjas ronitaimede võrk. Avause kohal oli selgesti näha kai j usse raiutud ja ookriga

114

toonitatud hobuse kontuur, selle kõrget sadulat ehtis kiirgav tšandamani[6]. Õnnesümbol ei tähendanud iseenesest veel mitte midagi ja vaevalt küll võis see teetähiseks olla. Pigem märkis see lihtsalt kellegi jaoks mälestusväärset kohta.

Valenti keeras lahti oma kalli tanka ja püüdis seda kohalikus maastikus orienteerida. Rullil kujutatud stiliseeritud mägi ja üks maapõue kaduv oja oleksid ehk võinud õige suuna kätte näidata. Kuid asja tegi raskeks see, et tankat ei saanud tõsikindlalt ilmakaarte

---

[6] **Legendaarne kivi, mis täidab kõik soovid.**

järgi paika panna. Selle ülaosa võis osutada nii itta kui ka lõunasse ning suunda märkiv värv oli sageli petlik.

Kuni professor nõidus oma rulli kohal, seadis Macdo-nald raadiojaama töökorda ja häälestas selle vajalikule sagedusele. Lähenes aeg, mil hakkas tööle kindla orientiiri maine ära teeninud tundmatu saatja.

«Kas me ei peaks end natuke liigutama?» kissitas Smith õndsalt silmi, juhtides Joyd jõest eemale. «Imekena koht!» Ootamatust ihast ülesköetuna osutas ta kiviklibule, mille vahelt tungisid välja haledad rohututid. «Siin on isegi lilli!»

Naine astus sõnatult tema kõrval ega jaganud oma kaaslase ülemäärast vaimustust. Ometi oli ka temas midagi tabamatult muutunud. Oli tahtmine kõike südame pealt ära rääkida, hingepõhja kogunenud nõutuses avameelsusest tuge leida.

«Kas teid pole see hulkumine mööda mägesid ja kõrbeid ära tüüdanud?» küsis Smith, ulatades naisele kimbukese roosasid priimulaid.

«Ma nimetan seda hoopis teisiti, Robert!» ütles Joy pahaselt. «Oleks see minu teha, oleksin ma juba ammu tagasi läinud. Aga te näete ju isegi, et Tomaso on nagu arust ära!»

«Nii nagu ka mina, Charlie ja meie kõik,» püüdis Smith mornilt nalja heita. «Aga mis teha?»

«Teha pole muidugi midagi.» Joy raputas ärritatult pead. «Tuleb tingimata peaga vastu seina joosta, mis, muide, ongi otse meie ees!» Kohendanud tuules lendlevaid juukseid, lõi ta lootusetult käega. «Küll ma olin alles loll!»

«Mispärast te nii ütlete, Joy?» Smith puudutas osavõtlikult naise õlga. Lõhnaõli nõrk aroom ja ootamatu hellusesööst matsid Smithi hinge.

115

«Ah, niisama.» Naine tõmbus taas nagu võõristades iseendasse. «See kõik pole kõneväärt, Robert, ärge pange tähele.»

«Aga mulle paistis, et te olete väga õnnelik,» sosistas mees nagu eneseõigustuseks.

«Te eksisite,» ütles Joy jahedalt ja keeras tagasi, kuid tardus äkitselt soolasambaks. «Mis see on, Roberto?» sosistas ta ja näitas käega taevasse.

Smith tõstis pilgu. Seal tõusis metsikute tuulte tallermaa jäises sinas tundmatu planeet. Pisut lapergune kera, mis paistis kord must, kord peegelhele, lendas viltu üle taeva ja kadus igijää müüri taha, pimestades silmi oma metalse läikega. Hämmeldunud ameeriklane jõudis vaid märgata, kuidas alles nähtamatu päikese teravad kiired kera pinnal peegeldudes kaldristi moodustasid.[1]

Macdonald, kes oli sel hetkel ihaldatud segaja kätte saanud, tardus paigale, pea kuklas ja suu üllatusest pool-lahti. Ainult Valenti, kes parajasti sättis ühele joonele maailmaruumi idapiiri eest vastutava dhjaanibuddha[2] Akšobhija sinist sektorit tšandamani kiviga hobuse sadulas, ei märganud midagi.

«Kas nägite?!» hüüatas Smith, jõudnud jooksujalu oma teekaaslase juurde.

Macdonald väärutas vaikides pead.

«Mis see... oli?» sosistas ta, saades aegapidi jälle kõnevõime tagasi.

«Kas teaduslik fantastika meeldib teile?» muigas Smith põlastavalt.

«Nojah, meeldib küll!»

«Siis te teate juba niikuinii kõike.»

«Kas tõesti...»

«Jajah, just seesama see ongi!» katkestas Smith teda kannatamatult. «Kosmoselaev, automaatsond, avariipoi — mõtelge, mida aga tahate.»

«Kas ka teie olite selle nähtuse tunnistajaks, härrased?»

1 Arvatavasti on just sedasama nähtust kirjeldanud N. Roerich oma raamatus «Aasia süda»:

«Ja me näeme suures kõrguses: midagi helkivat liigub põhjast lõunasse. Telkidest tuuakse kolm tugevajõulist binoklit. Me näeme selgesti keset sinitaevast suurt sfäärilist keha, mis särab päikese käes. Keha liigub väga kiiresti. Siis märkame, kuidas see muudab suunda ja kaldub rohkem edelasse ning kaob lumise Humboldti mäeaheliku taha. Kogu meie laager jälgib ebatavalist nähtust ja laamad sosistavad «Sambhala märk!»,»

2 Kujustamisbuda (sanskriti k.),

116

Nende juurde tuli, rull käes, Valenti, kellele Joy oli jõudnud juhtunust rääkida. «Arvate, et see oli lendav taldrik?» Ta naeratas pilkavalt.

«Ja mida arvate teie?» küsis Smith süngelt.

«Mina isiklikult eelistaksin teistsugust seletust, kuigi ma ei olnud õnnelik pealtnägija.»

«Millist siis?» päris Smith huvitult.

«Tuletage meelde «Kalatšakra» õpetust .» Professor hõõrus rahulolevalt käsi. «Seal on öeldud: «Seitsme tähe margxga avaneb värav...» Näete, olge lahked.» Ta keeras ruili osavasti lahti. «See väike jõgi,» näitas ta taevassinist joont, mis lookles roheliste kühmude vahel, «voolab lõunasse ... »

.«Kagusse,» täpsustas Macdonald.

«Kust teie seda teate?» oli Valenti üllatunud.

«Tean,» konstateeris Macdonald leebelt, kuid niisuguse Jäljendamatult võimuka intonatsiooniga, mis tavaliselt võtab ära igasuguse tahtmise edasi pärida. «Me läheme sinna, kui see meil muidugi õnnestub,» lisas ta iseteadvalt, kuid taipas siis, et ta oli teinud vea, ja naeratas viisakalt. «Te tahtsite vist midagi öelda, professor?»

«Mina?» tõmbas Valenti kulmud kipra. «Ah jah, tõepoolest!» Ta taastas silmapilkselt oma mõttekäigu ja ta pilk selgines. «Härrased, ma tahtsin lihtsalt teid kõiki õnnitleda Sambhalasse saabumise puhul! Kuulsid, Joy?» Leidnud pilguga naise, kes seisis jõe kaldal, professor rahunes ' ja unustas ta otsekohe.

«Kuhu?» kissitas Macdonald umbusklikult silmi.

«Sambhalasse, Valgetele Vetele, Kalapasse! Niisiis, härrased: Kalagija! Teele Sambhalasse! Meile näidati viimset märki, ma õnnitlen teid veel kord. Ja loodan, et pärast kõike seda, mis meiega on juhtunud, ei kahtle te enam selles?»

«Mina isiklikult küll mitte,» krimpsutas Smith ükskõikselt nägu ja kohendas prille.

«Ja mina seda vähem,» pilgutas Macdonald talle heakskiitvalt silma. «Seda enam, et Sambhalast kuulen ma esimest korda elus.»

«Tõtt öelda, ei uskunud ma seda kuni viimase hetkeni,» tunnistas Valenti. «Ma arvasin, et Sambhala on moonutatud vorm Tšampalast, mis tähendab Maitreja mäekuru, ja pidasin seda omamoodi metafooriks.»

«Aga teie ekspeditsioon?» küsis Smith. «Kas tasus näha vaeva ja rännata nii kaugele tühipalja metafoori pärast?»

«Ma pidin ju ometi veenduma, kas mul on õigus või

117

mitte!» laiutas Valenti arusaamatuses käsi. «Uskuge mind, see tasus end ära. Nüüd ma tean, et Sambhala ei ole ainult vaimu ülenemine, vaid ka... »

«Mis?» katkestas teda Smith, varjamatu kibedus hääles. «Mis «vaid ka»?»

«... Mingi kompleks fenomene, mida tuleb veel uurida,» lõpetas Valenti silmagi pilgutamata oma mõtte.

«Õnnitlen teid, professor!» Macdonald aplodeeris. «Ma toetan teid täielikult!»

«Kenakesed «fenomenid» küll! Järelikult kõik, mis meiega on juhtunud, on vaid meeleorganite pete?» küsis Smith kas väljakutsuvalt või solvunult.

«Ja mida siis teie arvate?» hiilis professor rõõmsalt vastusest kõrvale.

«Mina seda ei arva, aga ma ei saa ka vastupidist kinnitada.»

«Väga arukas. Olen teiega igati solidaarne.»

«Kui kõik on meelepete, viirastus,» lõi Smith lootusetult käega, «siis tuleb eeldada, et ka «viimne märk» nagu te pateetiliselt ütlesite, võis meile lihtsalt viirastuda. On ju nii?»

«Teil on õigus, mister Smith,» tunnistas Valenti pärast pikka pausi. «Eks maailma illusoorsus avaldugi selle kahepalgelisuses, nagu õpetavad mahajaana tõlgendajad.» Ta puhkes korraks naerma, andes mõista, et teeb nalja. «Tegelikult on nii Lhasa Merulingi kloostris kui ka Tašilhunpos, kus säilitatakse Kolmanda pantšen-laama nimetut kirjatööd4, ammu jõutud seisukohale, et on olemas kaks Šamb-halat: taevane ja maine... »

«Andke andeks, härrased, aga ma tahaksin pisut täpsemalt teada, kummas neist meie asume?» Macdonald katkestas naeratades õpetatud jutu. «Kas ma olen veel elus või juba surnud?»

«Väga vaimukas!» Valenti patsutas austraallast heakskiitvalt õlale. «Kui nii, siis hobustele, sõbrad, ning ärgem püstitagem ennatlikke hüpoteese.»

Erakordne nähtus liitis inimesed ajutiselt ühte. Hüljanud kõik kartused, olid nad valmis ikka ja jälle nähtu üle mõtteid vahetama. Nad tahtsid uskuda, et pimeduses, kus igaüks omaette eksles, on hakanud paistma päästev valguskiir. Kuid selle petlik helk oli lühiajaline ja ebakindel.

«Vaadake!» võpatas äkki Smith ja osutas pilguga Joyle.

1 Nimetatud käsikiri on avaldatud Saksamaal pealkirja all «Tee Sambhalasse».

Naine nuttis vaikselt, seistes kummipaadi juures, mis teadmata viisil oli tekkinud tühjale kaldale.

«See on võimatu!» haaras professor tahtmatult südame kohalt kinni.

«Kahjuks siiski võimalik,» vaidles ameeriklane vastu. «Kahjuks siiski... »

«Kas teie tahtsite seda, Bobby?» küsis Macdonald ägedalt.

«Vaevalt küll,» raputas Smith pead.

«Järelikult teie?» Macdonald pöördus itaallase poole, sihtides teda sõrmega nagu püstolist.

«Vist küll, kuigi ma ei või kindla peale öelda... »

«Kolme sektsiooniga kuuekohaline «Forell»-tüüpi paat,» tegi Smith kindlaks. «Ette nähtud nimelt mägijõgede jaoks. Kas te olete varem midagi sellist näinud?»

«Olen,» noogutas Valenti, endalegi märkamatult küüsi närides. «Mul oli täpselt samasugune paat, kui me uurisime Mekongi lätteid.»

«Arenenud kujutlusvõime,» leidis Macdonald.

«Jääb vaid üle proovida, kuidas paat vee peal käitub,» muigas Smith. «Laev ootab!»

«Ja ometi on see kohutav!» nuuksus Joy.

«Või väga tore,» ütles Valenti rahustavalt. «Kas sul häbi ei ole, kullakallis?»

«Mina ei istu sellesse paati mitte miski hinna eest!» Joy süütas närviliselt sigareti. «Mulle aitab... »

«Aga miks siis?» oli Valenti löödud.

«Niisama.» Ta kustutas äsja süüdatud sigareti, istus lamedale kivile ning jäi vaatama päikesetõusu järel elavnenud liikumist sipelgate rajal.

«Võib-olla oleks proua Valentil sobivam jääda Ängiga?» püüdis Smith tekkinud pinget maandada. «Nad võivad jõuda koobasteni mööda karniisi.»

«Kas te arvate, et hobused pääsevad läbi?» Uurinud tähelepanelikult värskete murdumisjälgedega järsku tõusu läbi binokli, vangutas Macdonald kahtlevalt pead.

«Keegi on ju sinna roninud, et seda tšandamaniga hobust kivisse raiuda?» vaidles Smith viisakalt vastu. «Muidugi võtab ringiminek kauem aega, aga me ootame neid järele.»

«Kui niikuinii tuleb oodata, milleks siis üldse lahku minna?» Macdonald saatis professorile osavõtliku naeratuse. «Või käib see kummikaloss teile hinge peale?»

«Teil on õigus,» nõustus professor, olles veidi mõtelnud. «Käib jah hinge peale... Mulle tundub, et me ei tohi sellist

119

kutset tagasi lükata, kui me tahame kas või midagi mõista.»

«Mina arvan sedasama,» toetas Smith teda tuliselt. «See on nagu initsiatsioonirituaal, mis tuleb läbi teha selleks, et saladusele ligi pääseda.»

«Või test,» noogutas heakskiitvalt Valenti.

«Rituaal! Test! Kas te ei saaks väljenduda arusaadavamalt?» ägestus Macdonald tehtult. «Ma ei ole sellise mängu vastu, aga enne kui kaasa lüüa, eelistan ma reeglid kindlaks teha ja hinnata riski suurust.»

«Ma kardan, et selles mängus ei ole reegleid,» tähendas Smith varjatud kibedusega.

«Miks mitte?» ei olnud itaallane nõus. «Mulle on pigem jäänud mulje, et me peame dialoogi mingi kompuutriga, mis püüab meid kõikide parameetrite järgi vaagida.»

«Ja koguni võimaldab tehnilist ülesannet kuvaril korrigeerida?» õrritas Macdonald.

«Ja ongi väga tore!» Valenti pani tänulikult peopesad kokku. «See tõendab veel kord, et meil ei ole tegemist kõiketeadva jumalaga. Ka tema õpib ja täiustub...»

«Kahju küll!» surus Smith läbi hammaste. «Mina eelistaksin jumalat... Buddhat, Kristust, olgu või Luciferi, et vaid oleks keegi!»

«Milleks teile jumal?» Valenti heitis ameeriklasele kaastundliku pilgu.

«Sest muidu on mõttetu kõik: meie, meie rabelemine, kogu see metsik jama, mida nimetatakse eluks.»

«Ja mis sellest?» ütles professor silphaaval ja selgesti. «Loodus ei tunne mõtet ega eesmärki. Olge tänulikud selle eest, et just teile on osaks langenud valgusehetk pimeduses ning ärge tõstke mässu olemise vääramatute seaduste vastu. Te olete ju lausa haruldane õnneseen, Roberto, hoolimata kõigist teie kannatustest.»

«Mina? Õnneseen?» ärritus ameeriklane.

«Ta-ta-ta!» rahustas teda professor. «Teie, mina, mister Macdonald ja minu naine. Esiteks ei oleks me pruukinud üldse sündida ja teiseks langes meile osaks õnn puutuda kokku käsitamatuga. Olgem siis rõõmsad. Kas te olete minuga nõus, mister Macdonald?»

«Oletagem, kuigi ka Bobby seisukoht on mulle teatud mõttes arusaadav. Ma oleksin rõõmuga valmis uskuma Buddhat, kui ta oleks olemas.»

«Mis puutub Buddhasse, ma pean silmas Gautamat, šakja hõimust pärit erakut, siis elas ta tõepoolest ja suri omal ajal ära. Kuid vaevalt tema usk teile sobib.»

120

«Miks siis mitte?» päris Macdonald loiult.

«Kas või sellepärast, et ta ei luba isiklikku surematust Filosoofiline budism, võtke teatavaks, on märksa troostitum kui ateism. Ta jätab inimese ilma nii tulevikulootu* sest kui ka sellest ainukesest reaalsest elust. Dharmade doktriini järgi oleme vaid mullikesed, mis juhuslikult vilksatavad kiiresti voolavas veevoos.»

«Nii see ongi,» ütles Smith veendunult.

«Mille vastu te siis üles astute?»

«Mulle on antud mõista iseennast, maailma, neid, kes on mulle lähedased, ja ma ei saa leppida selle kõige halastamatu hävitamisega... Ka teie, Tom, ja teie, Charlie, ei saa sellega leppida... Ma ei usu tarkuse rahu. Isegi loomad ei taha surra.»

«Just nimelt loomad!» rõhutas tähendusrikkalt Valenti, «Tõuskem siis loomadest kõrgemale, sest meile on antud kõrgem mõistus... Ma arvan, et me peaksime kaasa võtma vaid kõige hädavajalikuma?»

«Kui see küna üldse vee peal püsib.» Macdonald andis hooletult mõista, et ta ühineb enamusega. «Ka mulle on jäänud mulje, et tema kõikvõimsus on üsna piiratud, Ta on võimeline looma ainult seda, mida ta ise hästi teab.»

«Või seda, mida meie tõepoolest hästi teame,» täpsustas Valenti.

«Selles see häda ongi, et me ei tea tõepoolest hästi peaaegu mitte kui midagi... Seepärast teen ma ettepaneku see küna põhjalikult järele proovida.»

«Vastu võetud!» lõi Valenti rahulolevalt käega. «Kallis, kas sa kuulsid meie jutuajamist?» küsis ta itaalia keeles naiselt, kummardudes tema poole.

«Kuulsin,» noogutas Joy tusaselt ja võttis sipelgate teed tõkestava oksarao ära. «Ma tahan koju, Tomaso. Sul pole õigust mind vastu minu tahtmist kinni hoida.»

«Kuid ma ei saa ju sind lasta üksinda minna!»

«Ega ma ei sõidagi üksinda. Me läheme koos tagasi. Saada mind kas või mäekuruni ja siis tee, mida tahad.»

«Praegu? Kus saladuse lahendamiseni on jäänud paar sammu?! See on sinust julm, tüdruk!»

«Julm on mind hullumeelsuse piirile viia!» hüüatas Joy sosinal. «Kuidas sa sellest aru ei saa?»

«Hea küll.» Valenti langetas alistunult pea. «Anna mulle viis, kõige rohkem kuus päeva aega, ja me läheme tagasi.»

«Sa tahad koopad läbi uurida?»

«Seal peab tingimata läbipääs olema,»

121

«Ja sina lähed tagasi, üritamata sellesse pilkugi heita? Seda ma ei usu!»

«Ma andsin oma sõna ja pean seda. Kõigest kuus päeva, kõige rohkem nädal... »

«Me ei saa niikuinii mitte millestki aru, eksime nende košmaaride sisse ainult veel rohkem ära!» Joy pööras näo kõrvale, et varjata taas silma tõusnud pisaraid. «See on nii kohutav — tunda end sipelgana!»

«Sipelgana? Mispärast sipelgana, kallis?»

«Kas me siis ei ole nende jaoks sipelgad, Tomaso? Katsealused putukad?»

«Sa arvad, et... »

«Jah, arvan!» Joy nuuksatas, käed rusikas. «Sa tead, kes see on... »

«Selles asi ongi, et ei tea. Ma võin ainult aimata.»

«Tead küll.» Joy osutas päikesekiirtes sädelevale mäeharjale. «Sa ju nägid neid seal.»

«Tegelikult ei näinud just mina mitte midagi... »

«Kas teesklemine ei ole sind ära tüüdanud?» Joy kergitas pahaselt õlga. «Ei, mu kallis, sa saad suurepäraselt kõigest aru.»

XX

Konstruktsiooni vead ja materjali varjatud defektid ilmnesid liiga hilja, siis, kui polnud võimalik enam midagi ette võtta. Kõigepealt ütles üles aer: kui Macdonald püüdis pääseda mööda kaljust, mille poole vool neid kandis, kriiksatas alumiiniumlaba vastu kivi, murdus lahti ja vajus põhja. Mõnda aega liikus juhtimise peaaegu kaotanud paat veevoolus üsna õnnelikult edasi, põrkudes vastu kive ja riivates täispuhutud külgedega igasuguseid konarusi ja teravaid nukke.

Kui aga kumm kärises, laevuke viltu vajus ja oma sadakond liitrit liustikuvett sisse võttis, siis selgus, et kumm ei pea survele vastu ja hindamatu õhk tungib igaveseks välja läbi mikroskoopiliste pooride.

«Kas teil on vähimatki ettekujutust koortriidest ja elas-tomeeride struktuurist?» ei suutnud Macdonald etteheidet endale pidada, sest ta oli läbimärg.

«Ja teil on?» hammustas Valenti hammaste plagisedes vastu.

«Et kurat seda teie väljamõeldist võtaks!» Üdini külmunud austraallane heitis rinnuli paadi tühjaks jooksvale

122

pardale, seetõttu kaldus paat teisele küljele, kiire veevool peksis vastu paadi põhja ning paat läks kummuli. Hetke jooksul oli äge vool inimesed ja asjad paadist välja uhtu-nud. Metsikud veevood keerutasid neid, lõid vastu kalju-väravaid, kus kees määrdunud vaht, ja kihutasid muudkui edasi, kiskudes inimesi sügavate võrendike põhja ja tõstes siis jälle pinnale.

Esimesena tuli teadvusele Macdonald. Ta nihkus eemale tulest, mis oli tema parema külje üleni ära tahmanud, ning veeretas end ägades teisele küljele. Peaaegu taipamata, mis temaga oli juhtunud, vahtis ta tulekumas veiklevat kivivõlvi, kust häälekalt langesid tühjusse veetilgad, suured nagu teraskuulid. Seejärel haaras ta pilk lõket ja veidi eemal kahte maas lamavat keha, millest tõusis auru. Nahk-hiirte väljaheidete lehk pani silmad kipitama. Neelanud ponnistades alla suhu tõusva klombi, roomas austraallane kõhuli lamava Valenti juurde ja püüdis teda ümber keerata. Raisanud oma viimased jõuraasud tulututeks katseteks, jättis ta tüseda itaallase sinnapaika. Puhanud veidi, märkas ta oma rõõmuks, et läbiklopitud keha ei valuta enam, hingamine on lahe ja süda lööb tavalises rütmis.

Peagi võis ta erilise vaevata püsti tõusta ja ringi vaadata. Mõlemad tema kaaslased olid ilmselt elus, sest nende poos oli muutunud ja nad olid iseseisvalt lõkkest kaugemale nihkunud. Nad olid kas sügavas minestuses või oli teadvusekaotus märkamatult üle läinud uneks.

Hoolimata garanteeritud veekindlusest oli kell jääkülmas vees seisma jäänud. Sissepääsu kauges avauses värelesid vaevu eristatavad tähed.

«Kui palju on siis aega mööda läinud?» küsis Macdonald iseendalt ning mõistis selle järgi, kuidas kõhutühjus end tunda andis, et aega oli mööda läinud palju.

Ta sõõrmed tabasid praetava liha ärritavat lõhna, see oli tugevam nahkhiirte haisust, ning Macdonald leidis tahmunud kividest laotud rohmaka kolde, kus teda ootas särisevat mahla välja ajav suur lambakints. Veidi eemal oli vajalikku soojuskraadi saamas jaapani

kombe kohaselt tinakannudesse valatud sake ja savipotis läikis ohtralt oliivõliga ülekallatud riis, millesse oli segatud rannakarpe.

Macdonald võttis ahnelt otse kannust lonksu sooja viina, sülitas susisevatele sütele ja vandus tigedalt läbi hammaste.

Sattunud saatuse tahtel Tokyosse, oli ta seal joonud samasugust mahedat ja veidi lääget vedelikku, mida soojendati täpselt samasugustes vanaaegsetes kannudes. Kuid

123

see polnud veel kõige suurem õnnetus. Hullem oli lugu risottoga, mida Macdonaldil oli kunagi tulnud süüa Fama-gustas.

Macdonaldile meenus Smithi totter lauluke]a ta jai tõsiselt mõtlema. Loomupärane vaist ütles talle, et tuleb võimalikult kiiresti siit jalga lasta.

«Kui juba polegi liiga hilja.» Ta hindas olukorda kõrvalseisja kainusega. «Ja kui ei olnud hilja eile, üleeile, juba seal, Rooma villas...»

Südames kripeldas kahjutunne konteinerite pärast, mis olid jäänud šerpa hoolde, ja samas lõi valuliselt värelema lootus. Ta kordas mõttes kristallvõre parameetreid, kes-kendus lihvile ja kujutas endale nagu seal villaski otse käegakatsutavalt ette veiklevaid kivihunnikuid, helesinist sära ja vikerkaarevärvide talumatut kilgendust.

Kuid sedapuhku ei juhtunud midagi. Neil — nüüd mõtles Macdonald mitmuses — oli üksluisest meelelahutusest ilmselt juba villand.

Ootamatu, meeletu mõte põletas äkki nagu ülekuumenenud aur.

«Sa soovisid,» tungisid sõnad hinge nagu laukavesi läbi pehkinud põranda pragude, «ja müüsid hinge maha, tagasiteed enam ei ole. Igasugune jama tikub ka pähe... Heitkem lollused peast! Tuleb rahulikult süüa ja toitu nautida, kuivatada lõkke kohal riided ja siis magama, magama... »

Ta ärkas hilja, päikese ääsitules lendlesid piiramatust vabadusest joobunud piiritajad ning öö sünnitised nahkhiired rippusid, pea alaspidi, pimedates nurkades, luised tiivad koos.

Smith ja Valenti olid juba üleval ja sõid isutult midagi jahtunud kolde ääres. Eilne peadpööritav tuhin, tahtmine rääkida, ühiselt mingile seisukohale jõuda ning ühtekuu-luvustunne olid haihtunud, jäänud oli vaid kahetsus ülemäärase avameelsuse pärast just nagu pohmelusevaev. Otsekui kartes kogemata reeta midagi väga häbiväärset, olid mehed pugenud peitu oma tavaliste maskide taha ja sulgunud endasse.

Kauge hajutatud kuma osutas ilmselt läbipääsule, kuid keegi ei ilmutanud eilset palavikulist kärsitust, see oli asendunud ootamatu kammitsetusega, hingelise pidurda-tusega.

Udused unistused, äkilised lootusevälgatused, mõistuse kontrollile allumatud soovid — kõik see oli muutunud kohutavalt ohtlikuks, Tavaline, otsekui väljaspool meie

124

«mina» toimuv mõistuse töö oli nüüd nagu pimesi miiniväljal hulkumine. Iga hetk võis toimuda saatuslik plahvatus. Oht peitus naabris, iseendas ja eelkõige avameelsuses, kui kammitsad maha langevad ja nähtamatud valvurid uinuvad.

«Kuidas te end tunnete, Charlie?» päris seltskondliku viisakusega Smith, kui märkas, et tema teekaaslane on ärganud.

«Tänan, hästi, aga teie?»

«Kombes, Charlie, nagu alati... Ega te näljane ei ole?»

«Ei.» Macdonaldile tuli kõik ühekorraga meelde ja ta leidis, et pole mõistlik asja lahendusega venitada. «Teate mis, ma otsustasin teist lahku lüüa, härrased. Ma lähen tagasi.»

«Võib-olla teete te õigesti.» Itaallase hääles vilksatas kergendustunne. «Omast kohast muidugi. Aga teie, Roberto, kas teie ei ole oma otsusest taganenud?»

«Ma tulen teiega, Torn.»

«Siis ma palun teid, sõber, et te hoolitseksite Joy eest!» kummardus Valenti hoogsalt austraallase poole, kes korjas kokku kividele laiali laotatud riietusesemeid. «Kui ma, kui me,» parandas ta ennast, «ei tule, ütleme, nädala pärast tagasi, siis, palun teid südamest, aidake tal jõuda tagasi tsiviliseeritud maailma.»

«Ma teen kõik, mis suudan, professor,» lubas Macdonald. «Võite minu peale kindel olla, kuigi ma ei kahtle, et me peagi kohtume.»

«Me ei kohtu,» ütles Smith otsekui endamisi, kuid küllaltki valjusti.

Smith oli ärganud enne teisi ja peaaegu kompamisi kogu tunneli läbi uurinud ning leidnud väikese platsi, kust algas mitte just kõige mugavam, kuid täiesti vastuvõetav tee laskumiseks õitsvasse rohelisse orgu. Linnulennu kõrguselt olid selgesti näha metsiku muskaadipuu salud ja pistaatsiametsad, kus jalutasid erksad hirved, ja lõputu luht, mille lõikas läbi käänuline jõgi. Kaugemal pimesta-sid vikerkaartega silmi sinirohelised mühisevad kosed, kinnikasvanud tiikides värelesid valged lootosed tuule-õhu käes ning täiuslike õite vahajates karikates veiklesid tähtedena süttivad kastetilgad. Otse veest, kus sagisid kirjud-kalad ja päikesetõusuga pinnale tõusnud vesirooside lehtedel tukkusid otsekui vilgukivist tiibadega kiilid, said alguse sajanditest murenenud astmed. Lõputu trepp, mille käsipuudeks olid draakonid, viis mäest üles ja kadus õitseva tšampa lopsakasse tihnikusse.

125

Smith hingas sisse karge tuule toodud hullutavat õite-lõhna, langes põlvili, pani käed kokku, nagu ema oli teda kunagi õpetanud, ja pomises tänupalve. Unustatud lapse-põlvesõnad tulid iseenesest keelele ning omandasid uue, varem adumata jäänud sisu.

Ta teadis, et seal mäeharjal, vana ja tiheda banjanipuu varjus teda juba oodatakse ning valmistutakse ärevalt peatseks kohtumiseks. Üksnes kohusetunne sundis teda minema tagasi rõskesse ja haisvasse koopasse, et oma kaaslastega igaveseks hüvasti jätta.

Saatnud Macdonaldi ära, asutasid Smith ja Valenti end asjalikult teele. Peagi olid nad väikesel platsil, professor varjas käega silmi päikese eest. Muskaadipuusalude, jõe ja koskede ning lootosepuhmaste taga, mäeharja taga, millel kasvas üksik, kuid paljutüveline banjanipuu, nägi Valenti viit lumist tippu.

See oli suur Kantšendžanga' ja kuskil seal mäe jalamil, köllakasroheliste aurupilvede taga oli peidus salajane sissepääs tõotatud maale. Hõbehall, tabamatu taevassinise varjundiga titaankera hõljus hääletult nõiutud vaikuses.

«See on sur,» seletas Valenti, vaevumärgatav naeratus huulil, suunates binokli mürgisele pilvele. «See kaitseb Šambhalat.»

«Ah nii!» jäi Smith ükskõikseks.

Veel alles hiljuti oli üksnes saladusliku maa nimetamine äratanud temas palavikulise aimuste kaose, aga nüüd teadis ta ise kõike, mida ta teadma pidi, ega tundnud vajadust seda teistega jagada. Endine elu oli lõplikult kustunud ja koos sellega oli surnud ka uudishimu.

«Ma olen kindel, et me saame üle ka sellest viimasest takistusest!» Oma rõõmu talitsedes pani professor binokli nimme hästi aeglaselt ära.

«Soovin teile jõudu ja edu, Torn!» Smith pani sõrmed kokku, nii et kujunenud ring tähendas heakskiidumärki. «Ma ei kahtle, et kõik saab korda.»

«Kas te jätate mu maha?» vajus Valenti korrapealt norgu. «Aga mispärast siis, Roberto?»

«Nii peab see olema, minu hea õpetaja. Me läheme lahku tolle trepi juures... Kas näete? Ta on üleni valgetes õielehtedes.»

«Kas ma leian teid tagasiteel sealt eest?» päris Valenti tungivalt, vaadates Smithile otse silma,

«Ma ei tea.» Ameeriklane pööras pilgu ära. «Lootkem... »

1 Suurte lumede viis aaret.

126

«Mis siis ikka, eks ma lähen üksi. Ma pean teada saama, mis seal on, ja ma saan teada!»

«Ka mind kihutas kogu aeg tagant kohusetunne. Aga nüüd, Tom, olen ma lõplikult aru saanud, et ma ei ole mitte kellelegi mitte midagi võlgu. Ka iseendale mitte.»

«Ja te ei tunne end sellepärast vaesemana?»

«Vaesemana? Te teete nalja, Tom! Ma olen kerjus, ma olen paljaks röövitud!... Kuid see on kinkinud mulle hämmastava vabaduse.»

«Hüvasti siis, sõber! Rohkem ei mõista ma teile midagi öelda.»

«Hüvasti, professor!»

Nad sülelesid, seisid paar minutit ligistikku ja läksid lahku, sest kummalgi oli laskumiseks oma rada.

XXI

Joy ei tahtnud enam neid öiseid kohtumisi, sest nad ängistasid teda oma mõru ja laastava hellusega, mis ometi kuhugi välja ei viinud. Aga Guido ilmus alati ootamatult, vaiksel koidueelsel tunnil, mil tegelikkus läheb lootusetult segi äsja nähtud unenägudega. Ja Joyl ei olnud jõudu Gui-dot minema kihutada.

Teise inimese juuresolekut tajudes paotas Joy vaikse ohkega paistes laud ja süütas taskulambi. Guido istus tema peatsis ja vaatas üksisilmi alles ärkavat Joyd, roosakat täppi tema meelekohal ja salkus juukseid.

Mehe kitsad huuled, verevad nagu neiul, olid paokil tabamatult iroonilises ja veidi nukras naeratuses, mis oli Joyd kunagi nii väga erutanud. Nagu ikka ja alati, olid Guidol jalas valged velvetpüksid ja küünarnukini üles-kääritud käistega halvasti triigitud must särk.

Sellisena oli ta Joyle meelde jäänud nende viimasest õhtust Candotti tänaval. Oleks võinud arvata, et see polnudki palju aastaid tagasi, vaid kõigest mõne tunni eest... Joy tõmbas teki lõua alla ja vaatas silmanurgast mehe tõmmusid karvaseid käsivarsi. Ei, külma Guido ilmselt ei kartnud, ta käis hallaöödest hoolimata ikka veel kergelt riides. Nähtavasti tegi Guido seda teadlikult, et teda valusamini solvata möödunu meenutamisega.

Rumaluke... Kas võis Joy unustada, kuidas maa tema jalge all oli kõikuma löönud? Kuidas taevas langes alla ja läks mustaks ning kogu maailm oli nii pöörast valu täis, et polnud jõudu nuttagi? Kui ta oleks tookord nutnud

ja roomanud põrandal, tagudes sõrmenukke verele ääretu hingevaeva krambis! Heitnud Guidole näkku kõik selle, mis tookord tema südant lõhestas! Aga Joy ei suutnud seda. Guido oli nii kahvatu, karvane sünnimärk tema alatul põsel võdises nii haledalt. Tal oli ju nii kiire kõike kähku lõpetada, ta oli, vaeseke, nii ärevil...

Oleks Joy tookord ka ämbritäie pisaraid valanud või pea vastu seina puruks peksnud, ikkagi oleks Guido tema juurest ära läinud. Mitte midagi ei olnud võimalik muuta, ei siis ega ka hiljem. Guido kugistas kiiresti kastaneid, mis nad olid ostnud Hispaania väljakul, ja hakkas sõrmedega trummeldama vastu laua vahariiet ning Joyle oli kohe selge, mida ta kuulda saab, ta koguni aimas, missuguste sõnadega talle seda öeldakse. Mis õigus oli siis Guidol nüüd midagi meelde tuletada, ette heita, nõuda? Joy teadis, et Guido teeb seda ometigi. Ja ta ootas seda hingevärinaga, tundes, kuidas uimastav jahedus hakkab varvastest ülespoole tõusma. See ei olnud ebameeldiv, pigem tundis ta, et vajub mingisse õndsasse unelusse. Kannatas ainult aju, ja sedagi hooti, mängides kui mitmendat korda juba seda äraleierdatud plaati, aga kõik ülejäänu, mis temas veel elas, oli tundetu nagu kohaliku tuimestuse mõjul.

Päevavalgel andis Joy endale aru, et teda jälitab viirastus, et siin, ürgse looduse keskel, ei ole ega saagi olla mingisugust Guidot. Ta rahustas end ja püüdis koguni ette kujutada, milline võis nüüd Guido tegelikult olla: veidi kiilakas, tüse, ümmargune kõht ees.

Kuid nägemuse eluline reaalsus, täielik kombitavus ja tõepärasus olid mõistuse argumentidest tugevamad. Seda enam, et neil põgusatel kohtumishetkedel jättis kriitilise mõtlemise võime Joy maha, kadus kuhugi alateadvuse hämarusse. Siiski otsustas ta teha väikese katse ja määris valged velvetpüksid salaja huulepulgaga kokku. Kui järgmisel ööl ilmunud Guidol oli tepitud tagatasku peal punane kriips, vandus Joy alla. End hullumeelseks pidada Joy mõistagi ei tahtnud. Selle vastu rääkisid ilmselgelt nii isiklikud tajumused kui ka need kummalised tõigad, mille kohta tal oli olnud juhust kaaslaste käest üht-teist kuulda.

Selle asemel, et pidada end hullumeelseks, oli usklikul, kuid mitte just ülemäära jumalakartlikul katoliiklannal palju lihtsam leppida mõttega, et on olemas paradiis, kus täituvad kõik unistused. Probleem, miks inimesed isegi õndsate riigis kannatavad ja teineteist piinavad, ei teinud proua Valentile kuigi kaua peavalu. Esiteks oli see võõras paradiis, mis oli loodud lunastuse õndsusest ilmajäetud

olevuste jaoks, ja teiseks oli Joy oma parimas eas ega olnud veel jõudnud aastatesse, mil saladused lakkavad inimese jaoks olemast.

«Ütle mulle tõtt,» palus Joy, kui oli end väheke kamminud ja silmad ära värvinud. «Oled sa elus või surnud ja jälitad nüüd mind millegipärast?»

«Ma olen elus ja sa tead seda,» vastas Guido kõlatult ja võttis tema sõrmed hellalt oma pihku. «Kui külmad nad on!» Ta püüdis naise sõrmi oma hingeõhuga soojendada.

Tema käte soojus ning hingeõhk veensid rohkem kui mistahes sõnad. Seda enam, et ka sõnad kõlasid kuidagi iseäralikult, nad justkui ei kõlanudki, vaid tundusid tärkavat ajus ainult pilgu mõjul, kuulmist riivamata.

Niisuguseid sõnu lihtsalt pidi uskuma!

«Miks sa siis piinad mind?» ägas Joy, puudutades huultega tema karme käharaid juukseid. «Mis ma sulle teinud olen, Guido?»

"0

«Mulle ei ole sa midagi teinud, aga mis sa endaga tegid?» kajas Joys jälle Guido hääl. «Miks, mispärast sa abiellusid vanamehega?»

«Oh, sa hakkad jälle... »

«Jah, ikka ja jälle.»

«Aga ta ei ole ju hoopiski vana!»

«Läheb mööda viis, kõige rohkem kümme aastat ja temast jääb järele hale inimvare.»

«Aga kas siis mina jään muutumatuks? Kas siis mina ei jää tema kõrval vanemaks, rumaluke?»

«Ei, sina jääd veel kaua nooreks,» käis Guido peale ja kogu Joy olemus kajas vastu: «See on tõsi! See on tõsi!» — «Kas sa oled mõtelnud, mida sa siis peale hakkad? Kuidas sa siis edasi elad? Kuidas sa endaga hakkama saad, ikka veel noor ja särtsu täis, kas sa selle peale oled mõtelnud? Vasta mulle!»

«Tal on tuline õigus!» mõtles Joy hingevärinaga. «Ta otsekui loeks minu mõtteid!»

«Mis õigusega sa nõuad minu käest vastust?» püüdis Joy sõnades vastu panna. «Kes sa üldse oled?»

«Sa tead seda,» vastas mees kõlatult.

«Tean,» andis Joy vaikselt alla, sest jumala ees oli ta selle mehe naine ning teisele truudust vandudes oli ta teinud andestamatut pattu.

«Näed nüüd!.,. Mis sa küll endaga teinud oled, Josephine?»

«Aga kas siis sina ei olnud see, kes mind maha jättis?»

129 .

oleks ta tahtnud omakorda küsida. «Sa jätsid mu maha nagu vana kaltsu esimese ettejuhtunud naise pärast!»

Kuid keel ei kuuletunud Joyle nagu ka tookord nende mansardkorruse korteris Candotti tänaval. Meelekibeduses pähetorganud käibesõnad «kalts», «maha jätma» ja kõik see vastik ja alandav, mille jaoks ei leidunud sõnu — kõik see oli väline, kõrvaline. Labased käibetõed ei tohtinud puudutada tema mõõtmatut kaotust, määrida poriga tema halastamatult jalge alla tallatud unistust. Ta ei saanud sõnagi suust, kurku pitsitas valus klomp.

«Miks sa vaikid, mu kullakallis?» nuuksus Guido ta rinnal. «Ma ju armastasin sind nii väga!»

«Sina? Armastasid?!»

«Kui sa nägid, et ma eksin, miks sa siis ei peatanud mind, ei toonud enda juurde tagasi?»

«Kas on siis võimalik midagi tagasi tuua? Või ei olnud sina see, kes minust nagu surnust üle astus?»

«Ja sina uskusid seda?»

«Oma silmi peab ju uskuma!»

«Miks sa minu omi välja ei torganud! Miks sa mind ära ei oodanud? Miks oli sul nii kiire selle saatusliku sammuga?»

«Ma ei tea, mida ma peaksin sulle vastama!» karjatas Joy läbi pisarate, need olid klombi kurgus üles sulatanud. «Kui sul minust natukenegi kahju oleks... »

«Aga minust sul kahju ei olnud? Ma tulin tagasi, aga ei leidnud sind enam meie kodust... Kas sa arvad, et mul oli kerge?»

«Vaeseke... »

«Ja see on kõik, mis sa ütled?!» «Mida sa siis tahad, räägi ometigi!» «Lähme koju.»

«Kuid meil ei ole enam oma kodu.»

«Kui oleme olemas meie, küll me siis saame katusegi pea kohale.»

«Kuid ma ei ole üksi... nüüd enam, kallis.»

«Kas sa siis armastad teda?»

«Ta on minu ainuke ja kõige parem sõber.»

«Need on vaid sõnad. Sa ei ole teda kunagi armastanud.»

«Mis me siis tegema peame, kui kõik on nii lootusetult sassis? ... Ka sina, mu arm, oled ju abielus?»

«Sellel ei ole nüüd enam mingit tähtsust... Tähtis on ainult üks asi: kas sa tahad, et me oleksime jälle koos?»

«Kas saab siis elatud aastaid olematuks teha? Pöörduda tagasi minevikku nagu oma vanasse korterisse, kust on

130

ammu lahkutud? Seal elavad võõrad inimesed. Meie jaoks ei ole seal enam kohta.»

«Meie kodu ootab meid, Josephine.»

«Missugune kodu, mu vaene Guido? Meie katusekambris elavad uued inimesed. Ma nägin neid ükskord.»

«Kus?»

«Otse väravas. Nad olid koos lastega jalutama tulnud.» «Nii et sa käisid siis meie tänaval?»

«Mitu korda.»

«Ka mina käisin seal sageli, lootsin sind kohata, Josephine. Ja ootasin väljakul, istusin trepil, kus noored kunstnikud joonistavad turistide portreesid.»

«Ka mina olen istunud seal, tead, selle suure pomerantsiga vaasi kõrval, kuid sind ei näinud ma seal kordagi ... Kuidas sa küll julgesid siia tulla, otse telki, armas

Guido?»

«Ma teadsin, et su mees on lahkunud.»

«Ta tuleb varsti tagasi, kõige hiljem kahe päeva pärast.»

«Ära peta end: ta ei tule iialgi tagasi. Anna mulle käsi ja ma viin su siit ära, sest üksinda sa hukkud. Sa ei tohi siia üksi jääda, Josephine.»

«Kuhu sa mind vead? Lase lahti! Ma kardan... »

«Koju, kallis, kus ma sind nii kaua olen oodanud ja üksinduses vaevelnud... Kuid sa ei tundnud maja ära.»

«Kas sa räägid «kujutluste majast»?»

«Ma ei tea, mida see tähendab.»

«Nii nimetas Tomaso amarantvillat, kus ma leidsin... Kas see on tõsi, et sa ootasid mind seal, Guido?»

«Ma teadsin, et sa tuled meie majja tagasi, Josephine.»

Hommikul otsis Joy üles šerpa, kes oli jõudnud juba neli tšangipudelit tühjaks imeda.

«Ma kavatsen ära käia tolles majas, mister Temba. Olen tüdinud päevade kaupa ootamast ja tegevusetult igavlemast. Ma tahan end veidi tuulutada.»

«Kas võtate jakid kaasa, proua?»

«Eelistaksin jätta nad teie hoolde. Kui mister Valenti tagasi tuleb, öelge talle, kus ma olen, eks?»

«Kuid ma ei oota mister Valentit, proua, ma olen kohustatud ootama mister Smithi.» Ang Temba lülitas taskuraa-lil sisse ajakuvari. «Veel neli päeva, proua. Viiendal hom-mikul olen ma vaba.»

«See ei loe midagi, nad läksid ju koos... Ühesõnaga, te teate, kust mind leida.»

131

«Selge proua. Mis ka ei juhtuks, tagasiteel tulen ma teile järele. Kas käsite tuua endale sadula?»

«Olge nii armas, mister Temba,» noogutas Joy ja silitas nende juurde tulnud kirjut muula. «Ma lähen panen oma asjad kokku.»

Joyl läks korda asuda teele kella kümne paiku ja keskpäevaks oli ta jõudnud kõrbesse, kus polnud õhtu saabumiseni kuhugi varju minna. Pilvitu taevas ja kalk metalne valgus, mis peegeldus väljasulanud mangaanikihiga kaetud kiviklibult, mängisid kogenematule ratsutajale tavalise vembu. Hoolimata laiaäärelisest kaabust ja päikeseprillidest, mis valguse tugevnedes üha rohkem tumenesid, püsis Joy vaevu sadulas. Paistes laud kippusid kogu aeg kinni vajuma, meelekohtades ja kuklas oli tinane raskus.

Märganud üksikut inimkogu, mis heitis pikka tumedat varju, arvas Joy esialgu, et ta näeb viirastust. Ta pigistas äravaevatud silmad kinni, ootas, kuni silmade ees tantsivad veripunased rõngad pisut tuhmuvad, ja pilutas ettevaatlikult oma võbisevaid laugusid. Vari ei olnud kadunud. Joy ajas muula kiiremini liikuma ja jõudis peagi järele kurnatud vanaeidele, kes vantsis teadmata kuhu üle lõõskava kivivälja.

Joy tõmbas ratsmed pingule ja tahtis armetult rändurilt midagi küsida, aga tal ei tulnud kuidagi pähe, mida nimelt. Pea huugas nagu mõrane kirikukell, teadvus oli otsekui kleepuvasse uttu mässitud. Joy sõitis eidest mööda ja oli kohtumise peaaegu unustanud, kui ta äkki ratsmeid enda poole rabas. Tappev eelaimus tabas südant ja mõistust nagu tömbi otsaga kuul.

Joy sai aru, keda oli talle alateadlikult meenutanud rebenenud sinise pluusi ja kulunud teksadega kaltsakas eit. See oli olnud ta ise tema enda riietes, kuid viiskümmend või vähemalt nelikümmend aastat vanemaks jäänuna.

Nagu too megäär inimkannatuste väljapääsutu ratta ühes kodaravahes, liikus ta vaevaliselt tundmatu tapamaja poole otsekui viimse oiu kaotanud kariloom.

Joy vaatas lahkuvale tulevikule kaua järele.

«Tomaso! Sa mu armas ja ainumas,» sosistasid Joy kokkusurutud huuled. «Kui paljudes asjades oled sa mind nägijaks teinud... Kahju ainult, et liiga hilja. Anna andeks!»

Mõistuse ja kogu oma olemusega taipas ta kohutavat tõde: selles orus säästis surm neid, kes surma kartsid.

132

XXII

Macdonald uuris koobaste süsteemi läbi ja veendus, et ta oli sattunud lõksu. Selge ilma puhul tavaline lume hoogne sulamine oli veeseisu jões tõstnud ja vesi oli alumised galeriid üle ujutanud. Selleks, et nüüd tugevast voolust jagu saada ja väljapääsuni jõuda, oleks vaja läinud vähemalt mootorpaati ja mitte kummikalossi. Teatud jõupingutusega oleks koopast võimalik välja pääseda ainult mööda lage nagu kärbes või mõni sisalik. Macdonald süütas tõrviku ja uuris hoolega tilkuvate stalaktiitidega kaetud lage. Ees seisis kenake hulk tööd. Selleks, et kalju-naelu kindlalt sisse lüüa, tuli haprad karstimoodustised enne maha taguda. Ja seda kõike pidi Macdonald tegema omaenese kätega. Pärast

kummipaadi lugu ei tohtinud enam loota kujutluspiltidele. Üks asi on kujutleda teemanti, puhast, lihtsa struktuuriga ainet, hoopis teine asi aga todasama sünteetilist kautšukit, mille täpset valemit ei teadnud peast isegi diplomeeritud keemik Smith. Kangad, köied ja teised polümeersed materjalid, mille vastupidavus olenes saatuslikul kombel struktuuri tühistest defektidest, ei tulnud seetõttu kõne alla. Meenutanud aeru purunemist, oli Macdonald sunnitud loobuma ka sulamitest. Vaevalt küll oleks ta teadnud piisavalt hästi nende kristallilist struktuuri ja koostist. Oli ilmne, et ta ei saanud endale abiks «ehitada» mitte mingisugust masinat ja isegi lihtsaimat aparaati, näiteks deltaplaani või vähemalt õhupalli, mille hoolde ta oleks võinud vähimagi kartuseta usaldada oma elu. Targuta, mis sa targutad, aga põhja-vajuva paadi ja kiiresti kukkuva stratostaadi vahel on siiski väike erinevus. Eriti kahju oli tal loobuda deltaplaani ideest. Löö või maha, aga Macdonald ei suutnud meenutada ainsamatki selle parameetrit. Isegi tiiva kohtumisnurka ei teadnud ta täpselt, eeldas ainult, et see võiks kuuekümne kraadi ringis olla. Ükskõik mida tarvitamiskõlblikku oli sellistel alustel muidugi võimatu luua. Mõte kasutada väljapääsu, mis viis platsile, et seejärel mäeharjast üle hüpata, tuli maha matta.

Macdonald jäi mõttesse ning püüdis endale teadvustada selliseid mõisteid nagu «soovima» või isegi «mõtlema», kuid need libisesid käest, muutusid tühjaks kestaks, millel puudus igasugune sisu.

«Kui haprale alusele tugineb siiski tsivilisatsioon,» vilksatas tal mõte. «Niipea kui teatmikud ära kaovad, peab

133

inimene hakkama looma kõike otsast peale nagu mingi Robinson.»

Ülikompuuter, kui see tõesti oli mõnelt teiselt planeedilt pärit kosmoselaev, reageeris mõtteimpulssidele erinevalt. Vahel lõi ta uskumatult keerukaid stabiilseid struktuure, lähtudes kuskil ajukoore all vilksatanud virvendusest, vahel aga tegi täiesti elementaarsetes asjades lausa võimatult jämedaid vigu. Ajaviiteks mitmetes valdkondades eksperimenteerides veendus Macdonald lõplikult, et kõige püsivamad olid nimelt oru nähtamatu peremehe iseeneslikud reaktsioonid. Alateadvust jäljendades paistis ta iseennast lõbustavat, aga täpsed inseneriülesanded olid tema jaoks ilmselt midagi tüütu rutiini taolist.

«Valentil oli õigus,» mõtles austraallane, tagudes kirkaga maha esimest stalaktiiti, «meiega mängitakse nagu kass hiirega, meid pannakse proovile ja valgustatakse läbi.»

Ta ei kahetsenud hetkegi, et ei olnud koos Srnithi ja itaalia professoriga lõpuni läinud. Selliseid pähkleid pureda polnud tema asi. Igaühel on selles lühikeses elus oma äri ajada ja tuleb hoiduda omasuguste hulka, muidu pole su elu pennigi väärt. Kui põnevad maailmaruumi saladused ka poleks, ei ole see tema ala. Las nende üle murravad pead asjatundjad. Tulutu on tungida võõrastele mängumaadele. Ta oli niigi eneseunustuses liiga kaugele läinud. Oli tarvis mõtelda teistele, hoopis teistele asjadele. Tasa ja targu, iga oma sammu kaaludes tuleb rajada endale tee tagasi. Kui vesi selleks ajaks ei alane, pääseb ta kuidagiviisi mööda lage välja. Esimene kaljunael, taevas olgu tänatud, läks kivisse hästi sisse ja püsis kindlalt. Tema kogemustega alpinist võis iseenda peale loota. Seda enam, et tal on, mida siit kaasa viia. Kõige olulisem on neile orientiirid kätte anda ja küll siis juba tulevad mängu tehiskaaslased, helikopterid ja eriekspeditsioonid. Nad saavad kähku hakkama kogu selle musta tööga, milleks ei jätkuks vist ka tervest elust, siis aga lülitub juurde arvutuskeskus, paneb kõik paika, tõmbab joone alla bilansile, mis

on selge nagu kaks korda kaks, teeb kokkuvõtte, milles ei ole enam kohta mõistatustele ja igaühe teened on ära näidatud. Macdonaldi selja taga oli ülivõimas organisatsioon, kelle käsutuses oli uusim tehnika ja piiramatud võimalused. Ja see oli ainumas asi, mis ei tohtinud ei päeval ega öösel meelest minna.

Meeldiva välimusega neljakümneaastane mees, kelle pilt oli kleebitud Sydneys Charles Macdonaldi nimele

134

välja antud Austraalia passi, oli Langleys[1] arvel kõrgeima Klassi spetsialistina. Tavaliselt usaldati talle kõige delikaatsemad operatsioonid, mis nõudsid erilist taktitunnet ja rahvusvahelise olukorra mõistmist. Vaid erakordsed asjaolud sundisid sedapuhku rakendama teda programmis «Lumeinimene», mis alguses oli arenenud üsna sujuvalt.

Tuumakatsetuste jälgimise jaam oli salaja monteeritud Nanda Devi mäele juba 1965. aastal. Jaama varustasid energiaga praktiliselt igavesed plutooniumpatareid ning jaarn töötas häireteta üle kümne aasta, kontrollides ulatuslikke alasid Kesk- ja Lõuna-Aasias. Esimesed komplikatsioonid tekkisid siis, kui ootamatu laviin rebis seadme lahti ja viis endaga kaasa Gangese lätete suunas, mis asuvad Lehmapea jääkoopas. Tekkis oht, et püha jõgi, mis niisutab oma veega peaaegu poolt Indiat, võib saastuda radioaktiivsete ainetega. Kiires korras välja saadetud «alpinistide» ekspeditsioonid, mis olid varustatud laetud osakeste uusimate loenduritega, tulid tühjalt tagasi. Kadunud jaam võis vähemalt kolmesajaks aastaks ära mürgitada jõe, milles iga aasta toimetavad rituaalset pesemist kümned miljonid hindud, ja seda jaama leida ei õnnestunud. Kuni Washington vaikis, läks kõik vana rada: raugad tõttasid Benaresi, et surra püha jõe kallastel ja astuda aega kaotamata elu ringkäiku, ning loendamatud palverändurid, kes tulid siia üle kogu India, võtsid kodukohta kaasa Gangese vett.

Kui andmed Nanda Devi liustikul aset leidnud avariist imbusid ajakirjandusse, puhkes tohutu skandaal, mis sundis Luure Keskagentuuri mõneks ajaks külmutama oma kaugele ette arvestatud programmi. Alles mitu aastat hiljem, kui kära ajakirjanduses vaibus, alustati taas tööd jälgimisjaamade uue võrgu loomiseks.

Moderniseeritud seadme jaoks, mis oli varustatud vähimagi nihkumise korral käivituva automaatse avarusustee-miga, valiti välja inimtühi ja peaaegu ligipääsmatu piirkond Lumeinimese mägedes. Suurima saladuskatte all pandi jaam käesoleva aasta alguseks tööle, kuid tundmatu raadiosegaja tõttu, mis oli otsekui nimme ajastatud jälgi-misjaama saatebloki tööajaga, osutus jaam praktiliselt kasutuks. Kogu kodeeritud informatsiooni mattis täielikult mürataust. Just see ettenägematu komplikatsioon sundis Langley juhtkonda kutsuma pingelisest Vahemere piir-

1 Ameerika Ühendriikide Luure Keskagentuuri peakorter.

135

konnast ära ühe oma võimekamaid töötajaid, kes oli pealegi alpinist, ja saatma ta Himaalaja mägedesse.

Macdonald täitis ülesande üheteistkümne nädalaga, kui mitte arvestada aega, mis oli vajalik aklimatiseerumiseks ja olukorraga tutvumiseks. Kuid esialgu jäi tema poolt hangitud hindamatu informatsioon asjaks iseeneses. Fenomenaalse operatsiooni tulemus, mida tulevikus hakatakse kindla peale käsitlema luurekoolides, sõltus sellistest tühistest pisiasjadest nagu kaljunaelad, köis või plokk.

Macdonald vaagis tagantjärele ja otsekui kõrvalseisjana oma tegusid ning pani endale hea hinde. Koguni ajutine meeltesegadus Rooma villas osutus vajalikuks kogupildi loomisel. See oli olnud omamoodi eksperiment, ilma milleta järgmised katsumused oleksid võinud lõppeda üpris kurvalt. Teades või vähemalt oletades, et on olemas valvas jälgiv silm, hoidub ta näiteks paigutamast koopasse lõhkeainet, et suunatud plahvatusega vabaneda teed tõkestavast veest. Ta ei tee ka riskantset katset kõrvaldada tuuma-plahvatusega raadiohäirete allikat, kuigi oleks tühiasi «luua» paar poolkera sedasama plutooniumi või uraani-235 ning tahtejõu varal juhtida nad kokku kuskil lendava kera läheduses. Ei! Isegi sellest mõtelda on ohtlik. On ju täiesti teadmata, kuidas vastavad nemad kallaletungile, olgugi et ainult mõttelisele...

Macdonald hammustas käe verele, suutmata teisiti vabaneda pealetükkivatest mõtetest. Lülitunud ümber enesehinnangule, jõudis ta mitte just eriti lohutavale järeldusele, et kuni juhtumini kalossiga oli ta käitunud üldjoontes õigesti, ent kogu tema järgnev tegevus oli olnud üksainus vigade ahel.

Ja taas vilksatas nüüdsama hajutatud mõtete kompleks. Arusaamatul kombel kuju muutnud mõte kinnistus ajus ja tantsis nagu kihulaste parv Macdonaldi vaimusilma ees. Mees surus hambad risti.

Ta ei tohtinud mitte midagi niisugust mõteldagi! Aga koguni tuikav plombeeritud hammas ei takistanud teda vastamast küsimusele, mis kerkis esile sügavikust, kus vormid ja sõnad ei seostu esemete ja kujunditega.

«Miks plutoonium?» küsis ta iseendalt. «Ja mitte uraan?»

Ta mõistis, et oli valinud selle isotoobi mõttelise assotsiatsiooni tõttu patareiga, mis varustas energiaga jälgimis-jaama. Põhjus ja tagajärg sulgusid ringiks nagu raudrõn-gas pakku pandud vangi kaelas.

Macdonald ärkas oma mõtetest selle peale, et kuskil

136

tema kõrval kolksatas rauatükk. Ta süütas uue tõrviku ja leidis peagi august välja kukkunud kaljunaela, mille ta oli nii suure vaevaga sisse löönud. See oli vähemalt kum-maline, kuigi ei olnud loodusseadustega vastuolus. Harjumuspärase järjekindlusega valis Macdonald välja uue koha ja hakkas sadestunud lubjakihti aega viitmata maha taguma. Tal läks korda soovimatud nägemused minema kihutada, kuid ta ei aimanud veel, et tema enda valvas aju on talle uue püünise üles seadnud.

Mõte, mis sundis teda langetama järgmiseks löögiks tõstetud kätt ja pillama kõlinal kukkunud kirkat, võttis lõpliku ja selge kuju.

Kui informatsiooni oru kohta ei saanud edastada raadiolainetega, siis vaevalt küll õnnestub seda teha mingil muul teel. Inimest, täpsemalt öeldes tema kõikemäletavat aju on hõlpsam vangis hoida kui tabamatut elektromagnetvälja kvanti.

Adudes, et ta on elu lõpuni vangi mõistetud, tormas Macdonald mööda vee kohinast ja mürinast kajavat kitsukest koridori edasi-tagasi. Mõtted jooksid laiali ja langesid kortsunud räbalatena alla nagu õhupallid, mis ei olnudki jõudnud vaba, juhtmetest ja laternatest puhta taevani. Tahe vastu pidada oli täielikult halvatud.

Ja üksnes hägune valgusekuma, mis tungis siia õitsevatelt vabadelt väljadelt, kuhu ta ei olnud tahtnud astuda, hahetas eespool argliku lootusena.

«Juua saatuse karikas põhjani... »

"0

XXIII

Kuigi külmunud oksad lõhnasid kevadiselt, kustus lühike ja hämar päev kiiresti nagu talvel. Smith jõudis vaevalt vahtramahla nõud peale tõsta, kui puude vahelt paistev taevas ning koos sellega ka hanged ja väheke sulanud lumemütsid kuuskedel lahustusid sügavas sinas.

Härmas hobused puristasid alandlikult, pahistades sõõrmetest auru välja, ja hakkasid vastumeelselt liikuma, paksus lumes sumades vedasid nad saani teele. Jalased kriuksusid kuivalt, lõikudes jäätunud roobastesse, täis plekknõud pläriseAid, kolksudes ärataotud külgedega üksteise vastu.

Need pisarateni tuttavad hääled ja lõhnad, see väsinud keha vaevumärgatav värin külma käes tungisid tema

137

teadvusse otsekui unustatud, aga lõpmata kalli pildi üksikud killud.

Koguni Vermonti metsateed ei tundnud ta kohe tervikuna ära, vaid adus seda üksikute lõikude kaupa, kui avanes vaade välule, mida kasinasti valgustas kuu, ja kinni-löödud akendega väikesele majale, või kerkis esile viltu-vajunud ja mahajäetud suusahüppetorn.

Smith teadis ega teadnud ka, kuhu ta kägiseva saaniga sõitis. Kui hakkas paistma sädemeid pilduv korsten ja vaarikakarva aken, meenus talle omaette paiknev suhkru-keetmiskoda ning ta tundis kerget pettumust. Tundus, nagu oleksid ended teda alt vedanud, tõotanud midagi hoopis muud. Kuid tal polnud mahti endas toimuvat kuulatama jääda. Nagu seal metsas, nii ka siin kihutas töö teda tagant, meelitades mälestuste uue jälje juurde. Võtnud higiseks tõmbunud prillid eest, vidutas Smith valguse käes silmi ja hingas ahnelt sisse erutavaid lõhnu. Kohtumist kuulutasid ette palavaks köetud ahi ja selle tulelõõmas suu, podiseva siirupi joovastav lõhn ja aur, mis langes jäätunud klaasile. Aeg tihenes nagu elustavat niiskust kaotav siirup.

Undav ahjusuu, mida varjas hõõguv uks, muutus otsekui unenäos väljaspool aega olevaks kaminaks, kus punased söed tükkideks lagunesid. Väikesel vaibal, sõbralik pea väljasirutatud käppadel, tukkus erksalt vana Sandy. Ta vaatas kaua ustavat koera, kes oli ühe silma lahti teinud, ja ei taibanud ümber pöörduda, kui ta aga siiski pead keeras, ei olnudki ta vapustatud sellest, et leidis nad kõik üheskoos siit eest.

Küllap ta salaja taipas, et see oli lihtsalt võimatu. Siiski istusid nad kõik reas nagu fotol, käed laua peal: isal oli seljas vana töökuub, emal kittel, Lienil oli väike Beverly süles.

Smith ei mäletanud, kuidas ta laua taha sattus, nüüd silitas ta tundliku sõrmega kollakaid laike ema kuiveta-nud käel. Püüdes tabada äratundmise helki isa läbitungi-matute silmaterade sügavuses, kummardus ta isa poole ja isa vastas talle vaevumärgatava naeratusega.

«Kus sa küll nii kaua olid?» küsis ema veidi etteheitvalt.

Ja tõepoolest, kus ta oli olnud? Häbenedes oma masendavat taipamatust, ei suutnud Smith meenutada ei elatud aastaid ega ka üksikuid sündmusi. Ta ei teadnud, milleks oli üldse vaja olnud seda traagilist lahusolekut, ei mõistnud, kuidas ta oli võinud elada vanematest nii kaugel

138

eemal, kannatades selle all, et ta ei teadnud, kas nad on veel elus või ei ole. Tolles nüüd kujuteldamatus kauguses oleks ta nagu aimanud, et on jäänud täiesti üksi, kuid täpselt ta seda ei teadnud, kuigi püüdis välja uurida, kes ja millal oli surnud. Aga ei, aeg-ajalt oli ta

adunud, et eelaimused olid teda petnud, et veel võis kedagi päästa, ning unenägudes kihutas ta appi, endal silmad märjad.

«Me ootasime sind nii väga, ja sina ei tulnud ega tulnud,» ütles isa võõralt, oma vahakarva nägu tema poole pööramata.

«Jah, me ootasime sind kangesti,» kinnitas Lien ja noogutas kurvalt.

«Me juba kartsime, et sa ei leiagi meid enam eest.» Ema võttis aeglaselt käe laua pealt ära.

«Me hakkasime sind koguni unustama,» tunnistas Lien.

«Ja kas ka sina, tütreke, hakkasid mind unustama?» pääsesid sõnad välja kivistunud sügavikust.

«Alguses ma ei mäletanud sind, isa,» sirutas tüdruk talle vastu oma paistes ja täiesti läbipaistvad sõrmed. «Aga nüüd tuled sa mulle meelde.»

Smith aimas, et tuleb end uskumatul kombel kokku võtta ja oma meeleheitele väljapääs leida, sest see ei lasknud rääkida ega hingata. Niipea, kui ta taipama hakkas, kuidas seda teha, tõusis kuskilt jäine tuulehoog ja puhus tuha alla mattunud söed hõõgvele.

«Miks nad räägivad minuga otsekui kordamööda?» küsis Smith endalt. «Mitte kõik ühekorraga ja läbisegi, nagu see pikisilmi oodatud kohtumisel loomulik oleks?»

«Ära päri surnutelt,» tuletas süda terava torkega meelde. «Nad ei saa endast midagi rääkida.»

Smith aimas, et oma viimast jõudu kokku võttes võiks ta hääbuvaid varje veelgi elustada, libiseda nende viirastuslikku ringi ja jääda sinna, kuni tema keha elav soojus maailmaruumis hajub.

See oli väga ahvatlev, kuigi polnud vähimatki kahtlust, et talle nii lähedased kujud on kõneoskusest ilma jäetud. Jõud, mis oli nad voolinud, polnud võimeline andma savile hinge ja mälu. Valikuvõimalus jäi talle, Smithile, ning ta ei tahtnud sulguda igavese üksinduse vaikusse.

Kustunud kaminaga tuba tuhmus ja muutus videvikuli-selt läbipaistvaks.

Ja peagi ajas kuu, hele ja elutu nagu maagiline peegel kitse keerdus sarvede vahel, viimased varjud laiali. Antrat-siitmustale kiviklibule tekkis värelev rada ja lagendik paistis tasane nagu järvepind.

139

Nähtamatu silmapiiri kohale kerkis lumeviir, mis näis toetavat punast halot kuu ümber.

Smith teadis juba, et ta läheb sinna, nendesse kaugetesse mägedesse, kus kohuvad raskete metallide aurud. Kõik see, mida tema aju oli hoolikalt kogunud ja unes lahtritesse jaotanud, moodustas äkitselt mingi, esialgu küll fantastilise süsteemi. Killustatud andmete ja vihjete vahel kujunesid põhjuslikud seosed, mille taga hakkas paistma, õigemini küll aimuma lahendus.

Arglikult, otsekui kõikuvale pinnale astudes püüdis Smith kogu südamest sellele värskendavale hoovusele vastu minna. Ta läks läbi lõõskava labürindi, mis oli täis viirastusi, murdis end välja painavatest unenägudest. Ja koos imede hajumisega langesid ahelad ka mõtetelt. Julgemata veel alustada lendu kaugete tippude poole, kus silm oleks seletanud vabanemist, haaras Smith ahnelt kinni esimesest toetuspunktist, mille mälu talle parasjagu välja pakkus. Jäi üle vaid imestada, kuidas tema, elukutseline keemik, ei tundnud kohe ära, mis nimelt tingib ihaldatud sissepääsu varjavate aurude tavatu värvi. Ainult vask ja uraan üheskoos võisid anda niivõrd iseloomuliku spektri!

Mõistagi mäletas Smith, et geoloogid olid Aafrikas avastanud loodusliku reaktori, kus tuhandeid aastaid kestis üliaeglane ahelreaktsioon. Iseenesest tuli pähe oletus, et midagi niisugust võib olla ka siin, Kantšendžanga eelmäestikus. See seletaks loomulikul teel tehneetsiumi jälgi vases, mis oli Bhutani pronksi oluliseks osiseks. Nii nagu tuuma-plahvatuse seened kirjarullil, mis kujutas keerdussarvelise kitse seljas läbi suitsu ja leekide kihutavat Dankani, nii võis ka tehneetsium olla hoiatus, mille olid inimkonnale õpetuseks jätnud arenenumad liigikaaslased. Kuigi sellise konstruktsiooni ilmselge banaalsus ajas Smithi öökima, andsid üle mägede lennanud sferoid, raadiolainete summu-tamine ja muud salapärase oru omadused sellele teatud veenvuse.

Hoiatused ohu eest olid üsna osavasti maskeeritud, et nad kohe silma ei torkaks. Nad tuli kõigepealt avastada, kusjuures mõtlemise ja kultuuri kõige erinevamatel tasanditel. Müüt, selle peenelt välja töötatud sümboolika ja pühitsemiste rituaalid olid orienteeritud ürgkogukondli-kule instinktile. Massispektromeetria ärgitas kainet mõistust ning silmaga nähtav, kuid pealiskaudse dešifreerimise puhul kättesaamatuks jääv kujund suunas äreva mõtte

tahes-tahtmata tagasi mitmemõttelisest ebausust kantud lugude juurde, mis oru kohta ringi liikusid.

«Võib-olla säilitatakse mitte ainult siin,» mõtles Smith, viimistledes oma loogilist konstruktsiooni, «vaid ka teistel planeetidel, kohalikku spetsiifikat arvestades, mälestust katastroofidest, mis tegid lõpu mõistuse evolutsioonile universumis? Ja kes ka ei oleks toonud siia selle nii hoolsalt varjatud informatsiooni — kas viimsed taevaelanikud või nende kavalad automaadid — vääritutesse kätesse see ei jõua.»

Miski ütles Smithile, et kui see kõik ei olnud vaid järjekordne meelepete, siis oli ta kõik kujuteldavad katsumused läbi teinud ja nüüd seisis tal ees viimane, kõige tähtsam test.

Suur Arhitekt, kelle olemasolu Smith kuidagi uskuda ei suutnud, oleks pidanud kõike teadma ning järelikult ei oleks tal vaja olnud kontrollimist ja teste. Muistne nõiakunst tuli samuti kõhklematult kõrvale heita, sest see ei sobinud kuidagi kokku lennuaparaadiga. Jäägu nad sinnapaika, need stereotüübid, mida antakse põlvest põlve edasi nagu kulunud ühesendiseid. Tüütuseni äraleierdatud kosmosetulnukatest, kaugest minevikust või sama kaugest tulevikust pärit heasoovijatest oli raskem lahti öelda, kuid Smith heitis ka selle ballasti üle parda.

Tundmatus, millega mitte keegi mitte kunagi polnud veel kokku puutunud, näis talle tühjusena.

Täiskuu — müsteeriumide esiema — kutsus astuma tundmatule teele, tõstes üha kõrgemale silmapiiri kohale oma häguse vikerkaarevärvides oreooli.

«Famagusta,» tuli pähe tuttav sõna ja otsekui sellele riimiks kõlas nagu vee all helisev kell: «Holokaust.,, Massimõrv... Natslik põrgu maa peal...»

«Kurult laskub karavan,» teatas valves olev munk ülem-laamale. «Nad tulevad tagasi.»

«Kõik?» oli ütlemata imestunud vanamees, kelle nägu meenutas tumedast sandlipuust kuju.

«Neid on päris vähe,» vastas munk ükskõikselt ja mässis end tihedamini oma punasesse rüüsse.

AUTORIST

Jeremei Parnov on sündinud 20. oktoobril 1935. aastal Harkovis. 1958. aastal lõpetas ta Moskva Turbainstituudi, ta on keemiakandidaat, elab Moskvas.

Tema esimene trükiproov leidis aset 1955. aastal. Ta on avaldanud teoseid mitmes žanris — need on ulmelood, seikluskirjandus, dokumentaaljutustused, ajaloolised romaanid, olukirjeldused Idamaade muinaskultuurist, tema sulest on ilmunud palju artikleid nõukogude ja maailma ulmekirjanduse kohta.

Jeremei Parnovi teoseid on tõlgitud paljudesse maailma keeltesse, nende alusel on vändatud filme, viimane film «Maria Medici laegas» jooksis suure eduga rohkem kui 50 riigis.

Jeremei Parnov on saanud üleliidulisi ja rahvusvahelisi preemiaid oma ulme- ja populaarteaduslike teoste eest. 1981. aastal määrati talle teadusliku fantastika alane rahvusvaheline erimedal «Fantaasia kuldsed tiivad».

Jeremei Parnov on nõukogude ulmekirjanike sektsiooni esimees, 1980. aastal valiti ta professionaalsete ulmekirjanike ülemaailmse organisatsiooni viitsepresidendiks.

Eesti keeles on nimekalt autorilt seni ilmunud «Diraci meri» (kirjutatud koostöös M. Jemtseviga) «Mirabilia» sarjas (1974) ning dokumentaaljutustused Tiibeti ajaloost ja kultuurist «Pronksnaeratus» (1975), E. Thälmannist «Salajane vang» («Õhtuleht» 10.09. — 04.11. 1075) ja L Kurtšatovist «Probleem 92» (1980).

Idamaade teemat ei käsitle Jeremei Parnov esimest korda. Ta on palju reisinud neis maades ja seetõttu on tema kujutatud olmedetailid ja rahvuslik omapära edasi antud usaldusväärse täpsusega.

«Ärka Famagustas» tegevus hargneb algul budistlikus kolkakloostris, mis asub India ja mõnevõrra salapärase Himaalaja kuningriigi Bhutani piiril, siis aga kandub üle ühte Himaalaja orgu, kus «soovid täituvad». Nii näeme jutustuses otsekui kahte maailma. Üks neist on keskaegse

142

budismi maailm, mis elab kauge mineviku seaduste ja tavade järgi, teine on see, mida esindavad siin kutsumata külalised Läänest. Himaalaja stagneerunud kombestik ja maailmapilt on kontrastseks fooniks tänapäeva konfliktidele, mis sugenevad eriteenistuste salaagentide peremehet-semisest võõral territooriumil, arenenud narkootikumi-kaubandusest ning turismist ja alpinismist, mille varjus nii mõnigi kord tegutsevad Lääne luuretalituste esindajad. Kõik see näitab, et tänapäeva ühiskondlikud suhted tungivad võimukalt sisse isegi sellistesse kolgastesse ja tõrjuvad välja omaaegse patriarhaalse elulaadi.

Võlumaa Sambhala probleem, mis eksisteerivat otsekui kahes paralleelses mõõtsüsteemis ja ühendavat seega minevikku ja tulevikku, on paelunud ka N. Roerichi, kes kirjutas sellest oma raamatus «Aasia süda». Jeremei Parnovil on vana legend omamoodi lähtepunktiks seiklusrikka ulmeloo kirjutamisel, mis peale põnevuse kajastab ka autori humanistlikke seisukohti ja muret maailma saatuse pärast.

Tõlkija

Parnov, J.

P'8 Ärka Famagustas. — Tln.: Eesti Raamat, '984, — '44 lk. — (Mirabilia).

"0

Ulmejutustuse tegevus toimub Himaalaja mägedes budistlikus kolkakloostris Bhutani ja India piiril ning ühes orus, «unustuse hõlma vajunud maailmas», kus täituvad inimeste soovid. Autor on suutnud keskaegse budismi maailma ja Läänest tulnud kutsumata külaliste kokkupõrget kujutada tõetruult ja põnevalt.

4702010200-317

P 901<lS>-84 TL-4-7-84

Серия «Мирабилия», Еремей Парнов ПРОСНИСЬ В ФАМАГУСТЕ. На эстонском языке. Перевод с русского: Ю. Оямаа. Художник-оформитель Э. Пальмисте. Художник-иллюстратор К. Лейс. Таллин, изд-во «Ээети раамат».

Toimetaja M Varik Kunstiline toimetaja M. Torim Tehniline toimetaja V. Kohv Korrektorid M. Arusoo ja K. Kuulma. ИВ № 4886. Laduda antud 22. 03, 84. Trükkida antud 16 04. 84. Formaat 84X108/32. Trükipaber nr. 2. Kiri: žurnalnaja Kõrgtrükk. Trükipoognaid 4,5 Tingtrükipoognaid 7,58. Tingvärvitõmmiseid 7,86. Arvestuspoognaid 8,51. Trükiarv 60 000. Tellimus nr. 163. Hind 60 kop. Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Trükikoda «Punane Täht», 200001, Tallinn, Pikk 58.

"0